

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ “НЕОФИТ РИЛСКИ”
БЛАГОЕВГРАД
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО ПСИХОЛОГИЯ

Евангелос Хадзизисис

КИБЕР ТОРМОЗ В УЧИЛИЩНА СРЕДА

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация

за придобиване на образователна и научна степен „доктор”, Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2 Психология, Научна област: „Възрастова и педагогическа психология”

Научен ръководител:

доц.. д-р Русанка Манчева

Благоевград, 2022

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра „Психология” при Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград. Съдържанието на дисертацията включва въведение, четири глави, заключения, приноси и приложения. Текстът е в обем от 150 страници, резултатите са онагледени в 52 таблици и 53 фигури. Цитираната литература обхваща 240 заглавия на английски език.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на 11.11.2022 г. от 14,30 ч. в зала 210А, Първи корпус на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград

Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на катедра „Психология” на трети етаж, първи корпус на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград.

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на дисертацията е насочена към изследване феномена кибертормоз от гледна точка на неговото разпространение и въздействие върху учениците в прогимназията. Изхожда се от факта, че по-голямата част от тях (във възрастта 13-16 годишни) поне веднъж са били жертва на кибертормоз. Персонално се водих от разбирането, че за този проблем трябва да се повиши информираността на всички, които се занимават с опазване на здравето и образованието на младите хора. Освен това изследваната група хора са утрешните граждани на нашето общество и тези, които ще го ръководят в бъдеще, ето защо техният психически комфорт е важен за бъдещото им развитие.

ПЪРВА ГЛАВА: СЪЩНОСТТА НА КИБЕРТОРМОЗА

1.1. Дефиниция на Интернет. Думата интернет идва от думите networking, докато съответният английски термин internet идва от думите International Network. Но какво е интернет? Интернет е глобална компютърна система, която използва установена група протоколи, често наричана "TCP / IP", за да обслужва милиони потребители ежедневно по целия свят. Взаимосвързаните компютри по света, които са в обща комуникационна мрежа, обменят съобщения, използвайки различни протоколи (стандартни комуникационни правила), които са реализирани на хардуерно и софтуерно ниво. Тази обща мрежа се нарича Интернет (1).

1.1.1 История на Интернет. Първите опити за изграждане на компютърна мрежа са направени в САЩ по време на Студената война. Министерството на отбраната на САЩ създава Агенцията за напреднали изследователски проекти (ARPA), която е предназначена да помогне на американските военни сили да се развиват технологично и да създадат комуникационна мрежа, която няма да бъде унищожена след ядрена офанзива. Днес, 2007 г., според Международния съюз по телекомуникации, който принадлежи към Световната здравна организация, интернет потребителите в световен мащаб достигат 3,774 милиона, докато през 2005 г. те са оценени на 1,024 милиона, а през 2000 г. само 400 хиляди. В развитите страни процентът на потребителите е 82,2% от населението и 35,3% в развиващите се страни (3). Според Internet World Statistics (31 декември 2013 г.) през декември 2013 г. потребителите са били 39% от населението на света, което обхваща около 7 милиарда.

1.1.2 Ролята на уебсайта днес. Компютърът не е просто устройство, а средство за информиране и предаване или получаване на безброй данни по всяко време и от цял свят. Това е нов виртуален свят, в който „големи и млади хора и деца се „движат“ чрез обмен на информация за наука, образование, забавление, култура и личен опит и мнения.

1.1.3 История на училищното насилие. Насилието в училище е вечно явление, но днес, независимо дали поради публичността, която се дава на инцидентите, или поради интензивността на явлението, то все повече тревожи съвременното общество. Най-разпространеният период в който най-често се проявява, е преди пубертета и юношеството. Този период от живота обаче е и този, който най-силно повлиява последващия ход и социално поведение на човека. Затова тормозът в училище е неприемлив и най-вече новата му форма – кибертормоза – като основна негативни форми на агресивна активност сред младите хора.

1.1.3.1 Определение за училищния тормоз. Дефинициите за училищния тормоз са много. През 1989 г. Besag дефинира училищното сплашване като повтарящо се нападение: физическо, психологическо, социално или вербално - от индивиди с власт над индивиди, неспособни да устоят, целящи собствената си печалба или награда. През 1994 г. G.Olweus изразява мнението, че училищният тормоз се характеризира с агресивна активност, която се повтаря многократно

по различно време в междуличностни отношения между учениците с различна сила. Това определя неговата ефективност – многократност, силно демонстриране на омраза и желание за причиняване на вреда.

1.1.3.2 История на изучаването на училищния тормоз. Сплашването като явление съществува от древни времена. Въпреки това, инциденти са записани от 18-ти век, но те не са описани като тормоз. Така може би първото хартиено описание на инцидент с насилие е направено в книгата „Училищните дни на Том Браун“, публикувана за първи път през 1857 г. Описан е епизод, в който съученик, по инициатива на друг съученик, напада ученици. От този момент с феномена се занимават много изследователи от различни науки - социология, психология, генетика и педагогика, а литературата е пълна с изследвания.

1.1.4 Теоретичен подход – Кибертормоз. Откакто Olweus проправя пътя за записване и научно изследване на училищния тормоз, са изминали доста години, през които много изследователи се ангажират с темата и много проучвания са записани в международната литература. Изследователите идват от различни дисциплини като психиатрия и психология, педагогика и социология, генетика и криминалистика. Интерпретацията на феномена обаче не е споделена. Има няколко теоретични модела, които се опитват да обяснят връзката между извършителя на тормоза и жертвата. Всеки модел има различно предложение, за да оправдае съществуването на феномена в човешкото общество във времето. Многоаспектността в интерпретацията и създаването на различни теории се обуславя от сложността на човешките отношения, които не могат да бъдат поставени в един единствен контекст, може би защото обществата на хората са в постоянна промяна и заключенията не им пречат да следват тези промени или защото различните гледни точки им дават различен поглед върху едно и също явление.

1.1.4.1 Определение за кибертормоз. Кибертормозът е проблем за международната научна общност през последните десетилетия и проучванията, които се занимават с него, непрекъснато нарастват. Дефинициите, които са били използвани, са много, тъй като точната му интерпретация е сложен процес. Изглежда, че определението за кибертормоза не е лесна задача и границите или ситуациите, които трябва да съществуват, за да се идентифицира кибер инцидент, могат да се променят при различни обстоятелства дори за едно и също лице. На международно ниво това се използват различни термини и думи, за да се опише явлението на всеки език и, в зависимост от културата на страната, да се определят границите на нарушаване на човешкото достойнство и свобода. Освен това трудно се разграничава кибертормоза от реалния тормоз в училище. Предполага се дори, че той е продължение на училищния тормоз.

1.2. Особенности на кибертормоза в училище

1.2.1 Особенности явления кибертормоз. Изследователи, занимаващи се с темата са направили проучвания, в които дават дефиниция, като същевременно наблягат на друг аспект на явлението – или резултата от действията спрямо жертвата, понякога характеристиките на деянието, а понякога и характеристиките на извършителя. Фактът, че няма международен консенсус относно определението за електронно сплашване, е пречка за оценката на явлението (68, 75). Въпреки всички разлики обаче, според повечето дефиниции, ключов признак, който трябва да бъде епизод, който да бъде описан като електронен тормоз, е използването на електронен носител – нещо, което е международно прието.

1.2.2 Секстинг: значение за дефиницията на училищата. Националният център за изчезнали и експлоатирани деца (2009) дефинира секстинга като „младежи, които пишат сексуално явни съобщения, правят сексуално явни снимки на себе си или на други в тяхната група връстници и

предават тези снимки и/или съобщения на своите връстници“. Въпреки че това поведение може да не е престъпно по намерение, то може да се тълкува като такова съгласно действащите закони.

1.2.3 Какво трябва да вземат предвид училищата. Училищата трябва да имат политика за справяне със секстинга. Настоящите политики може вече да обхващат секстинг поведение (напр. неправилно използване на мобилни телефони, правене на снимки на други ученици, малтретиране и тормоз). Те трябва да са наясно с последствията за текущото училищно състояние на ученика и бъдещите перспективи. Преди да възникне какъвто и да било инцидент със секстинг, препоръчително е училищните настоятелства да се консултират с офиса на главния прокурор, за да определят как да се справят със случаите на секстинг, които станат известни на училищния персонал.

1.3. Видове кибертормоз. Електронният тормоз може да бъде разграничен в два вида, един, свързан с реалния живот, и такъв, който се играе в онлайн света. Разбира се, разграничението между тях е трудно, тъй като би било трудно да се направи разлика между живата личност на човека и неговата интернет личност на „аватарите“.

1.3.1. Електронни форми на проява на тормоз. Електронният тормоз може да се извършва чрез снимки или снимки на мобилния телефон, обидни съобщения на мобилния телефон, електронна поща, интернет, чат стаи, MSN messenger и анонимни телефонни обаждания. Има няколко вида електронен тормоз, описани накратко по-долу (Greenfield, Marks , 2009; Hase, 2012; Hendry, 1996)). Тормоз - ситуация , при която много извършители се насочват към жертва и многократно изпращат злонамерени съобщения, видеоклипове и снимки . Преструвка - създаване на акаунт в социалната мрежа с името на жертвата и създаване на профил със сексуални, расистки и други негативни данни . Използване на снимки - правене на снимки и видеоклипове от личните моменти на жертвата без нейното одобрение. Създаване на уебсайтове, анкети и блогове - създаване на уебсайт или блог с информация, която е унижителна или обидна за жертвата или за публикуване на лична информация, която жертвата е поверила на някого. „Happy Slapping“ – заснемане на снимки или видеоклипове на хора в затруднено положение на случаен принцип или след предварително планирана ситуация и предоставянето им публично достояние чрез електронни средства. Обикновено се отнася до моменти, когато жертвата е малтретирана чрез ритници, игри на думи или друго насилствено поведение.

1.3.2 Близо в еволюцията на интернет. Повечето, които се занимават с интернет, се занимават с електронно сплашване. Ролите, които могат да имат, са шест: 1. Извършителят е този, който се чувства по-висш от другите и чувства, че може да експлоатира, тероризира и заплашва другите, особено когато те имат странност. 2. Жертвата е човек, избран от извършителите, защото има определена характеристика или се смята за по-нисш или по-слаб. 3. Отмъстителят е този, който е бил сплашен в миналото и сега намира в интернет възможността и способността да реагира по същия начин. 4. Жертвата на отмъстителя е този, който е плашил някои хора и сега също плаши. 5. Зрителят, който е част от проблема. Човекът знае за епизода, който не е участвал активно, но може или да подкани извършителя, или да гледа, без да реагира. 6. Представете, кой е част от решението на проблема. Това е човекът, който знае за епизода и търси начин да спре сплашването, протестира срещу него и се опитва да помогне на жертвата, той стои и го насърчава ((Hendry1996 ; Hinduja, Patchin , 2010; Hinduja, Patchin, 2008) .

1.3.3. Обяснителен подход. За сплашването като феномен вече е описано, че има своите корени дълбоко във времето. Неговите причини, както бе споменато по-горе, са много и техните многоизмерни подходи. Въпреки това електронното сплашване в допълнение към горните причини изглежда има и някои допълнителни. „Анонимността“, предлагана от интернет, е основна характеристика на тази форма на сплашване. Освен това голямото разпространение на

съобщението прави жертвата още по-беззащитна и щетите са по-големи. Но тези интриганти са хора, които искат да причинят дискомфорт на другите (Greenfield EA, Marks NF (2009) . Все пак спонтанността, която отличава тийнейджърите, засилва тази форма на сплашване. Импулсът не им оставя много място да мислят за ефекта от техните действия върху другите.

Глава втора: Превенция на кибертормоза в училище

Степента на училищния тормоз, съчетана с неговата критичност и последиците от него, налага незабавното справяне с него. Обстоятелствата налагат незабавна намеса. От друга страна, общоприето е, че превенцията е по-ефективна от лечението. В случай на тормоз в училище и кибертормоз намесата и превенцията са взаимосвързани. Тези фактори трябва да се вземат предвид при проектирането на всяка интервенция срещу училищния тормоз като възможни пречки за успешното ѝ прилагане.

2.1. Интервенция в училище. Изключителната важност на училищния живот изисква да бъдат осигурени възможно най-добрите условия за него и да се вземат всички необходими мерки за коригиране на проблемните зони, в които училището изостава. Целта е не само да се елиминира училищният тормоз и кибертормозът, но и да се насърчат уважението и просоциалните елементи в отношенията между всички връстници и съученици.

2.1.1 Интервенции, фокусирани върху извършителите. Първият човек, към когото разумно трябва да се реализира намеса, е най-вече насилника. Много е важно извършителите да имат последствия за своето пряко и дългосрочно поведение (Macklem, 2003). Преките санкции са от голяма практическа полза, тъй като без тях нарушителят първоначално няма стимул да спре да практикува установените тактики за сплашване и промяна на поведението.

2.1.2 . Интервенции, насочени към жертвата. Първата стъпка в областта на интервенцията, насочена към жертвата, е подходящата подкрепа за докладване на инцидента на учителя. След това интервенциите в тази област трябва да включват помагачите на жертвите да установят приятелски отношения, като ги насърчават да развиват своите таланти и особено да участват в спортни дейности, които ще укрепят самочувствието им и ще намалят несигурността им, свързана с тялото, тяхното обучение в социални умения, като като асертивност и саморегулация.

2.1.3. Превенция на училищно ниво. Училището, както работи днес, с непрекъснато оценяване и дипломиране на ученици, култивира конкуренцията между тях. Често високото представяне на отличен ученик се използва като еталон за сравнение, като останалите се подценяват. Кибертормозът е формата за отмъщение, която вече е станала част от културата на учениците. От учителите се изисква да си сътрудничи с всички учениците, да ги равнопоставят, за да постигнат желаната промяна (Sharp , Smith, 1994). Един от методите за развитие на положителен климат в класната стая е прилагането на кооперативни стратегии за учене, които благоприятстват установяването на дух на сътрудничество между връстници и съученици.

2.1.4. Обръщане на представите. Училището е социализиращо тяло, което популяризира, подкрепя, възпроизвежда текущия възглед за това как трябва и как не трябва да се държат двата пола, изгражда мъжка и женска идентичност (Deligianni-Kouimtzi, Sakka, 2005). Ето защо преобладаващите в училищното пространство представи за насилие и насилствена агресия, изразени от учениците са много важни, Особено когато са свързани с демонстрация на физическа сила. В допълнение, нагласите на ученическата популация към сплашването и като цяло агресията играят важна роля за постигането на тази важна цел.

2.1.5 Обучение на ученици срещу училищния тормоз. Повечето интервенции, например консултиране и управление на конфликти, се фокусират върху жертвата и извършителя, без да

включват онези, които са очевидци на сплашващи инциденти, въпреки че ролята на последния е много важна (Flannery, Singer & Wester, 2004). Тъй като присъстващите играят толкова важна роля, ще бъде от полза някои интервенции срещу училищния тормоз и кибертормоза да имат за основна цел тези, които са по-лесни за насочване към нарушителите, тъй като те са по-гъвкави и възприемчиви към намеса. Наистина, по отношение на извършителите е по-лесно да бъдат обучени от концепциите за отчетност и справедливост и да придобият уменията за управление на негативните чувства, които, както беше споменато по-горе, са положително свързани с кампанията срещу сплашването и кибер тормоза (Ахмед , 2005).

2.1.6. Превенция на семейно ниво. Основната среда, в която детето живее и се развива, се състои от неговото семейство и се контролира от неговите родители. По този начин, въпреки че отговорността за изкореняването на училищния тормоз е основно бреме за училището, родителите също могат да допринесат за проблема (Olweus, 1993); Разбира се, те работят в хармония с преподавателския състав (Minton & O 'Moore, 2006).

2.1.7. Ролята на родителите на жертвите. Установено е, че семействата на жертвите – и особено момчетата – не им осигуряват необходимата топлина, прилагат насилие и не успяват да контролират извънкласните им дейности (Olweus, 1993). Ето защо, на ниво превенция на всички форми на агресивно поведение, родителите трябва да ги възпитават с любов от ранните години на живота им, да ги поставят ясно кое поведение е приемливо и кой използва или не използва насилствени средства. (Olweus, 1993). Освен това, когато детето навлезе в юношеска възраст, родителите трябва да наблюдават всички негови дейности, в училище и извън него. Повечето нежелани поведения, включително антисоциален, криминален и училищен тормоз и кибертормоз, се проявяват, когато родителите не знаят какво прави детето им и когато възрастните отсъстват (Olweus, 1993).

2.1.8. Обучение на служители за кибертормоз. Начинът, по който отговарящите реагират по време на кибертормоз, влияе върху хода и възможното им повторение. Тъй като присъстващите играят толкова важна роля, ще бъде от полза някои интервенции срещу училищния тормоз да имат за основна цел онези, които са по-лесни за насочване спрямо извършителите, тъй като те са по-приятни и възприемчиви към намеса. Някои интервенции, например консултиране и управление на конфликти, се фокусират върху жертвата и извършителя, като не включват онези, които стават „тихи“ свидетели на сплашващи инциденти, въпреки че тяхната роля е много важна (Flannery, Singer & Wester, 2004).

2.1.9. Ролята на родителите на жертвите. Когато родителите подозират, че детето им страда от кибертормоз, те са призвани да общуват с учителите си, за да могат да действат заедно. За да подобрят позицията на детето си в училище, на родителите се препоръчва да го насърчават по-специално да създава приятелски контакти и че дори жертвите на кибертормоз са всичко друго, но не и харизматични, за да участват в приятелски отношения, да го подкрепят във всяка стъпка.

2.1.10. Превенция на ниво общност. Училището е ключов играч в социализацията, тъй като в училищна среда децата прекарват по-голямата част от деня си сред своите връстници, изложени на богатство от преживявания - както родни, така и отрицателни - които допринасят значително за оформянето на тяхното социално поведение (Flannery, Singer & Wester , 2004). Това тяло обаче не е самодостатъчна единица; разбира се във връзка с по-широката общност, която го заобикаля. Елиминирането на кибертормоза в училище в идеалния случай изисква премахването на всякакви насилствени отношения от страна на общността, така че отношенията, които учениците поддържат в общността, да бъдат здравословен, положителен модел за техните взаимоотношения в училищния контекст.

2.1.11. Пример за два модела на интервенция. За да бъде училищната политика ефективна спрямо тормоза и кибертормоза, са необходими официални образователни програми за ученици, родители, образователен персонал и ръководството на училищните звена. Освен това, според международните данни (Olweus, 1997, O'Moore, 2000), тези програми биха били идеални ако са организирани в цялата страна, за да бъдат от полза за всички училища в страната.

2.1.11.1 Предложението на Olweus. Този, който предлага най-изчерпателния план за действие за ограничаване на училищния тормоз и кибертормоза е неговият откривател -Olweus (Hunt, 2006). От 1993 г. Olweus започна да създава „Програма за превенция на тормоза в училище / Програма за кибертормоз“ между ученици и ученици на възраст от 5 до 15 години (известна като „Програма за интервенция срещу тормоз на Olweus“), дългосрочен план за промяна на училищната общност и училищната класна стая, както и работа на индивидуално ниво. Тази програма има за цел да подобри взаимоотношенията между учениците и да направи училището по-безопасна и по-положителна среда за образование и развитие на учениците.

2.1.11.2 Подходът на Минтън и О'Мур. Minton & O 'Moore (2006) предлагат подход, който не обвинява извършителя, но изяснява как и до каква степен поведението му е засегнало жертвата, дава му възможност да разсъждава върху последствията от поведението си върху другите участници и предлага алтернативни начини на поведение при подобни обстоятелства.

2.1.12 Кръгът на жертвите. Флойд (1985) и Грийнбаум (1988) отбелязват сплашването като проблем между поколенията. С други думи, училищните насилници обикновено са жертви на домашно насилие. (Floyd, 1985; Greenbaum, 1988; Horne And Socherman, 1996). Нещо повече, горните изследователи предполагат, че има жертва и жертвен кръг, което е доста често срещано явление в случаите на социално насилие. Пери и др. (1988), изследва връзката между виктимизацията и агресията, като твърди, че тези два елемента имат пряка корелация. Част от жертвите на екстремното сплашване са и нарушители, характеризиращи се с изключителна агресия.

2.2. Ефекти от кибер тормоза върху жертвата и извършителя. Ефектите от кибер тормоза са изследвани предимно в областта на проблемите за психичното здраве на подрастващите. Като цяло, изследователите фокусират вниманието си върху връзката между участието в кибертормоз и склонността на подрастващите да интернализират проблемите (например развитието на негативни афективни разстройства, самота, тревожност, депресия, суицидна идеация и соматични симптоми). Тази връзка е изследвана сред европейски и американски младежи, както и сред австралийски, канадски и китайски младежи. Въпреки че не е толкова плодотворно се изследва въздействието на кибер тормоза върху склонността на подрастващите да изнасят проблемите навън (чрез употреба на вещества, престъпност).

2.2.1 Настоящи перспективи: въздействието на кибертормоза върху здравето на подрастващите. Юношите в европейската култура преминават от използването на интернет като „допълнително“ в ежедневната комуникация (кибер използване) към използването му като „основен и необходим“ начин на комуникация (кибер потапяне). Всъщност 95% от подрастващите са свързани с интернет. Тази промяна от комуникация лице в лице към онлайн комуникация създаде уникална и потенциално вредна динамика за социалните взаимоотношения – динамика, която наскоро беше изследвана в литературата като кибертормоз и интернет тормоз. Целта на настоящия преглед е да проучи въздействието на кибертормоза върху здравето на подрастващите в множество проучвания в световен мащаб. Очаква се тази информация да може да се използва за повишаване на знанията на практикуващите лекари, доставчиците на здравни

услуги, преподавателите и учените и впоследствие за по-добра информация относно усилията за превенция и интервенция, свързани с намаляване на кибертормоза и свързаните с него вреди.

2.2.2 Проблеми с виктимизация и интернализиране на кибертормоза. Има разработки разкриващи значителната връзка между участието на човек в кибертормоз и афективните разстройства. Резултатите показват, че има значителна връзка между кибер виктимизацията и депресията сред подрастващите и сред юношите. По-конкретно, резултатите показват, че по-високите нива на виктимизация от кибертормоз са свързани с по-високите нива на депресивен афект.

2.2.3 Кибертормоз и суицидно поведение. Няколко изследователи са изследвали връзката между участието в кибертормоз и суицидното поведение на подрастващите. Положителната връзка между участието на подрастващите в кибертормоз и суицидното поведение е документирана. Това означава, че колкото повече юноши са въввлечени в кибертормоз, толкова по-вероятно е те да реализират суицидно поведение. Връзката е по-силна за жертвите, отколкото за извършителите на кибертормоз.

2.2.4 Соматични проблеми при участниците в кибертормоза. Има сравнително малко проучвания, изследващи ефекта от кибертормоза върху физическото здраве на подрастващите. От тези проучвания, които са били проведени, е установена значителна връзка между кибертормоза и психосоматичните заболявания. Резултатите от тези няколко проучвания показват, че кибер жертвите и кибер тормозите са по-склонни да изпитват соматични проблеми, включително затруднено заспиване, главоболие и стомашни болки, в сравнение с техните незасегнати връстници.

2.2.5 Проблеми с виктимизацията и екстернализиране на кибертормоза. Въпреки че не са толкова добре документирани, ефектите от виктимизацията на кибертормоз също са свързани с външни проблеми на подрастващите. Проучване на младежи, живеещи в Съединените щати, доказва, че онези юноши, които са били тормозени онлайн, са по-склонни да употребяват алкохол, наркотици и да носят оръжие на училище. (Ybarra et al, 2012) Виктимизацията от кибертормоз също е свързана с повишени нива на традиционен тормоз (физическа агресия, кражба), демонстриран сред подрастващите, живеещи в Хонконг.

2.2.6 Влияние на пола върху с кибертормоза. Досега литературата е непоследователна по отношение на свързаните с пола ефекти и нивата на разпространение на кибер виктимизацията. Някои проучвания са открили полови различия, докато други проучвания са открили полови ефекти, документиращи по-високи нива на разпространение при жените. Повечето жертви са жените, а насилниците са мъже.

2.2.7 Извършване на кибертормоз и проблемно поведение. Проучвания, които изследват въздействието на извършването на кибертормоз върху здравето на юношите, показват, че юношите, извършители на кибертормоз, са по-склонни да се ангажират с проблемно поведение, включително по-високи нива на проактивна и реактивна агресия, щети на имущество, незаконни действия, употреба на вещества, престъпност и самоубийствено поведение. Извършването на кибертормоз е положително свързано с хиперактивност, релационна агресия, проблеми с поведението, тютюнопушене и пиянство. От друга страна, извършването на кибертормоз е свързано с понижени нива на самочувствие, самоефективност, просоциално поведение, чувство за принадлежност и безопасност на подрастващите в училище. Извършването на кибертормоза също се свързва и с негативните емоции на подрастващите като гняв, тъга, разочарование, страх и смущение. Прекъсванията в отношенията също са свързани с извършването на кибертормоз сред младежите, включително и демонстрация на по-ниски нива на емпатия, повишени нива на

депресия и по-слаби емоционални връзки с лицата, които се грижат за тях, по-нисък родителски мониторинг и засилено използване на наказателна дисциплина.

2.2.8 Ролеви синхрон при кибертормоз. Трябва да се отбележи, че сред изследователите, които са сравнили и трите роли в кибертормоза, онези юноши, които са били едновременно извършители и мишени (т.е. тормоз/жертви), са имали най-неблагоприятни последици за здравето, включително влошено психологическо и физическо здраве. По-конкретно, тези юноши съобщават за повишени нива на депресия, употреба на вещества и поведенчески проблеми в сравнение с техните връстници, които са били или само жертви, или извършители.

2.2.9. Въздействие на промените в развитието на рисковите фактори върху последващия кибертормоз. Наскоро изследователите започнаха да изследват как промените в развитието на рисковите фактори при подрастващите влияят на последващото им участие в ситуация на кибертормоз. Резултатите от тези проучвания предполагат, че професионалистите в областта на здравеопазването и преподавателите трябва внимателно да изследват траекторията на самочувствието на учениците, както и проблемното поведение (физическа агресия и употреба на вещества) по време на ученическия период с цел да намалят последващото участие в кибертормоз.

2.2.10. Потенциални процеси на посредничество и моделиране, които могат да смекчат ефектите от кибертормоза върху здравето на подрастващите. Реакциите на стресори варират от човек на човек. Това важи и за подрастващите и тяхната активност в ситуация на кибертормоз. Тяхното поведение зависи от личността на юношата, контекста и характера на самия кибертормоз. Организираният процес на анализ и обучение на младите хора в неговото разпознаване и форма на „отговор“, която не накърнява достойнството им, е обект на научни интерпретации и изследвания. Двата процеса на медиация с близки и приятели и моделиране на ефективни стратегии за справяне с тормоза са предпоставка за намаляване на негативните последици за здравето, както за жертвата, така и за насилника. Като се има предвид това, в момента се знае малко за това как опитът и придобитите умения могат да си взаимодействат за преодоляване на негативния феномен.

2.2.11. Стратегии за справяне. Ефективността на стратегията е важна конструкция за изучаване, тъй като е важно да се идентифицират онези стратегии, които помагат за намаляване на отрицателните ефекти от кибертормоза. Резултатите от скорошно дългосрочно проучване, проведено в Холандия от Völlink, показват, че използването от страна на подрастващите на стратегии за справяне, фокусирани върху емоциите, влияе положително върху последващото им психологическо (възможна депресия) и физическо здраве (стягане в гърдите, главоболие). Това показва, че една добре подбрана стратегия за справяне с кибертормоза може да смекчи или намали отрицателното му въздействие върху здравето. Такава връзка се нуждае от подробен анализ.

2.2.12. Влияние на пола върху здравните ефекти от кибертормоза. Въпреки че има проучвания за влиянието на половите ефекти върху разпространението на кибертормоза, сравнително малко се знае за него. И жертвата, и насилникът могат да бъдат от двата пола. Логично е да се предположи, че полът ще повлияе на степента, в която оправдаването на ролята се преживява. Въпреки това, той не е единственият фактор и следователно са необходими бъдещи проучвания, за да се изясни потенциалната роля на пола за моделиране на връзката между участието в кибертормоз и резултатите за здравето на подрастващите от това.

2.2.13. Социална помощ. Изследванията показват, че различните форми на подкрепа могат да смекчат ефектите от традиционните форми на виктимизация върху психологическото

благополучие. Има много малко проучвания, които изследват как различните форми на социална подкрепа могат да смекчат въздействието на кибертормоза върху здравето на подрастващите. Изключение от това е скорошно проучване, проведено от Machmutow K. , S. Perren, F. Sticca , FD Alsaker (2012) , които изследват модеризиращите ефекти на различни стратегии за справяне върху връзката между кибер виктимизацията и депресивните симптоми, използвайки надлъжен дизайн. Резултатите от тяхното проучване показват, че социалната подкрепа на подрастващите и чувството за безпомощност предсказват тяхната депресивна симптоматика с течение на времето. По-конкретно, близките чувства на социална подкрепа смекчиха отрицателното въздействие на кибертормоза върху депресивната симптоматика, докато чувствата на безпомощност увеличиха депресивната симптоматика.

Глава III. Конструкция и резултати от изследването

3.1. Научна цел на проведеното изследване. Днес новата технология извади наяве нова форма на комуникация, интернет, и създаде нова реалност, виртуалната реалност. Сплашването намери нов начин на изразяване и се създаде електронен тормоз. Наказанията и обидите вече могат да се извършват чрез компютър или мобилен телефон и да се разпространяват по целия свят чрез интернет.

В този контекст се роди идеята за разработване на тази дисертация за електронния тормоз. Моето проучване имаше за цел да изследва феномена на електронния тормоз от гледна точка на разпространението му и въздействието му върху тийнейджъри в гимназията. Имайки предвид, че в повечето от тях 13-16 годишните ученици поне веднъж са били жертва на кибертормоз, се притесних и трябва да повиша информираността на всички, които са ангажирани с образованието и здравеопазването на младите хора. Наистина, като се има предвид, че тази група хора са бъдещите граждани на нашето общество и тези, които ще ги ръководят в бъдеще, тяхното психическо насилие не трябва да оставя никого безразличен.

3.2. Изследователски задачи. Основната цел на проучване, проведено сред ученици, е да разкрие степента на кибертормоза в училищната среда и ефектите му върху живота на младите хора. В съответствие с тази цел вдъхновихме и организационните и изследователските задачи. Сред първите бяха задълбоченото запознаване с литературата за кибертормоза. Това изследване като социален феномен е пряко свързано с това поведение, което насилникът и жертвата демонстрират в училище. Ето защо се обърнахме към студенти, които желаят да участват в проучването. Тъй като изследването се провежда в училищна среда, получихме съгласието на родители и директори на училища.

3.3. Изследователски хипотези

Поставената цел и задачи за провеждане на психологическо изследване дава възможност да се издигнат няколко хипотези:

Основна хипотеза : По време на юношеството поведението на кибер жертвите на тормоз в училище е свързано с отношението към тях самите, ситуацията и кибертормоза.

Първа хипотеза : Ученикът, жертва на кибертормоз, не приема тази роля и това определя отношението му към насилника

Втора хипотеза: Поведението на ученика, обект на кибертормоз, се влияе от пола като променлива

Хипотеза трета: Възрастта не е предиктор за поведението на подрастващите в ситуация на тормоз

3.4. Психологически методи, използвани за получаване на научни данни

В изследването се използва неадаптиран към гръцките условия: Въпросник за справяне с кибертормоза (CWCBQ). Автори на въпросника са Fabio Sticca, Katja Machmutow, Ariane Stauber, Sonja Perren, Palladino Benedetta, Annalaura Nocentini, Ersilia Menesini, Lucie Corcoran, Conor Guckin (2015). Идеята на въпросника е да се измери самооценката на респондентите за нагласите

им какво ще правят при наличие на кибертормоз. Понякога интернет и мобилните телефони се използват за тормоз над други хора. Възможно е да сте получавали неприятни и дори заплашителни текстови съобщения, възможно е онлайн да са разпространявани неудобни за вас снимки, видео или информация. Има 38 вида реакции при наличие на кибертормоз. Всяка реакция на самооценка има 5-степенна скала от отговори: 1 = Определено НЕ; 2 = Вероятно НЕ; 3 = Вероятно ДА; 4 = Определено ДА; 5 = Не мога да преценя, нямам отговор, това никога не може да ми се случи (дайте този отговор само в краен случай) Въпросникът измерва седем скали:

I-скала „Дистален съвет – DA“ с елементи с номер 2, 7, 17, 23, 32;

II - скала "Близка подкрепа" (Close Support - CS) с точки 8,11,14,27 и 35;

III - скала "Отмъщение" (Отмъщение - RE) с точки с номера 5, 18, 26, 29, 33;

IV-скала "Асертивност" (Assertiveness - AS), включваща точки от точки 9, 16, 22, 25, 34;

V - скала "Активно игнориране" (Active Ignoring - AI) с точки 6, 10, 13, 19, 30;

VI - скала „Безпомощност / Самообвинение (HS)“ с точки 4, 12, 15, 20, 21 и

VII скала „Technical Coping (TC)“ с точки 1, 3, 24, 28, 31, 36. Идеята на дисертацията е да се измери изразителността на скалите за гръцката популация от юноши.

На базата на общия анализ на предложените скали предлагаме две насоки на анализа на резултатите, които смятаме, че дават по-адекватна представа за отношението на изследваните лица към ситуацията на кибертормоз. Модифицираме въпросника чрез обединение на скалите в две посоки: емоционални преживявания и поведенческа активност. Изхождаме от факта, че съдържанието на преживяванията и оценката за тях дават възможност ситуацията да се идентифицира като кибертормоз с характерните негови характеристики (многократност в активността на кибернасилника, което засилва ефекта на негативните преживявания в жертвата, анонимност на източника, многофункционалност в разпространението на информацията и реакциите на нея). Типа преживявания определят нейното оценяване и повлияват последващата активност, както на жертвата, така и на кибернасилника. Поведенческата активност се отнася до действия, които предприема жертвата, за да преодолее ситуацията или се „справи с нея“. При насилие в училище реакцията се повлиява от присъствието на учителите и ръководството, тъй като е явна, видима. При кибертормоза това не е така. Нашето разбиране е, че той е социална форма на негативно индиректно общуване, реализиращо се в ситуация на непосредствено опериране с техническо средство. Ако последното отсъства тормозът си остава на ниво междуличностно общуване. Затова поведението и на жертвата и на насилника са от особено значение за него. Това породя идеята въпросникът да се модифицира за целите на изследването. В модифицираният вариант се акцентира върху два момента: личните действия на жертвата в случай на кибертормоз (Таблица 2) и оценка на мислите и чувствата, изпитвани от респондентите в случай на онлайн тормоз (Таблица 3). Тази композиция е иновативният подход за научното изследване.

Към скалата „**Лични действия в случай на кибертормоз**“ се отнасят съжденията: „При кибертормоз ще съобща на собственика на уебсайта“; „Ще се онбадя или ще отида в полицията“; „Ще променя данните за контакти с мен (телефонен номер, имейл адрес, името в чата..)“; „Ще потърся съвет от някой сайт в платформата“; „Ще потърся професионален съвет от специалист (психолог, компютърен специалист)“; „Ще блокирам възможността насилника да се свърже с мен отново“; „Ще избягвам по-нататъшни контакти с насилника“; „Ще запазя съобщенията като доказателство“; „Ще напиша или ще кажа на насилника да спре да ме тормози“; „Ще избягвам местата, където ходи насилника“; „Ще говоря с родителите си“; „Ще говоря с моите приятели за случващото се с мен“; „Ще напиша на тормозещия, че това, което прави не е хубаво“; „Ще говоря с учител, на когото мога да се доверя или с директора“; „Ще игнорира насилника“; „Ще напиша на насилника, че това, което прави не е смешно и забавно“; „Ще напиша на насилника също нещо сплашващо“; „Ще обърна внимание на кого давам достъп до собствената ми информация“; „Ще напиша на насилника, че поведението му ме

обижда“; „Ще отида при някой непредубеден, който ме приема такъв, какъвто съм“; „Ще прекарвам повече време с приятелите ми, за да не мисля за случващото се“; „Ще давам по-малко информация за мен в интернет“; „Ще попитам тормозещия защо прави това“; „Ще отида при някого на когото мога да се доверя“. Вътрешната съотносимост на скалите е измерена с помощта на коефициента на Кронбах (алфа на Кронбах) и има висока стойност $\alpha=0.73$, което е доказателство за висока надеждност на вътрешната съгласуваност на скалите (айтемите)

Към скалата „**Оценка на мислите и чувствата, изпитвани в случай на тормоз**“ се включват съжденията: „При кибертормоз аз си мисля, че съм отговорен за това, което ми се случва и че аз съм го предизвикал“; „Ще се престоря, че ситуацията изобщо не ме интересува“; „Ще приема ситуацията такава, каквата е, защото няма какво да направя, за да спра тормоза“; „Ще се изолирам и ще избягвам групови събирания“; „Ще се опитам да си отговоря защо това се случва на мен“; „Ще изпадна в трудно положение и ще загубя вярата в себе си“; „Ще търся начин да му отмъстя“; „Ще почувствам срам, страх и отхвърляне“; „Ще се опитам да не мисля за това“. Вътрешната съгласуваност чрез алфата на Кронбах също показва високи стойности ($\alpha=0.82$). Изследваните лица оценяват значимостта на всяко съждение също по пет степенна скала: 1 = Определено НЕ; 2 = Вероятно НЕ; 3 = Вероятно ДА; 4 = Определено ДА; 5 = Не мога да преценя. Резултатите се сумират чрез аритметични изчисления и определят значимостта на всяко съждение за извадката.

3.5. Лица, участващи в изследването. В изследването за оценка на поведението и чувствата по време на кибертормоз са участвали момичета и момчета на възраст от 12 до 16 години. Общият брой на извадката е 520 души. От тях 252 са момчета и 268 са момичета. Разпределението им по степен на образование е включено в изследването като променлива. Това важи и за фактора пол. Всички резултати са ориентирани в посока доказване на тяхната изразителност за цялата извадка.

Въпросникът е предложен на ученици от 15 училища в Солун и Кастория. Той е анонимен и се попълва по време на часа по компютърни технологии в присъствието на мен и преподавателя. Всяка среща е предшествана от получаване на съгласие от директора на училището, класния ръководител и писменото съгласие на настойника на всяко дете за участие в проучването. Тези, от които не е получено съгласие или не са пожелали да участват, не са получили въпросника. След това се установяват кои са били жертви на кибертормоз и от тях е поискана информация за инцидента. По-специално, ако инцидентът е бил през мобилния телефон (включително съобщения, обаждания, снимки и интернет). Накрая участниците бяха попитани дали са споделили случващото се с някой друг - родители, връстници, приятели, по-възрастни или учители. Четвъртата част включваше въпроси относно възможните безпокойства, причинени от инцидента с кибертормоза. Те също бяха помолени да отговорят дали тяхното поведение и настроението им за училище, игра, компания и разходки са били засегнати, ако техните междуличностни отношения с техните приятели, с другия пол или с техните родители са били засегнати, дали са били по-нервни и ако са са искали да наранят другите или себе си. Те също бяха попитани дали гледат повече телевизия сега и дали са по-малко ангажирани с интернет.

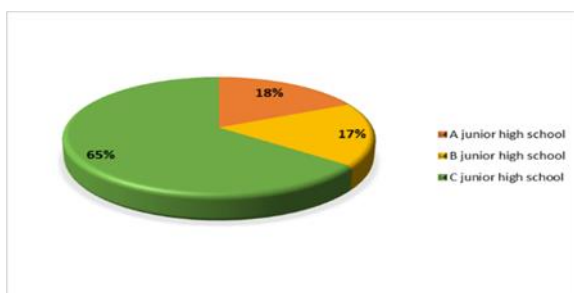
3.6. Методи за обработка на получените резултати. Всички данни бяха анализирани с помощта на описателна статистика. Количествените променливи, използвани в изследването, са представени като средно $\pm$ стандартно отклонение. Качествените променливи се изразяват като абсолютна (N) и относителна честота (%) във всяка категория на променливата. Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи. Ако р-стойността е по-малка от 0,05 ($p<0,05$), нулевата хипотеза се отхвърля, което води до статистически значима връзка между двете променливи. Всички статистически тестове са двустранни, със значимост, зададена на $p<0,05$. Всички статистически анализи бяха извършени със SPSS 25.0 за Windows (SPSS; Чикаго, Илинойс, САЩ).

Глава IV. Резултати от проведеното научно изследване

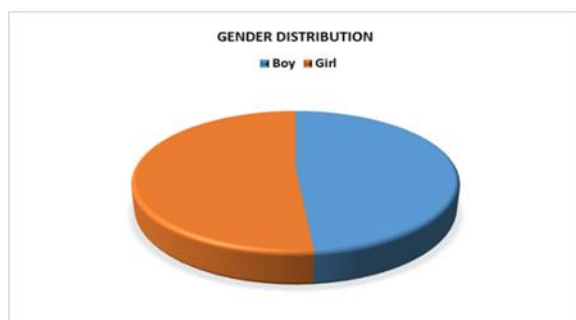
4.1. Резултати за цялата извадка. Основните демографски характеристики са представени в Таблица 1. Както се вижда, повечето от участниците в изследването са девойки - жени N=268 (51,5%), докато N=252 (48,5%) са мъже (момчета) на средна възраст 13,5 години. Освен това, повечето от участниците се обучават в прогимназия С (N=336, 64,5%), следвани от тези, които са били в пропрогимназия А (N=94, 18%) и В основно училище (N=91, 17.5%). (Фигура 1, Фигура 2)

Таблица 1 . Демографски характеристики на участниците (N=520)

Пол	н	%
момче	252	48.5
момиче	268	51.5
Клас		
А прогимназия	94	18.0
В прогимназия	91	17.5
С прогимназия	336	64.5
Възраст		
Средно (SD)	13,5 (0,82)	

Фигура 1. Разпределение по пол

Фигура 2. Разпределение по тип училище

Проучването установи, че 34,2% от твърдят, че биха докладвали за инцидента на тормоз на компанията собственик и с вероятност от 36,1%, че биха се обърнали или към полицията, или към прокуратурата за киберпрестъпления. Въпреки че 30,1% от тези ученици напълно биха променили информацията си за контакт (телефонен номер, имейл адрес, потребителско име, профил в социалната мрежа), 39,2% при никакви обстоятелства не биха потърсили съвет от някой уебсайт относно електронния тормоз, нито биха се обадили на специална гореща линия

(напр. Международна 112, 11611-Национална гореща линия за деца, гореща линия 11188) за наказателно преследване (22,8% Определено не, 29,8% Вероятно не), докато те биха блокирали извършителя да се свърже отново с тях (74,5%) и биха избегнали всякакъв по-нататъшен контакт (68,9%) . От общия брой анкетираните студенти 61,4% биха запазили съобщенията/снимките като доказателство, докато само 27,4% биха помолили извършителя да спре да ги тормози, а 44,0% биха се погрижили да избягват местата, където извършителят често посещава. Установено е, че 66,2% от учениците биха говорили с родителите си, докато 41,8% биха обсъдили инцидента с приятели и само 30,5% биха се обърнали към учител или директор, на когото са се доверили. Освен това 32,4% биха информирали извършителя, че това, което прави, не е от полза за никого, 33,0% биха пренебрегнали действията на извършителя и 27,4% биха казали на извършителя, че действията му не са смешни. Освен това 37,4% в никакъв случай не биха заплашили извършителя, но биха внимавали къде дават достъп до личните си данни (72,0%). 20,0% от учениците биха посочили на извършителя, че поведението му не само ги обижда, но и ги унижава като личности. Студентите подкрепят идеята, че ще общуват с тези, които ги приемат такива, каквито са (49,3%) и ще прекарват повече време с приятелите си, за да не мислят за неприятното си затруднение (41,7%). 52,4% твърдят, че вече няма да споделят личната си информация онлайн и ще говорят само с някой, на когото могат да имат доверие (67,2%). И накрая, те не биха поискали от извършителя да обоснове причината си да се държи по този начин (24,2%) и не биха отговорили по същия начин в интернет (50,7%), докато едва 25,5% биха потърсили помощ от експерт, напр. психолог (Таблица 2). В логическата последователност на отговорите, в съответствие с получените резултати, активността на изследваните се изразява в:

1. Блокиране на възможността насилникът да се свърже отново с жертвата -74,5%;
- 2- Внимание на кого жертвата дава достъп до данни за себе си -72%;
- 3- Избягване на по-нататъшен контакт с насилника- 68,9%;
- 4- Среща с лице, на което жертвата може да се довери - 67,2%;
- 5- Запазване на съобщението/снимките като доказателство – 61,4%;
- 6- Отхвърля се възможността за търсене на съвет от онлайн платформа – 65,7% и обаждане на гореща линия – 57,9%;

Ниска експресия (по-малко от 50 процента)

- 1- Търсене на професионална помощ от професионалист - психолог - 25,5%
- 2- Разговор с кибер насилника, питайки го защо прави това - 30,1%
- 3- Промяна на контакти от жертвата (телефонен номер, имейл адрес, име в чата, профил в сайтове - 30,1%
- 4- Информирание на учител или директор – 30,5%.

Като цяло поведенческите реакции са насочени в три посоки: 1- промяна на отношението на жертвата към кибер насилника, 2- саморефлексия на ситуацията и 3- споделяне на случващото се с близки приятели. (Фигура 3)

С най-силна изразеност, като видове реакции, анкетираните посочват „блокиране“ на насилника, избягване на повторен контакт с него (74,5% с „да“), както и по-отговорно отношение към разпространението на лични данни (72%) и избягвайте по-нататъшен контакт с него (68,9%). Следващият процент е „запазете съобщението като доказателство“ (61,4%). Да имаш високо присъствие също означава да говориш с доверен човек (67,2%) и след това да споделяш с родителите (66,2%).

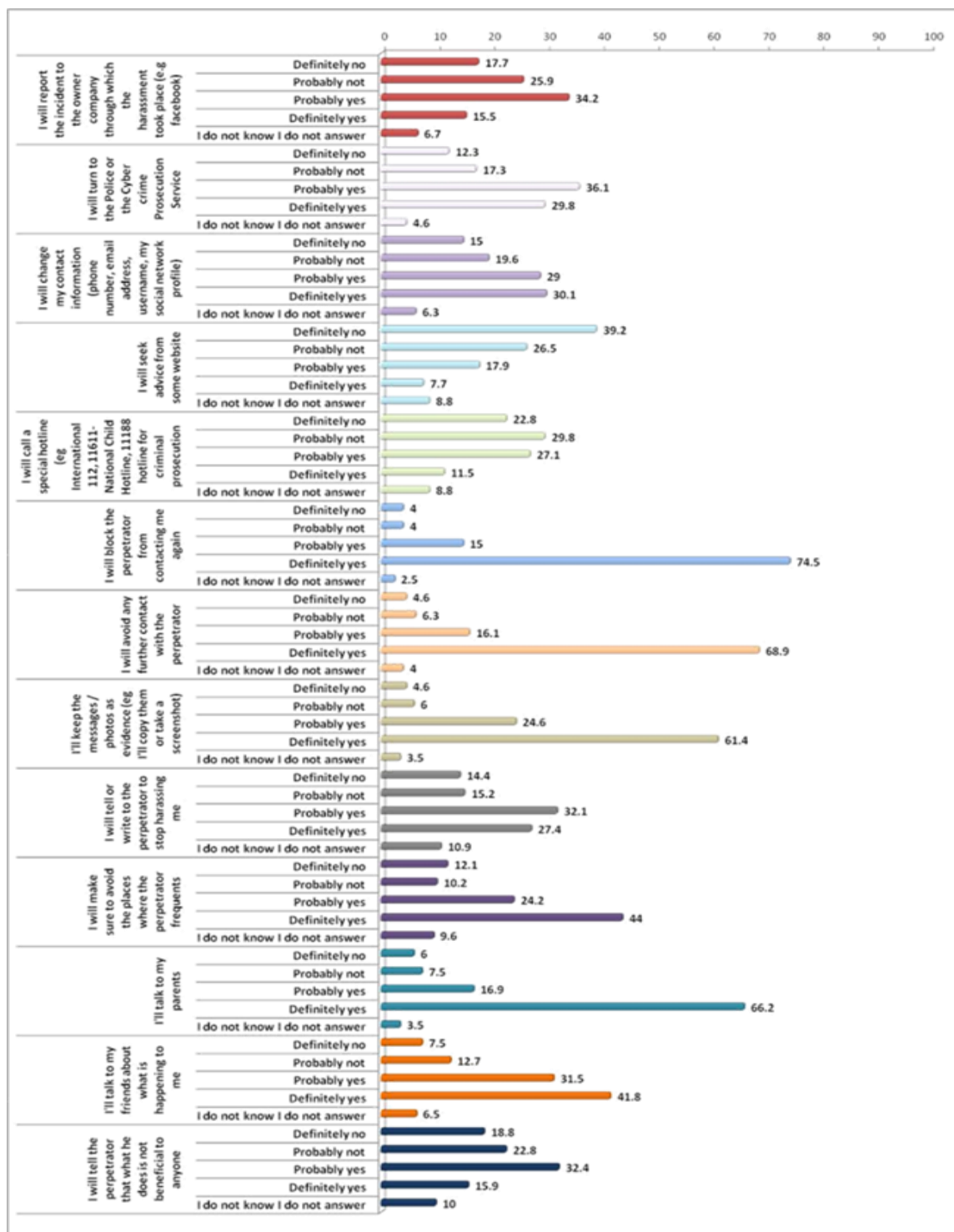
Table 2. Descriptive statistics of actions taken or to be investigated, in case of electronic bullying (for the whole sample)

		N	%
I will report the incident to the owner company through which the harassment took place (e.g facebook)	<i>Definitely no</i>	92	17.7
	<i>Probably not</i>	135	25.9
	<i>Probably yes</i>	178	34.2
	<i>Definitely yes</i>	81	15.5
	<i>I do not know I do not answer</i>	35	6.7
I will turn to the Police or the Cyber crime Prosecution Service	<i>Definitely no</i>	64	12.3
	<i>Probably not</i>	90	17.3
	<i>Probably yes</i>	188	36.1
	<i>Definitely yes</i>	155	29.8
	<i>I do not know I do not answer</i>	24	4.6
I will change my contact information (phone number, email address, username, my social network profile)	<i>Definitely no</i>	78	15.0
	<i>Probably not</i>	102	19.6
	<i>Probably yes</i>	151	29.0
	<i>Definitely yes</i>	157	30.1
	<i>I do not know I do not answer</i>	33	6.3
I will seek advice from some website	<i>Definitely no</i>	204	39.2
	<i>Probably not</i>	138	26.5
	<i>Probably yes</i>	93	17.9
	<i>Definitely yes</i>	40	7.7
	<i>I do not know I do not answer</i>	46	8.8
I will call a special hotline (eg International 112, 11611- National Child Hotline, 11155 hotline for criminal prosecution)	<i>Definitely no</i>	119	22.8
	<i>Probably not</i>	155	29.8
	<i>Probably yes</i>	141	27.1
	<i>Definitely yes</i>	60	11.5
	<i>I do not know I do not answer</i>	46	8.8
I will block the perpetrator from contacting me again	<i>Definitely no</i>	21	4.0
	<i>Probably not</i>	21	4.0
	<i>Probably yes</i>	78	15.0
	<i>Definitely yes</i>	388	74.5
	<i>I do not know I do not answer</i>	13	2.5
I will avoid any further contact with the perpetrator	<i>Definitely no</i>	24	4.6
	<i>Probably not</i>	33	6.3
	<i>Probably yes</i>	84	16.1
	<i>Definitely yes</i>	359	68.9
	<i>I do not know I do not answer</i>	21	4.0
I'll keep the messages / photos as evidence (eg I'll copy them or take a screenshot)	<i>Definitely no</i>	24	4.6
	<i>Probably not</i>	31	6.0
	<i>Probably yes</i>	128	24.6
	<i>Definitely yes</i>	320	61.4
	<i>I do not know I do not answer</i>	18	3.5
I will tell or write to the perpetrator to stop harassing me	<i>Definitely no</i>	75	14.4
	<i>Probably not</i>	79	15.2
	<i>Probably yes</i>	167	32.1
	<i>Definitely yes</i>	143	27.4
	<i>I do not know I do not answer</i>	57	10.9
I will make sure to avoid the places where the perpetrator frequents	<i>Definitely no</i>	63	12.1
	<i>Probably not</i>	53	10.2
	<i>Probably yes</i>	126	24.2
	<i>Definitely yes</i>	229	44.0

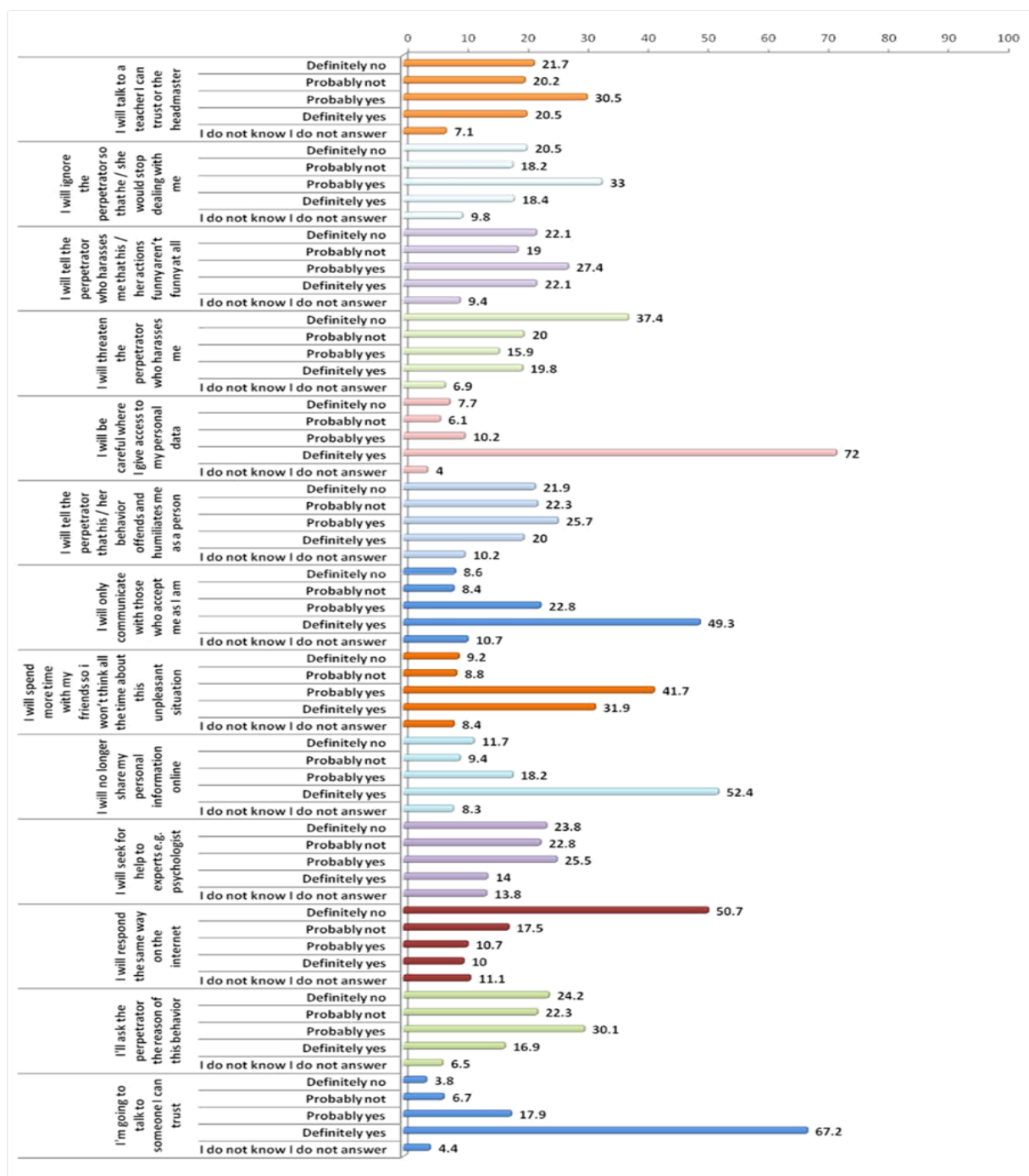
	I do not know I do not answer	50	9.6
I'll talk to my parents	Definitely no	31	6.0
	Probably not	39	7.5
	Probably yes	88	16.9
	Definitely yes	345	66.2
	I do not know I do not answer	18	3.5
I'll talk to my friends about what is happening to me	Definitely no	39	7.5
	Probably not	66	12.7
	Probably yes	164	31.5
	Definitely yes	218	41.8
	I do not know I do not answer	34	6.5
I will tell the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone	Definitely no	98	18.8
	Probably not	119	22.8
	Probably yes	169	32.4
	Definitely yes	83	15.9
	I do not know I do not answer	52	10.0
I will talk to a teacher I can trust or the headmaster	Definitely no	113	21.7
	Probably not	105	20.2
	Probably yes	159	30.5
	Definitely yes	107	20.5
	I do not know I do not answer	37	7.1
I will ignore the perpetrator so that he / she would stop dealing with me	Definitely no	107	20.5
	Probably not	95	18.2
	Probably yes	172	33.0
	Definitely yes	96	18.4
	I do not know I do not answer	51	9.8
I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren't funny at all	Definitely no	115	22.1
	Probably not	99	19.0
	Probably yes	143	27.4
	Definitely yes	115	22.1
	I do not know I do not answer	49	9.4
I will threaten the perpetrator who harasses me	Definitely no	195	37.4
	Probably not	104	20.0
	Probably yes	83	15.9
	Definitely yes	103	19.8
	I do not know I do not answer	36	6.9
I will be careful where I give access to my personal data	Definitely no	40	7.7
	Probably not	32	6.1
	Probably yes	53	10.2
	Definitely yes	375	72.0
	I do not know I do not answer	21	4.0
I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person	Definitely no	114	21.9
	Probably not	116	22.3
	Probably yes	134	25.7
	Definitely yes	104	20.0
	I do not know I do not answer	53	10.2
I will only communicate with those who accept me as I am	Definitely no	45	8.6
	Probably not	44	8.4
	Probably yes	119	22.8
	Definitely yes	257	49.3
	I do not know I do not answer	56	10.7
I will spend more time with my friends so i won't think all the time about this unpleasant situation	Definitely no	48	9.2
	Probably not	46	8.8
	Probably yes	217	41.7

	Definitely yes	166	31.9
	I do not know I do not answer	44	8.4
I will no longer share my personal information online	Definitely no	61	11.7
	Probably not	49	9.4
	Probably yes	95	18.2
	Definitely yes	273	52.4
	I do not know I do not answer	43	8.3
I will seek for help to experts e.g. psychologist	Definitely no	124	23.8
	Probably not	119	22.8
	Probably yes	133	25.5
	Definitely yes	73	14.0
	I do not know I do not answer	72	13.8
I will respond the same way on the internet	Definitely no	264	50.7
	Probably not	91	17.5
	Probably yes	56	10.7
	Definitely yes	52	10.0
	I do not know I do not answer	58	11.1
I'll ask the perpetrator the reason of this behavior	Definitely no	126	24.2
	Probably not	116	22.3
	Probably yes	157	30.1
	Definitely yes	88	16.9
	I do not know I do not answer	34	6.5
I'm going to talk to someone I can trust	Definitely no	20	3.8
	Probably not	35	6.7
	Probably yes	93	17.9
	Definitely yes	350	67.2
	I do not know I do not answer	23	4.4

Най-малко популярните реакции са: търсене на съвет в социалните мрежи (7,7%), среща с насилника, за да се обясни неморалността на действията му (15,9%), пълно игнориране на случващото се (18,2%) и отговаряне по същия начин в интернет (10,2%).

Фигура 3. Честота на предприетите или разследвани действия на участниците в случай на електронен тормоз (за цялата извадка)

Фигура 4. Честота на действията на участниците, предприети или подлежащи на разследване, в случай на електронен тормоз (за цялата извадка)

Рационалното отношение към ситуацията на кибертормоз се допълва от опита на респондентите, свързан с него. Резултатите от втората ос „Оценка на мислите и чувствата, изпитани в случай на тормоз“ показват, че 35,3% от анкетираните ученици се замислят защо това им се случва. Анализирайки ситуацията на неочакван кибертормоз, 41,7% смятат, че не са отговорни за инцидента и не са го причинили. За тях ролята на жертва е неочаквана. Това обяснява високия процент на отказалите изолация (64,3% от анкетираните биха никога не избягвайте групови дейности). Освен това 38,4% не биха почувствали никакъв срам, страх или отхвърляне. За разлика от онези, които биха се опитали да не мислят за това) 33,6%, близък процент от 35,3% не биха се престрували, че ситуацията не ги засяга, нито биха изпаднали в трудната позиция на жертва. Много висок е делът на анкетираните, които не биха приели

ситуацията като такава (62,6%). Те смятат, че не могат да направят нищо, за да спрат тормоза, като половината от тях, 34,0%, казват, че няма да отмъстят на насилника (Таблица 3, Фигура 5).

Анализирайки случващото се, младият мъж се опитва да придобие самообладание. Най-висок е относителният дял на отговорите за отхвърляне, неприемане на ситуацията и факта, че нищо не може да се направи, за да се спре тормозът (62,6%). Анкетираният не се отказва от ежедневните си дейности, свързани с общуване с други хора (групови занимания – 64,3%). За тях е непродуктивно да губят позитивното отношение към себе си (4,4%), да се изолират (6,9%), да се обвиняват за кибертормоза (8%), да приемат ситуацията такава, каквато е (8,1%) и дори да се преструват, че нищо не се е случило (18%).

Резултатите за цялата извадка показват, че респондентите не желаят да приемат ролята на жертва на кибертормоз и проявяват готовност за разрешаване на ситуацията, като я възприемат по-скоро като проблемна, отколкото като непреодолима. (Фигура 5)

Таблица 3 . Описателна статистика на мислите и чувствата на тормоз (за цялата извадка),
изпитвани от индивидите в случай на онлайн

		н	%
Ще мисля, че съм отговорен за това, което ми се случва и че аз съм го причинил	Категорично не	217	41.7
	Вероятно не	126	24.2
	Вероятно да	86	16.5
	Определено да	31	6
	Не знам, не отговарям	61	11.7
Ще се преструвам, че ситуацията изобщо не ме засяга	Категорично не	184	35.3
	Вероятно не	137	26.3
	Вероятно да	94	18
	Определено да	51	9.8
	Не знам, не отговарям	55	10.6
Ще приема ситуацията такава, каквато е защото нищо не мога да направя да спре тормоза	Категорично не	326	62.6
	Вероятно не	79	15.2
	Вероятно да	42	8.1
	Определено да	25	4.8
	Не знам, не отговарям	49	9.4
Ще се изолирам и ще избягвам групови дейности	Категорично не	335	64.3
	Вероятно не	105	20.2
	Вероятно да	36	6.9
	Определено да	18	3.5
	Не знам, не отговарям	27	5.2
Ще се опитам да отговоря защо е така случва ми се	Категорично не	78	15
	Вероятно не	97	18.6
	Вероятно да	184	35.3
	Определено да	73	14
	Не знам, не отговарям	89	17.1
Ще дойда в трудна позиция, и ще загубя интереса си	Категорично не	223	42.8
	Вероятно не	110	21.1
	Вероятно да	75	14.4
	Определено да	23	4.4
	Не знам, не отговарям	90	17.3

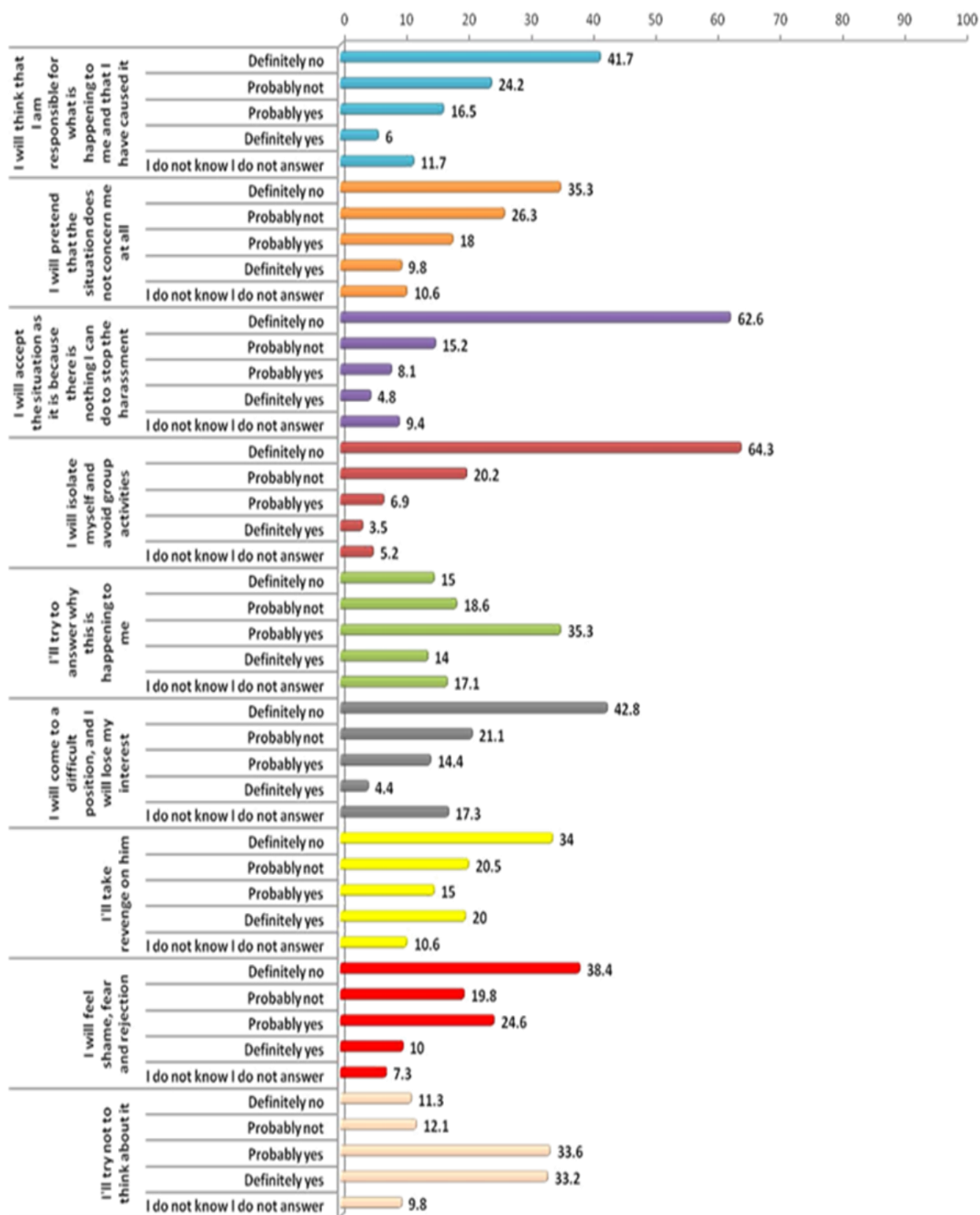
Ще му отмъстя	Категорично не	177	34
	Вероятно не	107	20.5
	Вероятно да	78	15
	Определено да	104	20
	Не знам, не отговарям	55	10.6
Ще изпитвам срам, страх и отхвърляне	Категорично не	200	38.4
	Вероятно не	103	19.8
	Вероятно да	128	24.6
	Определено да	52	10
	Не знам, не отговарям	38	7.3
Ще се опитам да не мисля за това	Категорично не	59	11.3
	Вероятно не	63	12.1
	Вероятно да	175	33.6
	Определено да	173	33.2
	Не знам, не отговарям	51	9.8

4.2. Резултати по пол

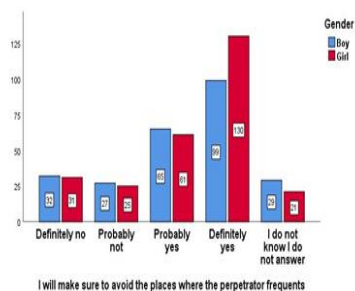
Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват във въпроса „Ще се погрижа да избягвам местата, където извършителят посещава често“ между момчета и момичета. *Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 4, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (за $X^2=5,209$ и $p=0,267$)*

Таблица 4 . Хи квадрат тест за оценка на връзката между пола и въпрос "Ще се погрижа да избягвам местата, където извършителят посещава често"

		Пол		X ² стойност р-стойност	
		момче (N=252)	момиче (N=268)		
	<i>Категорично не</i>	32 (12,7%)	31 (11,6%)	5.209	0,267
Ще се погрижа да избягвам местата, където извършителят често	<i>Вероятно не</i>	27 (10,7%)	25 (9,3%)		
	<i>Вероятно да</i>	65 (25,8%)	61 (22,8%)		
	<i>Определено да</i>	99 (39,3%)	130 (48,5%)		
	<i>Не знам, не отговарям</i>	29 (11,5%)	21 (7,8%)		

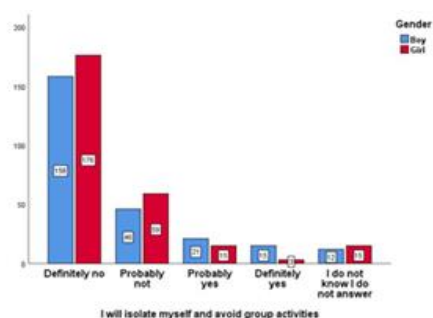

Фигура 5. Честота на мислите и чувствата на участниците в случай на онлайн тормоз (за цялата проба)

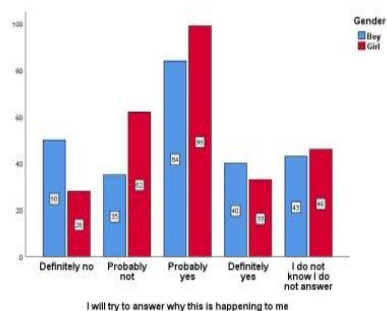
Фигура 6. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще се погрижа да избягвам местата, където често посещава извършителят“ според пола

Извършен е тест хи-квадрат на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват по въпроса „Ще се изолирам и ще избягвам групови дейности“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 5, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика (p -стойност=0,022). По-конкретно, повечето момичета отговарят, че не биха се изолирали и избягвали групови дейности в сравнение с момчетата (65,7% срещу 62,7%). За разлика от момичетата, момчетата отговарят в по-голяма степен, че е по-вероятно да бъдат изолирани като реакция на техния кибертормоз (6% срещу 1,1%).

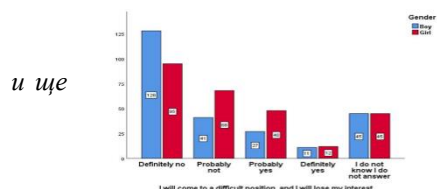
Фигура 7. Представяне на отговорите на участниците на въпросът „Ще се изолирам и ще избягвам групови дейности“ според пола

Според p -стойността на теста Хи-квадрат (за $X^2=15,245$ и $p=0,004<0,005$) заключаваме, че има статистически значима разлика между въпросните отговори на момчетата и момичетата „Ще се опитам да отговоря защо това се случва с мен“. Повечето момчета определено не биха се опитали да отговорят защо им се е случило това (19,8% срещу 10,4%), докато повече момичета са отговорили, че вероятно биха се чудили защо им се е случило кибертормозът (36,9% срещу 33,3%).

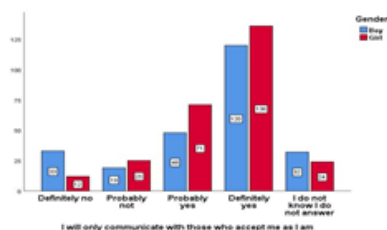
Фигура 8. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще се опитам да отговоря защо това се случва с мен“ според пола

Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще дойда в трудна позиция и ще загубя интереса си“ и пола. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 7, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (за $X^2=17,019$ и $p=0,002<0,005$). По-конкретно, 50,8% от момчетата в проучването отговарят с „категорично не“, докато съответният процент от отговорите на момичетата е 35,4%. Освен това 17,9% от момичетата отговарят с „вероятно да“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е 10,7%. Така че се забелязва, че момичетата са по-склонни да попаднат в трудна позиция и да загубят интерес.

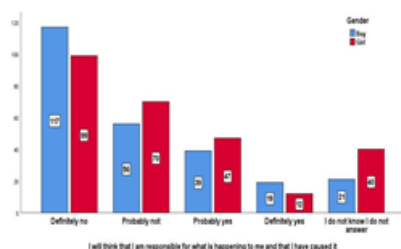
Фигура 9. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще попадна в трудна позиция загубя интерес“ според пола

Тестът хи-квадрат беше използван за изследване на връзката между пола и въпроса „Ще общувам само с онези, които ме приемат такъв, какъвто съм“. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 8, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между две променливи. По-конкретно, 13,3% от момчетата в проучването отговарят с „определено не“, докато съответният процент от отговорите на момичетата е само 4,5%. Освен това 26,5% от момичетата отговарят с „вероятно да“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е 19,0%.

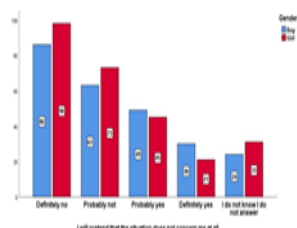
Фигура 10. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще общувам само с тези, които ме приемат такъв, какъвто съм“ според

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще мисля, че съм отговорен за това, което ми се случва и какво го е причинило“ и пола. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 9, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (за $X^2=10,816$ и $p=0,028>0,005$). По-конкретно, 46,4% от момчетата в проучването са отговорили „категорично не“ и 7,5% са отговорили „определено да“, докато съответният процент от отговорите на момичетата е съответно 36,9% и 4,5%. Освен това 26,1% от момичетата са отговорили „вероятно не“ и 17,5% са отговорили „вероятно да“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е съответно 22,2% и 15,5%.

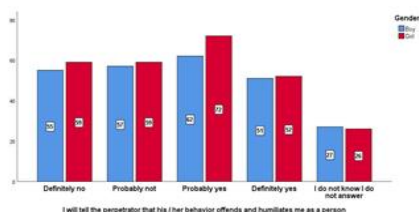
Фигура 11. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще смятам, че съм отговорен за това, което ми се случва и какво го е причинило“ според пола

Извършеният хи-квадрат тест на Pearson, дава възможност за да се оценят разликите, които могат да съществуват в двете категорични променливи при отговорите на въпроса „Ще се преструвам, че ситуацията изобщо не ме засяга“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 10, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (за $X^2 = 3,678$ и $p=0,453$)

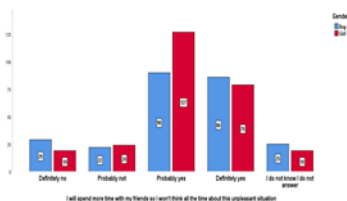
Фигура 12. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще се преструвам, че ситуацията изобщо не ме засяга“, според пола

Същият подход се прилага и при приложения тест на хи-квадрат на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще кажа на извършителя, че неговото/нейното поведение ме обижда и унижава като личност“ и пола. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 11, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (за $X^2 = 0,458$ и $p=0,978$).

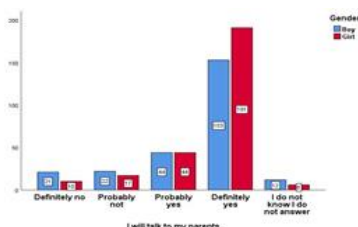
Фигура 13. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще кажа на извършителя, че поведението му ме обижда и унижава като личност“, според пола

Беше проведен тест хи-квадрат на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват в две категорични променливи „Ще прекарвам повече време с приятелите си, за да **не** мисля през цялото време за тази неприятна ситуация“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 12, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (за $X^2 = 9,111$ и $p=0,058$).

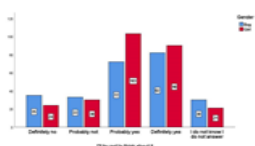
Фигура 14. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще прекарвам повече време с приятелите си, за да не мисля през цялото време за тази неприятна ситуация“, според пола

Според р-стойността на теста Хи-квадрат (за $X^2=9,162$ и $p=0,057$) се доказва, че няма статистически значима връзка между променливите по въпроса „Ще се опитам да не мисля за това“ и пола .

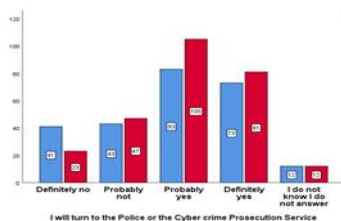
Фигура 15. Представяне на отговорите на участниците на въпроса "Ще се опитам да не мисля за това", според gender

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват във въпроса „Ще се обърна към полицията или прокуратурата за киберпрестъпления“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 14, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (за $X^2=7,745$ и $p=0,101>0,005$).

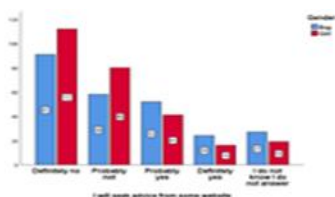
Фигура 16. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще се обърна към полицията или прокуратурата за киберпрестъпления“ според пола

Беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват във въпроса „Ще потърся съвет от някой уебсайт“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 15, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (за $X^2=9,489$ и $p=0,050>0,005$).

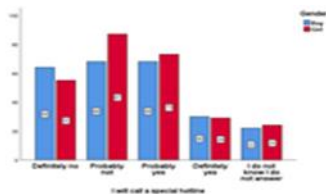
Фигура 17. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще потърся съвет от някой уебсайт“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват при въпроса „Ще се обадя на специална гореща линия (напр. Международна 112, 11611- Национална гореща линия за деца, 11188 гореща линия за наказателно преследване)“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 16, тестът Хи-квадрат показва , че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (за $X^2=2,801$ и $p=0,592>0,005$)

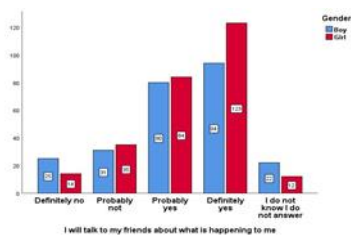
Фигура 18. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще се обадя на специална гореща линия“, според пола

По отношение на връзката на въпроса „Ще говоря с родителите си“ и пола беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики между горните променливи. Тестът хи-квадрат показва, че има *статистически значима разлика между тези променливи* (за $X^2 = 10,259$ и $p = 0,0036$). Що се отнася до отговорите на участниците, 8,3% от момчетата в проучването са отговорили „определено не“ и 8,7% са отговорили „вероятно не“, докато съответните проценти на момичетата са съответно 3,7% и 6,3%. Освен това 71,3% от момичетата отговарят с „категорично да“, докато съответният проц

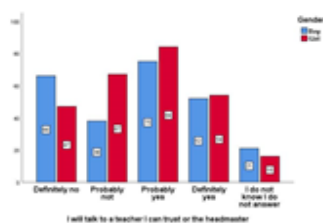
Фигура 19. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще говоря с родителите си“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще говоря с приятелите си за това, което се случва с мен“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 18, тестът Хи-квадрат показва, че има *статистически значима разлика между двете променливи* (p -стойност=0,044). По-конкретно, 9,9% от момчетата в проучването са отговорили „определено не“, докато съответният процент от отговорите на момичетата е 5,2%. Освен това 45,9% от момичетата отговарят с „категорично да“, докато съответният процент на отговорите на момчетата е 37,3%.

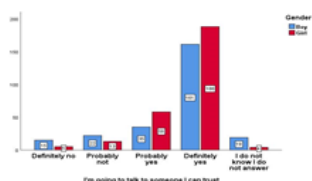
Фигура 20. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще говоря с приятелите си какво се случва с мен според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват по въпроса „Ще говоря с учител, на когото мога да вярвам, или с директора“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 19, тестът Хи-квадрат показва, че има *статистически значима разлика* (за $X^2 = 11,946$ и $p = 0,018$). По-конкретно, 26,2% от момчетата в проучването са отговорили „определено не“, докато съответният процент от отговорите на момичетата е 17,5%. Освен това 25,0% от момичетата са отговорили с „вероятно не“ и 31,3% са отговорили с „вероятно да“, докато съответните проценти на момчетата са съответно 15,1% и 29,8%.

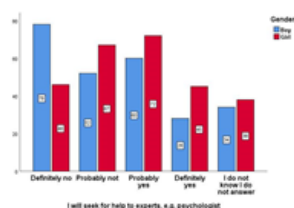
Фигура 21.. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще говоря с учител, на когото мога да се доверя, или с директора“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват във въпроса „Ще потърся помощ от експерти. напр. психолог“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 20, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика ($p=0,005$). По-конкретно, 31,0% от момчетата в проучването отговарят с „категорично не“, докато съответният процент от отговорите на момичетата е 17,2%. Освен това 26,9% от момичетата са отговорили с „вероятно да“ и 16,8% са отговорили с „определено да“, докато съответните проценти на момчетата са съответно 23,8% и 11,1%.

Фигура 22. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще потърся помощ от експерти. пр. Психолог, според пола

По отношение на връзката на въпроса „Ще попитам извършителя за причината за това поведение“ и пола, беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики между горните променливи. Тестът хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между тези променливи ($p<0,001$). Що се отнася до отговорите на участниците, 6,0% от момчетата в проучването са отговорили „определено не“ и 8,7% са отговорили „вероятно не“, докато съответните проценти на момичетата са съответно 1,9% и 4,9%. Освен това, 21,6% от момичетата са отговорили с „вероятно да“ и 70,1% са отговорили с „определено да“, докато съответните проценти на момчетата са съответно 13,9% и 63,9% (Таблица 21, Фигура 23)

Фигура 23. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще попитам извършителя за причината за това поведение“ според пола

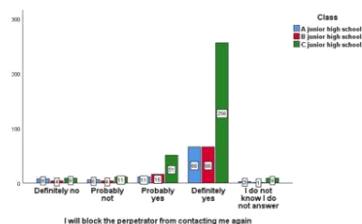
4.3. Резултати от класове

Тестът хи-квадрат също беше използван за изследване на връзката между класа и въпроса „Ще докладвам за инцидента на компанията собственик, чрез която е станал тормозът (напр. facebook)“. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 22, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика в честотата на отговорите на въпроса „Ще докладвам за инцидента на компанията собственик, чрез която е извършен тормозът (напр. facebook)“ в сравнение с класа (p -стойност = 0,010). По-конкретно, 41,8% от учениците от прогимназиален етап В са отговорили с „вероятно да“, докато съответните проценти от учениците от А и С прогимназиален етап са съответно 36,2% и 31,5%. В допълнение, 29,8% от учениците от прогимназиален клас С отговориха „

вероятно не “, докато съответните проценти на учениците от прогимназиален клас В и А бяха съответно 23,1% и 14,9%.

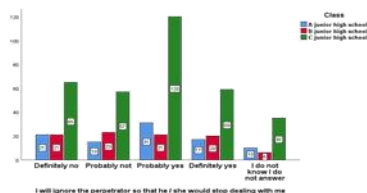
Таблица 22. Хи квадрат тест за оценка на връзката между класа и въпрос „Ще съобща за инцидента на компанията собственик, чрез която е станал тормозът (напр. facebook)“

		С прогимназия			X ² стойност	Р- стойност
		прогимназия училище (N=94)	прогимназия училище (N=91)	прогимназия училище (N=336)		
		N(%)	N(%)	N(%)		
Ще докладвам за инцидент с фирма собственик чрез които на тормоз взе място (напр. facebook)	Категорично не	26 (27,7%)	12 (13,2%)	54 (16,1%)	19,975	0,010
	Вероятно не	14 (14,9%)	21 (23,1%)	100 (29,8%)		
	Вероятно да	34 (36,2%)	38 (41,8%)	106 (31,5%)		
	Определено да	17 (18,1%)	11 (12,1%)	53 (15,8%)		
		Не знам, не отговарям	3 (3,2%)	9 (9,9%)	23 (6,8%)	

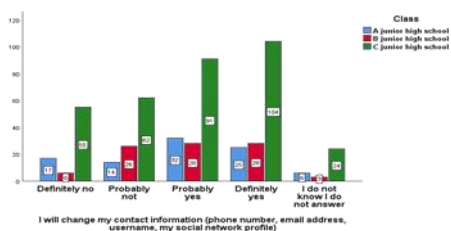
Фигура 24. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще съобща за инцидента на компанията собственик, чрез която е извършен тормозът (напр. facebook)“, според (класа)

Беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват във въпроса „Ще променя информацията си за контакт (телефонен номер, имейл адрес, потребителско име, моя профил в социалната мрежа)“ според класа. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 23, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между класовете (р-стойност=0,08, $X^2 = 13.483$)

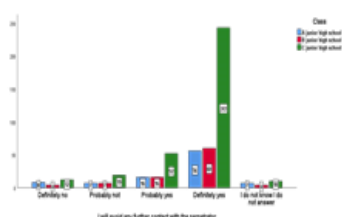
Фигура 25. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще променя информацията си за контакт (телефонен номер, имейл адрес, потребителско име, моя профил в социалната мрежа)“, според класа

Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват във въпроса „Ще блокирам извършителя да се свърже с мен отново“ според класа. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 24, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между класовете (р-стойност=0,233).

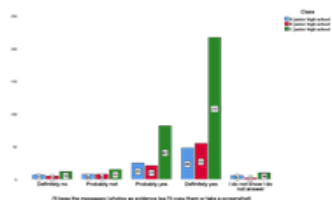
Фигура 26. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „ Ще блокирам извършителя да се свърже с мен отново“, според класа

Извършен е тест на Пийърсън хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват по въпроса „ Ще игнорирам извършителя, така че той/тя да спре да се занимава с мен “ според класа. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 25, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между класовете (p -стойност=0,355).

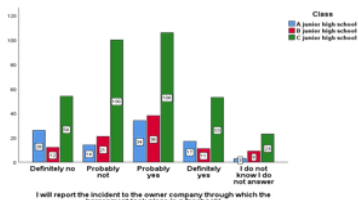
Фигура 27. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „ Ще игнорирам Извършителя, за да спре да се занимава с мен“, според класа

По отношение на връзката на променливите „ Ще избягвам по-нататъшен контакт с извършителя“ и класа, беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики. Хи-квадрат тестът показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,238) (Таблица 26)

Фигура 28. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще избягвам по-нататъшен контакт с извършителя“ според класа

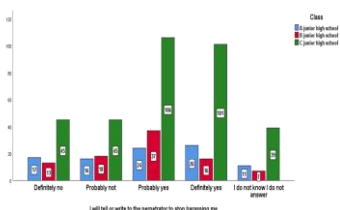
По отношение на връзката между променливите „ Ще запазя съобщенията/снимките като доказателство (напр. Ще ги копирам или ще направя екранна снимка) “ и класа, беше извършен тест на Пийърсън за оценка на възможните разлики. Хи-квадрат тестът показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,174) (Таблица 27).

Фигура 29. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще запазя съобщенията/снимките като доказателство (напр. ще ги копирам или ще направя екранна снимка)“, според класа

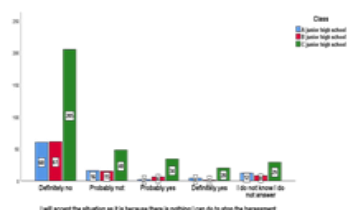
Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват в две категорични променливи „ Ще кажа или ще пиша на извършителя да спре да ме тормози “ и клас. Като се имат предвид констатациите,

илюстрирани в Таблица 29, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,159).

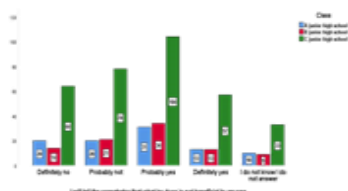
Фигура 30. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще кажа или ще пиша на извършителя да спре да ме тормози“, според класа

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват в две категорични променливи „Ще приема ситуацията такава, каквата е, защото не мога да направя нищо, за да спра тормоза“ и клас. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 30, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,150).

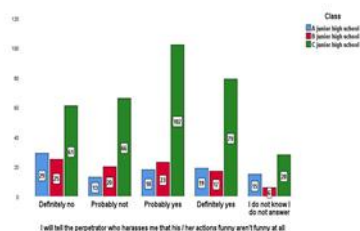
Фигура 31. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще приема ситуацията такава, каквата е, защото не мога да направя нищо, за да спра тормоза“, според класа

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще кажа на извършителя, че това, което прави, не е от полза за никого“ и класа. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 31, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,956).

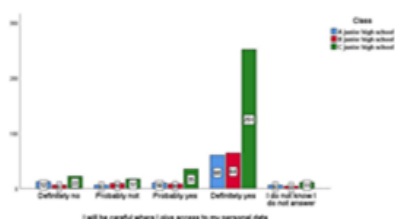
Фигура 32. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще кажа на извършителя, че това, което прави, не е от полза за никого“, според класа

Тестът хи-квадрат също беше използван за изследване на връзката между класа и въпроса „Ще кажа на извършителя, който ме тормози, че действията му/нейните смешни изобщо не са смешни“. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 33, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика в честотата на отговорите на въпроса „Ще кажа на извършителя, който ме тормози, че действията му/нейните са смешни изобщо не са смешни“ в сравнение с класа (p -стойност = 0,017). По-конкретно, 30,4% от учениците от прогимназиален етап на класа С са отговорили с „вероятно да“, докато съответният процент от учениците от прогимназиален етап с клас А е 19,1%. В допълнение, 18,2% от учениците от прогимназиалния клас С са отговорили с „категорично не“, докато съответният процент от учениците от прогимназиалния клас А е 30,9%.

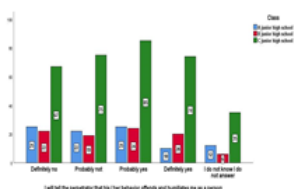
Фигура 33. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще кажа на извършителя, който ме тормози, че неговите/нейните действия са смешни, изобщо не са смешни“, според класа

Тестът хи-квадрат също беше използван за изследване на връзката между класа и въпроса „Ще внимавам къде давам достъп до личните си данни“. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в таблица 34, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика в честотата на отговорите на въпроса „Ще внимавам къде давам достъп до личните си данни“ в сравнение с класа (p -стойност = 0,275).

Фигура 34. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще внимавам къде давам достъп до личните си данни“, според класа

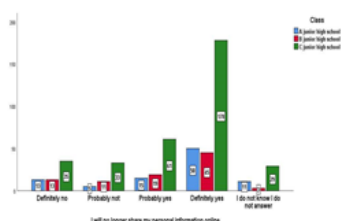
По отношение на връзката между променливите „Ще кажа на извършителя, че неговото/нейното поведение ме обижда и унижава като личност“ и класа, беше проведен тест на Pearson chi-square, за да се оценят възможните разлики. Хи-квадрат тестът показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,365) (Таблица 35).

Фигура 35. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще кажа на извършителя, че поведението му ме обижда и унижава като личност“, според класа

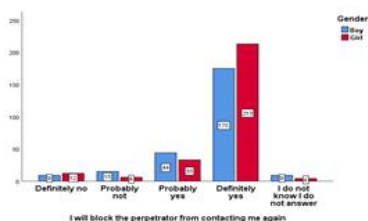
По отношение на връзката на променливите „Ще изпитвам срам, страх и отхвърляне“ и класа, беше извършен тест на Pearson chi-square, за да се оценят възможните разлики. Хи-квадрат тестът показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,894) (Таблица 36)

Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват в две категорични променливи „Повече няма да споделям личната си информация онлайн“ и клас. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 35, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,367).

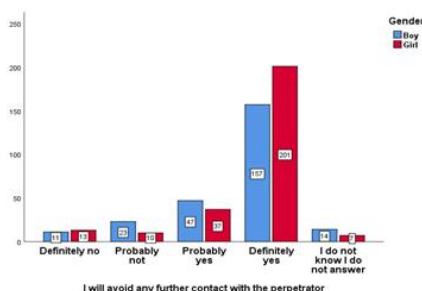
Фигура 36. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Повече няма да споделям личната си информация онлайн“, според класа

Хи-квадрат тест на Pearson беше проведен, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще попитам извършителя за причината за това поведение“ и клас. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 36, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,727).

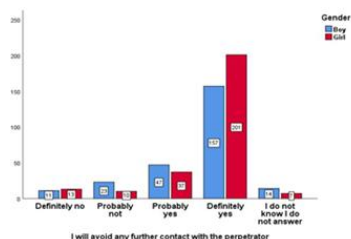
Фигура 37. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще попитам извършителя за причината за това поведение“, според класа

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще блокирам извършителя да се свърже с мен отново“ и пола. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 37, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,026). По-конкретно, 4,5% от момичетата в проучването са отговорили с „определено не“ и 79,5% са отговорили с „определено да“, докато съответният процент от отговорите на момчетата е бил съответно 3,6% и 69,4%. Освен това 2,2% от момичетата са отговорили „вероятно не“ и 12,3% са отговорили „вероятно да“, докато съответният процент на отговорите на момчетата е съответно 6% и 17,5%.

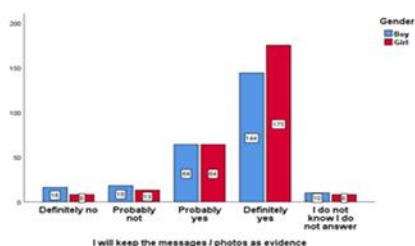
Фигура 38. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще блокирам извършителя да се свърже с мен отново“, според пола

По отношение на връзката на въпроса „Ще избягвам всякакъв по-нататъшен контакт с извършителя“ и пола, беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики между горните променливи. Тестът хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между тези променливи (p -стойност=0,008). Що се отнася до отговорите на участниците, 9,1% от момчетата в проучването отговарят „вероятно не“ и 18,7% отговарят „вероятно да“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е съответно 3,7% и 13,8%. Освен това 4,9% от момичетата са отговорили с „категорично не“ и 75% са отговорили с „категорично да“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е съответно 4,4% и 62,3% (Таблица 38).

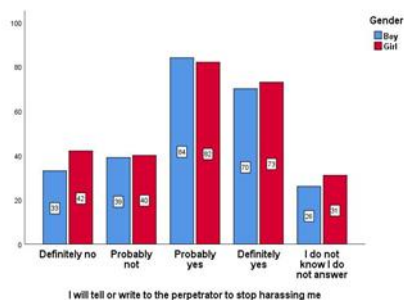
Фигура 39. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще избягвам по-нататъшен контакт с извършителя“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват по въпроса „ Ще запазя съобщенията/снимките като доказателство (напр. ще ги копирам или ще направя екранна снимка) “ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 39, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (p -стойност = 0,183)

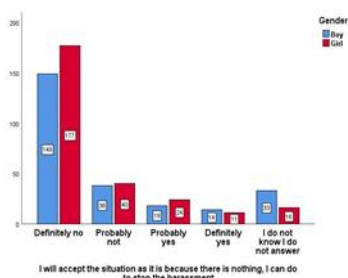
Фигура 40. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще запазя съобщенията/снимките като доказателство (напр. ще ги копирам или ще направя екранна снимка)“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват във въпроса „ Ще кажа или ще пиша на извършителя да спре да ме тормози “ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 40, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (p -стойност=0,890).

Фигура 41. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „ Ще кажа или ще пиша на извършителя да спре да ме тормози“, според пола

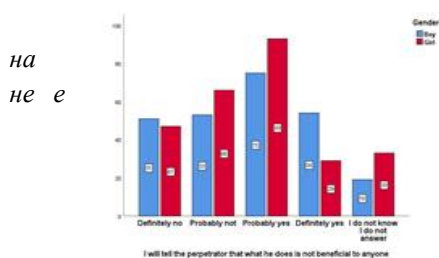
Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват по въпроса „Ще приема ситуацията такава, каквата е, защото не мога да направя нищо, за да спра тормоза“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 41, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (p -стойност=0,059).

Фигура 42. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „ Ще приема ситуацията такава, каквата е, защото не мога да направя нищо, за да спра тормоза “ според пола

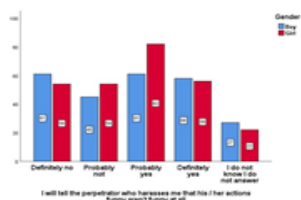
Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „ Ще кажа на извършителя, че това, което прави, не е от полза за никого “ и пола. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 42, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,006). По-конкретно, 24,6% от момичетата в проучването са отговорили „ вероятно не “ и 34,7% са отговорили „ вероятно да “

, докато съответният процент от отговорите, дадени от момчетата, е съответно 21% и 29,8%. Освен това 17,5% от момчетата отговарят с „ категорично не “ и 10,8% с „ категорично да “ , докато съответният процент на отговорите на момчетата е съответно 20,2% и 21,4%.

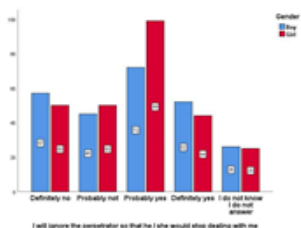
Фигура 43. Представяне на отговорите на участниците въпроса „ Ще кажа на извършителя, че това, което прави, от полза за никого “, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват по въпроса „ Ще игнорирам извършителя, така че той/тя да спре да се занимава с мен “ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 43, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (p -стойност=0,269).

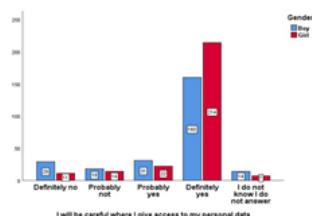
Фигура 44. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „ Ще игнорирам насилника, за да спре да се занимава с мен “, според пола

Извършен е тест хи-квадрат на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват по въпроса „ Ще кажа на извършителя, който ме тормози, че действията му/нейните смешни **изобщо** не са смешни “ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 44, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (p -стойност=0,356).

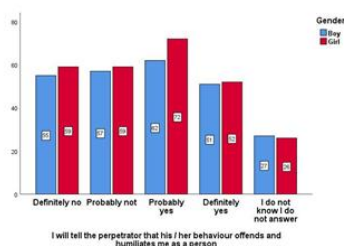
Фигура 45 . Представяне на отговорите на участниците на въпроса „ Ще кажа на насилника, който ме тормози, че действията му/нейните смешни **изобщо** не са смешни ” според пола

По отношение на връзката на въпроса „ Ще внимавам къде давам достъп до личните си данни “ и пола, беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики между горните променливи. Тестът хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между тези променливи ($p=0,001$). Що се отнася до отговорите на участниците , 11,5% от момчетата в проучването са отговорили „ категорично не “ , 7,1% са отговорили „ вероятно не “ и 12,3% са отговорили „ вероятно да “ , докато съответните проценти на момчетата са били 4,1%, 5,2% и 8,2 % , съответно. Освен това 79,9% от момчетата отговарят с „ категорично да “ , докато съответният процент на отговорите на момчетата е 63,5% (Таблица 45).

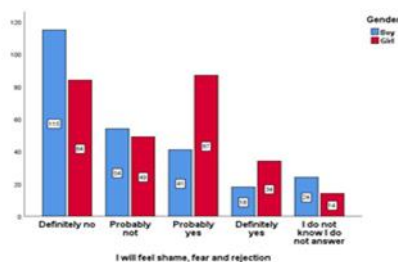
Фигура 46. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще внимавам къде давам достъп до личните си данни“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват по въпроса „Ще кажа на извършителя, че неговото/нейното поведение ме обижда и унижава като личност“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 46, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (p -стойност=0,977).

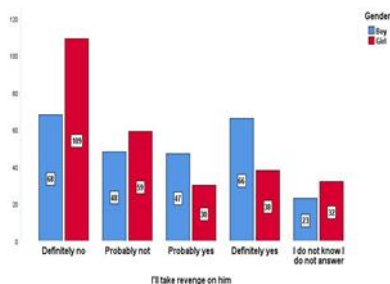
Фигура 47. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще кажа на извършителя, че неговото/нейното поведение ме обижда“, според пола

Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще изпитвам срам, страх и отхвърляне“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 47, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност <0,001). По-конкретно, 32,5% от момчетата в проучването са отговорили „вероятно да“ и 12,7% са отговорили „определено да“, докато съответният процент на момчетата е бил съответно 16,3% и 7,1%. Освен това 45,6% от момчетата са отговорили с „категорично не“ и 21,4% с „вероятно не“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е съответно 31,3% и 18,3%.

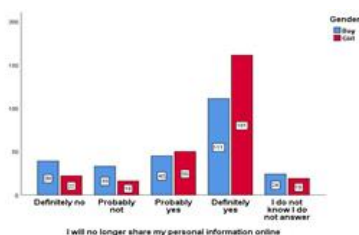
Фигура 48. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще изпитвам срам, страх и отхвърляне“, според пола

Извършен е тест на Pearson хи-квадрат, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват в две категорични променливи „Повече няма да споделям личната си информация онлайн“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 48, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност <0,001). По-конкретно, 18,7% от момчетата в проучването са отговорили „вероятно да“ и 60,1% са отговорили „определено да“, докато съответният процент от отговорите на момчетата е бил съответно 17,9% и 44%. Освен това 15,5% от момчетата са отговорили с „категорично не“ и 13,1% с „вероятно не“, докато съответният процент на отговорите на момичетата е съответно 8,2% и 6%.

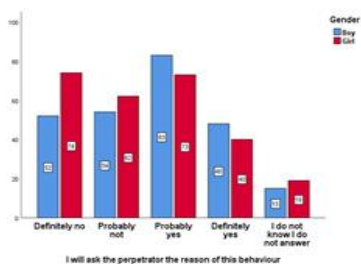
Фигура 49. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Повече няма да споделям личната си информация онлайн“

Беше извършен хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които може да съществуват във въпроса „Ще попитам извършителя за причината за това поведение“ между момчета и момичета. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 49, тестът Хи-квадрат показва, че няма статистически значима разлика между момчета и момичета (р-стойност=0,219).

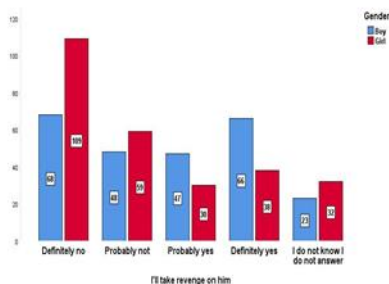
Фигура 50. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще попитам извършителя за причината за това поведение“, според пола

Извършен е тест хи-квадрат на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще заплаша насилника, който ме тормози“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 50, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (р-стойност <0,001). По-конкретно, 46,6% от момчетата в проучването са отговорили „определено не“ и 20,1% са отговорили „вероятно не“, докато съответният процент от отговорите на момчетата е бил съответно 27,8% и 19,4%. Освен това 12,3% от момичетата са отговорили с „вероятно да“ и 14,6% са отговорили с „категорично да“, докато съответният процент на отговорите на момчетата е съответно 19,8% и 25,4%.

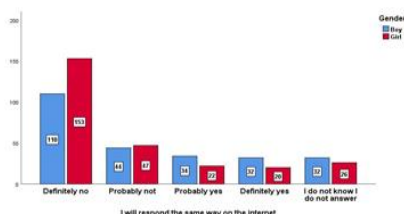
Фигура 51. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще заплаша насилника, който ме тормози“, според пола

Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще му отмъстя“ и пол. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 51, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (р-стойност <0,001). По-конкретно, 40,7% от момичетата в проучването са отговорили „определено не“ и 22% са отговорили „вероятно не“, докато съответният процент от отговорите на момчетата е бил съответно 27% и 19%. Освен това 11,2% от момичетата са отговорили с „вероятно да“ и 14,2% са отговорили с „определено да“, докато съответният процент на отговорите на момчетата е съответно 18,7% и 26,2%.

Фигура 52. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще му отмъстя“, според пола

Извършен е хи-квадрат тест на Pearson, за да се оценят възможните разлики, които могат да съществуват в две категорични променливи „Ще реагирам по същия начин в интернет“ и пола. Като се имат предвид констатациите, илюстрирани в Таблица 52, тестът Хи-квадрат показва, че има статистически значима разлика между двете променливи (p -стойност=0,013). По-конкретно, 57,1% от момчетата в проучването са отговорили с „определено не“, докато съответният процент от отговорите на момчетата е съответно 43,7%. Освен това 8,2% от момчетата са отговорили с „вероятно да“ и 7,5% са отговорили с „определено да“, докато съответният процент на отговорите на момчетата е съответно 13,5% и 12,7%.

Фигура 53. Представяне на отговорите на участниците на въпроса „Ще отговоря по същия начин в интернет“, според пола

4.4. Обобщение на резултатите

Тормозът в училище е световен феномен, познат от древността. Използването на нови технологии доведе до появата на нова форма на сплашване, електронната. Електронният тормоз за някои е развитие на най-старата форма с единствената основна разлика в използваната среда, докато за някои други изследователи това е напълно ново явление. Доста изчерпателна дефиниция е дадена от организация за борба с тормоза и гласи, че кибертормозът е, когато тийнейджър или дете в предпубертетна възраст е измъчвано, заплашвано, тормозено, унижавано, засрамвано или набелязано от друго дете, юношество или юношеска предпродукция, интернет, интерактивен и цифрови технологии или мобилни телефони. Има пет основни характеристики: неравенство на властта, намерение, повторение на явлението, анонимност и разкриване на епизода.

Целта на това изследване е да се проучи наличието на електронен тормоз сред тийнейджъри на възраст 13-16 години в Гърция. Възрастовата група е избрана неслучайно, защото в този период от живота почти всички деца имат досег с интернет и освен това съвпада с прехода от детството и основното образование към юношеството и средното образование. Една от целите на изследването е да се проучат ефектите от явлението върху здравето на младите хора. И накрая, целта беше да се проучи как да се справим с явлението и неговите ефекти.

В този смисъл замерването е насочено към проучване феномена на електронния тормоз по отношение на неговото разпространение и въздействието му върху тийнейджърите в гимназията. Кибертормозът е негативно явление, което е предизвикателство за ученици и учители във всяко училище. Проведеното изследване показва, че по време на пубертета и ранното юношество (средна възраст е 13,5 години), включително прогимназията и основното училище, това явление

е реална част от живота на учениците. Отношението им към него до голяма степен се определя от това дали са участници или са били свидетели на кибертормоз в училищната среда.

Реакциите на учениците, субекти, в ситуация на кибертормоз включват три аспекта: 1-промяна на отношението към кибернасилника, 2-саморефлексия и 3-споделяне на случващото се с родители и близки. Тяхното поведение е насочено към ограничаване на контакта с насилника, контрол върху собственото поведение и анализ на случващото се.

Вторият модул диагностицира преживяванията на изследваните лица като следствие от позицията на жертвата в кибертормоза. Тази роля не се приема от респондентите и затова те се стремят да рационализират ситуацията, да търсят причината за нея, както и ефектите върху собственото си поведение. Не се отказват от реалната училищна ситуация и участието си в нея, не изпитват срам или страх от отхвърляне от другите, не търсят форми на отмъщение. Имат самочувствието да се справят с проблема сами.

Доказването на хипотезата за влиянието на пола на респондентите върху оценката за кибертормоза в училищна среда включва няколко основни момента.

1. Няма статистически значима разлика по пол относно отношението към насилника от гледна точка на междуличностното общуване. И момчетата, и момичетата избягват местата, където могат да го срещнат ($\chi^2 = 5,209$ с p стойност = $0,267 > 0,05$), преструвайки се, че ситуацията изобщо не ги засяга ($\chi^2 = 3,678$ с p стойност = $0,453 > 0,05$), и при среща са готови да изразят недоволство от поведението му ($\chi^2 = 0,458$ с p стойност = $0,978 > 0,05$). Те предпочитат да прекарват повече време с приятелите си, за да не мислят за тази неприятна ситуация ($\chi^2 = 9,111$ с p стойност = $0,058 > 0,05$). И момичетата, и момчетата предпочитат сами да се справят с проблема си, без намесата на полицията или прокуратурата ($\chi^2 = 7,745$ с $p = 0,101 > 0,05$) или служители на Горещата линия за деца и юноши ($\chi^2 = 2,801$ с p стойност = $0,592 > 0,05$).

2. Момичетата губят повече интерес към себе си, отколкото момчетата ($\chi^2 = 17,019$ и $p = 0,002 < 0,005$), които са по-интровертни. Момчетата се изолират и затварят в себе си ($\chi^2 = 11,431$ и $p = 0,022 < 0,005$), за разлика от момичетата. Последните са по-склонни да общуват, за разлика от момчетата, които се придържат към избора на хора, които ги приемат открито, дори и в подобна ситуация ($\chi^2 = 16,730$ и $p = 0,02 < 0,005$).

3. Момичетата преживяват ситуацията на кибертормоз по-дълбоко, те задават повече въпроси за това какво го е причинило ($\chi^2 = 15,245$ и $p = 0,004 < 0,005$), отколкото момчетата. Те смятат, че са по-отговорни за случващото се от момчетата ($\chi^2 = 10,816$ и $p = 0,028 > 0,005$).

4. Измерването на връзката между зададените въпроси за оценка на кибертормоза и принадлежността на субектите към различни класове на образование (маркирани по възраст като клас А, клас В и клас С) доказва, че няма статистически значима такава. За всички измервания коефициентът на процедурата χ -квадрат $p > 0,005$. Единствената разлика е в отговорите на въпроса „Ще кажа на насилника, който ме тормози, че действията му изобщо не са смешни“ ($\chi^2 = 18,595$ и $p = 0,02 < 0,017$). нараства и недоволството от наложения тормоз (IL 18: 23: 102). Процентното съотношение е 19,1% : 25,3% : 30,4%.

Заклучение

Тормозът в училище е глобален феномен, известен от повече от 20 години. Използването на съвременни технологии и форми на комуникация в Интернет доведе до появата на нова форма на агресия в електронната среда, като продължение на нарушената комуникация в училищната общност. Електронният тормоз е новата наративна форма на вербалната агресия. Много изчерпателна дефиниция е дадена от организация за борба с тормоза и гласи, че кибертормоз е, когато тийнейджър или дете преди пубертета е измъчвано, заплашвано, тормозено, унижавано, безпокоено или насочвано от друго дете. Реализира се чрез интернет, чрез цифрови технологии или мобилни телефони. Характеристиките му са: неравнопоставеност на силите, умисъл, повтораемост на явлението, анонимност и разкриване на епизода.

Целта на проучването е да се проучи наличието на електронен тормоз сред тийнейджъри на възраст 13-16 години в Гърция. Възрастовата група е избрана поради факта, че в този период от живота почти всички деца имат контакт с интернет и също така съвпада с прехода от детството (начално образование) към юношество (средно образование). Основната цел е да се проучи как субектите се справят с явлението кибертормоз и неговите ефекти.

Отговорите разкриват, че повечето от тях са били жертви на кибертормоз поне веднъж. Съществуването на феномена в реални училищни условия е доказателство за необходимостта от учене в бъдещето, за повишаване на информираността на всички, които се занимават с образованието на младите хора. Всъщност, като се има предвид, че тази група хора са утрешните граждани на нашето общество и тези, които ще го ръководят в бъдеще, тяхното психично здраве не трябва да остава неизвестно.

Вторият извод, подчертан от отговорите на тийнейджърите, е отказът им да споделят събитието с някой по-възрастен, особено със семейството си. Това наблюдение трябва да действа като сигнал за събуждане за родители и учители да подхождат към учениците.

Друга констатация, която съдържа оптимистично послание е, че мнозинството от анкетираните заявяват, че имат нагласа и готовност да се справят с проблема кибертормоз. Пътищата и подходите до голяма степен зависят от пола. Момичетата са по-склонни да изживеят ролята на жертва, но също така са по-склонни да поддържат комуникация с другите. Това, което предопределя готовността им за това, е желанието им да избягат от негативните мисли и чувства в резултат на кибертормоз. Проучването доказва, че независимо от възрастта на ученика, той не приема ролята на жертва, трудно разбира мотивите и поведението на агресора. Това включва категоричността на игнорирането, ограничаването на контакта с кибернасилника. От гледна точка на възрастовите потребности общуването с близки и приятели е важен елемент в развитието на младия човек. Лишаването на насилника, ограничаването на контакта с него, определя кибер виктимността като форма на наказание. Това е и начинът за укрепване на самочувствието. С напредването на възрастта нараства желанието на респондентите, независимо от пола, да изразят собственото си негативно отношение към кибертормоза като поведение. Тази морална чувствителност засилва търсенето на изход от ролята на жертва. Анкетираните акцентират върху споделянето на негативната си оценка със самия насилник, което е елемент от желанието им да повлияят на промяната на насилника. Това повдига въпроса за превенцията на кибертормоза в горната училищна възраст. Резултатите от изследването насочват превантивната дейност в няколко посоки: 1- повишаване на комуникационните процеси на учениците чрез позитивизиране на личностните характеристики на всеки ученик;

2- обучение за формиране на социални умения за преодоляване на междуличностни конфликти между учениците; 3- повишаване на осведомеността на учениците за негативните ефекти от кибертормоза както върху жертвата, така и върху кибертормоза; 4- повишаване на личната чувствителност към явлението кибертормоз в училищната среда; 5- укрепване на културата на общуване в училище и намаляване на толерантността към кибертормоза.

В заключение е важно да се спомене, че използването на интернет за различни цели (включително образователни) е изключително разпространено в юношеството в Република Гърция. Опасностите от кибертормоза са високи, но те могат да бъдат предвидени и дори преодоляни. Многобройни проучвания в различни страни показват, че честотата на сплашването сред тийнейджърите е висока, но степента на кибертормоза зависи от социалната среда и толерантността на хората към разпространението му.

Приносни научни моменти в дисертацията

1. Проведеното изследване допълва разработки, свързани с анализа на кибертормоза сред младите хора в Република Гърция
2. Проучването потвърждава резултатите, получени за други страни относно степента на кибертормоза като социален феномен и неговото негативно влияние върху личността
3. Изследването показват, че поведението на жертвата на кибертормоза се повлиява от нейния пол
4. Получените резултати дават основание да се твърди, че поведението на подрастващия – кибер жертва е идентично в диапазона 13-16 години.
5. Изследванията показват, че в ранна юношеска възраст кибер жертвите не приемат тази роля и рационализират поведението си спрямо насилника
6. Получените резултати могат да бъдат използвани от както от специалисти – училищни и възрастови психолози, така и от детски педиатри.

Статии по темата на дисертацията

1. Hatzizisis Evangelos (2018) Bullying in school, *YEARBOOK OF PSYCHOLOGY VOL 9, NUMBER 9, ISSUE 2*, pp.144-150
2. Hatzizisis Evangelos, (2020) Rise of cyberbullying, *FINE Journal*, vol.2 pp.12-19,
3. Hatzizisis Evangelos (2020) Students and Cyber-bullying, *FINE Journal*, vol.2, pp38-45

4.4. Обобщение на резултатите

Тормозът в училище е световен феномен, познат от древността. Използването на нови технологии доведе до появата на нова форма на сплашване, електронната. Електронният тормоз за някои е развитие на най-старата форма с единствената основна разлика в използваната среда, докато за някои други изследователи това е напълно ново явление. Доста изчерпателна дефиниция е дадена от организация за борба с тормоза и гласи, че кибертормозът е, когато тийнейджър или дете в предпубертетна възраст е измъчвано, заплашвано, тормозено, унижавано, засрамвано или набелязано от друго дете, юношество или юношеска предпродукция, интернет, интерактивен и цифрови технологии или мобилни телефони. Има пет основни характеристики: неравенство на властта, намерение, повторение на явлението, анонимност и разкриване на епизода.

Целта на това проучване беше да се проучи наличието на електронен тормоз сред тийнейджъри на възраст 13-16 години в Гърция. Възрастовата група е избрана, защото в този период от живота почти всички деца имат досег с интернет и освен това съвпада с прехода от детството и основното образование към юношеството и средното образование. Една от целите на изследването е да се проучат ефектите от явлението върху здравето на подрастващите. И накрая, целта беше да се проучи как да се справим с явлението и неговите ефекти.

Нашето проучване имаше за цел да проучи феномена на електронния тормоз по отношение на неговото разпространение и въздействието му върху тийнейджърите в гимназията. Кибертормозът е негативно явление, което е предизвикателство за ученици и учители във всяко училище. Проучването показва, че по време на пубертета и ранното юношество (средна възраст на ПЛ = 13,5 години), включително прогимназията и гимназията, това явление е реална част от живота на учениците. Отношението им към него до голяма степен се определя от това дали са участници или са били свидетели на кибертормоз в училищната среда.

Реакциите на учениците, субекти, в ситуация на кибертормоз включват три аспекта: 1-промяна на отношението към кибернасилника, 2-саморефлексия и 3-споделяне на случващото се с родители и близки.

Тяхното поведение е насочено към ограничаване на контакта с насилника, контрол върху собственото поведение и анализ на случващото се. Вторият модул се занимава с преживявания като следствие от позицията на жертвата в кибертормоза. Тази роля не се приема от респондентите и затова те се стремят да рационализират ситуацията, да търсят причината за нея, както и ефектите върху собственото си поведение. Не се отказват от реалната училищна

ситуация и участието си в нея, не изпитват срам или страх от отхвърляне от другите, не търсят форми на отмъщение. Имат самочувствието да се справят с проблема.

Доказването на хипотезата за влиянието на пола **на** респондентите върху оценката за кибертормоза в училищна среда включва няколко основни момента.

1. Няма статистически значима разлика в пола относно отношението към насилника от гледна точка на междуличностното общуване. И момчетата, и момичетата избягват местата, където могат да го срещнат ($\chi^2 = 5,209$ с p стойност $= 0,267 > 0,05$), преструвайки се, че ситуацията изобщо не ги засяга ($\chi^2 = 3,678$ с p стойност $= 0,453 > 0,05$), и при среща са готови да изразят недоволство от поведението му ($\chi^2 = 0,458$ с p стойност $= 0,978 > 0,05$). Те предпочитат да прекарват повече време с приятелите си, за да не мислят за тази неприятна ситуация ($\chi^2 = 9,111$ с p стойност $= 0,058 > 0,05$). И момичетата, и момчетата предпочитат сами да се справят с проблема си, без намесата на полицията или прокуратурата ($\chi^2 = 7,745$ с $p = 0,101 > 0,05$) или служители на Горещата линия за деца и юноши ($\chi^2 = 2,801$ с p стойност $= 0,592 > 0,05$)

2. Момичетата губят повече интерес към себе си, отколкото момчетата ($\chi^2 = 17,019$ и $p = 0,002 < 0,005$), които са по-интровертни. Момчетата са по-изолирани ($\chi^2 = 11,431$ и $p = 0,022 < 0,005$), за разлика от момичетата. Последните са по-склонни да общуват, за разлика от момчетата, които се придържат към избора на хора, които ги приемат открито, дори и в подобна ситуация ($\chi^2 = 16,730$ и $p = 0,02 < 0,005$)

3. Момичетата преживяват ситуацията на кибертормоз по-дълбоко, те задават повече въпроси за това какво го е причинило ($\chi^2 = 15,245$ и $p = 0,004 < 0,005$), отколкото момчетата. Те смятат, че са по-отговорни за случващото се от момчетата ($\chi^2 = 10,816$ и $p = 0,028 > 0,005$).

4. Измерването на връзката между зададените въпроси за оценка на кибертормоза и принадлежността на субектите към различни класове на образование (маркирани по възраст като клас А, клас В и клас С) доказва, че няма статистически значима такава. За всички измервания коефициентът на процедурата х-квадрат $p > 0,005$. Единствената разлика е в отговорите на въпроса „Ще кажа на насилника, който ме тормози, че действията му изобщо не са смешни“ ($\chi^2 = 18,595$ и $p = 0,02 < 0,017$). нараства и недоволството от наложения тормоз (IL 18: 23: 102). Процентното съотношение е 19,1% : 25,3% : 30,4%.

Заклучение

Тормозът в училище е глобален феномен, известен от повече от 20 години. Използването на съвременни технологии и форми на комуникация в Интернет доведе до появата на нова форма на агресия в електронната среда, като продължение на нарушената комуникация в училищната общност. Електронният тормоз е новата наративна форма на вербалната агресия. Много

изчерпателна дефиниция е дадена от организация за борба с тормоза и гласи, че кибертормоз е, когато тийнейджър или дете преди пубертета е измъчвано, заплашвано, тормозено, унижавано, безпокоено или насочвано от друго дете. Реализира се чрез интернет, чрез цифрови технологии или мобилни телефони. Характеристиките му са: неравнопоставеност на силите, умисъл, повторемост на явлението, анонимност и разкриване на епизода.

Целта на проучването е да се проучи наличието на електронен тормоз сред тийнейджъри на възраст 13-16 години в Гърция. Възрастовата група е избрана поради факта, че в този период от живота почти всички деца имат контакт с интернет и също така съвпада с прехода от детството (начално образование) към юношество (средно образование). Основната цел е да се проучи как субектите се справят с явлението кибертормоз и неговите ефекти.

Отговорите разкриват, че повечето от тях са били жертви на кибертормоз поне веднъж. Съществуването на феномена в реални училищни условия е доказателство за необходимостта от учене в бъдещето, за повишаване на информираността на всички, които се занимават с образованието на младите хора. Всъщност, като се има предвид, че тази група хора са утрешните граждани на нашето общество и тези, които ще го ръководят в бъдеще, тяхното психично здраве не трябва да остава неизвестно.

Вторият извод, подчертан от отговорите на тийнейджърите, е отказът им да споделят събитието с някой по-възрастен, особено със семейството си. Това наблюдение трябва да действа като сигнал за събуждане за родители и учители да подхождат към учениците.

Друга констатация, която съдържа оптимистично послание е, че мнозинството от анкетираните заявяват, че имат нагласа и готовност да се справят с проблема кибертормоз. Пътищата и подходите до голяма степен зависят от пола. Момичетата са по-склонни да изживеят ролята на жертва, но също така са по-склонни да поддържат комуникация с другите. Това, което предопределя готовността им за това, е желанието им да избягат от негативните мисли и чувства в резултат на кибертормоз. Проучването доказва, че независимо от възрастта на ученика, той не приема ролята на жертва, трудно разбира мотивите и поведението на агресора. Това включва категоричността на игнорирането, ограничаването на контакта с кибернасилника. От гледна точка на възрастовите потребности общуването с близки и приятели е важен елемент в развитието на младия човек. Лишаването на насилника, ограничаването на контакта с него, определя кибер виктимността като форма на наказание. Това е и начинът за укрепване на самочувствието. С напредването на възрастта нараства желанието на респондентите, независимо от пола, да изразят собственото си негативно отношение към кибертормоза като поведение. Тази морална чувствителност засилва търсенето на изход от ролята на жертва. Анкетираните акцентират върху споделянето на негативната си оценка със самия насилник, което е елемент от желанието им да повлияят на промяната на насилника. Това повдига въпроса за превенцията на кибертормоза в горната училищна възраст. Резултатите от изследването насочват превантивната

дейност в няколко посоки: 1- повишаване на комуникационните процеси на учениците чрез позитивизиране на личностните характеристики на всеки ученик;

2- обучение за формиране на социални умения за преодоляване на междуличностни конфликти между учениците;

3- повишаване на осведомеността на учениците за негативните ефекти от кибертормоза както върху жертвата, така и върху кибертормоза;

4- повишаване на личната чувствителност към явлението кибертормоз в училищната среда;

5- укрепване на културата на общуване в училище и намаляване на толерантността към кибертормоза.

В заключение е важно да се спомене, че използването на интернет за различни цели (включително образователни) е изключително разпространено в юношеството в Република Гърция. Опасностите от кибертормоза са много, но те могат да бъдат предвидени и дори преодоляни. Многобройни проучвания в различни страни показват, че честотата на сплашването сред тийнейджърите е висока, но степента на кибертормоза зависи от социалната среда и толерантността на хората към разпространението му.

Приноси научни моменти в дисертацията

1. Проведеното изследване допълва разработки, свързани с анализа на кибертормоза сред младите хора в Република Гърция
2. Проучването потвърждава резултатите, получени за други страни относно степента на кибертормоза като социален феномен и неговото негативно влияние върху личността
3. Изследването показват, че поведението на жертвата на кибертормоза се повлиява от нейния пол
4. Получените резултати дават основание да се твърди, че поведението на подрастващия – кибер жертва е идентично в диапазона 13-16 години.
5. Изследванията показват, че в ранна юношеска възраст кибер жертвите не приемат тази роля и рационализират поведението си спрямо насилника
6. Получените резултати могат да бъдат използвани от както от специалисти – училищни и възрастови психолози, така и от детски педиатри.

Статии по темата на дисертацията

4. Hatzizisis Evangelos (2018) Bullying in school, *YEARBOOK OF PSYCHOLOGY VOL 9, NUMBER 9, ISSUE 2*, pp.144-150
5. Hatzizisis Evangelos, (2020) Rise of cyberbullying, *FINE Journal*, vol.2 pp.12-19,
6. Hatzizisis Evangelos (2020) Students and Cyber-bullying, *FINE Journal*, vol.2, pp38-45

SOUTH – WEST UNIVERSITY “NEOFIT RILSKY”
BLAGOEVGRAD
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY

EVANGELOS CHATZIZISIS

“CYBER BULLYNG IN A SCHOOL ENVIRONMENT”

ABSTRACT

of a dissertation for acquiring of educational and scientific degree “Doctor”, Area of high education: 3. Social, Economic and Legal Sciences, Professional field: 3.2 Psychology, Scientific Field: “Educational and developmental psychology”

Scientific Supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Rusanka Mancheva

Blagoevgrad, 2022

The dissertation work was discussed and proposed for defense at a meeting of the Department of Psychology Faculty of Philosophy, at the South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad.

The dissertation content includes an introduction, four chapters, conclusions, contributions and applications. The text is in a volume of 150 pages, which includes 52 tables and 53 figures. The cited literature covers 240 titles in English.

The defense of the dissertation will be held on 11.11., 2022 year from 14,30.h. in Hall 210A, First Building of SWU "Neofit Rilski" - Blagoevgrad.

The defense materials are available at the office of the Department Psychology on the third floor, First Building of SWU "Neofit Rilski" – Blagoevgrad.

INTRODUCTION

My study aimed to investigate the phenomenon of electronic bullying in terms of its dispersion and its impact on junior high school students. Having in mind that in the majority of them 13-16 year olds has been victims of cyber bullying at least once. I was worried and should raise awareness among all those involved in health care and in the education of young people. Indeed, given that this group of people is the tomorrow's citizens of our society and those who will lead them in the future, their mental abuse must not leave any strangers.

CHAPTER ONE: THE ESSENCE OF CYBERBULLYING

1.1 Definition of the Internet

The word internet comes from the words networking while the corresponding English term internet comes from the words International Network. But what is the internet? The Internet is a global computer system that uses an established protocol group, often called "TCP / IP," to serve millions of users daily around the world. Interconnected computers around the world, who are in a common communications network, exchange messages using various protocols (standard communication rules) that are implemented at the hardware and software level. This common network is called Internet (1).

1.1.1 History of the Internet

The first attempts to build a computer network were made in the United States during the Cold War. The US Department of Defense established the Advanced Research Project Agency (ARPA), which was designed to help US military forces develop technologically and create a communications network that would not be destroyed after a nuclear offensive. Today, 2017, according to the International Telecommunication Union, which belongs to the World Health Organization, Internet users worldwide reach 3.774 million, while in 2005 it was estimated at 1.024 million and in 2000 only 400 million. In developed countries, the percentage of users is 82.2% of the population and 35.3% in developing countries (3). According to Internet World Statistics (December 31, 2013) in December 2013 users were 39% of the world's population, about 7 billion.

1.1.2 The role of the Website today. The computer is not a simple device but a means of informing and transmitting or receiving countless counts at any moment and from around the world. It is a new virtual world in which "big", young people and children are "moving" by exchanging information about science, education, entertainment, culture and personal experiences and opinions.

1.1.3 History of school education. School violence is a timeless phenomenon, but today, whether due to publicity given to incidents or because of the intensity of the phenomenon, it is increasingly concerned with modern society. (10) the most prevalent period, most of which is manifested is pre-puberty and puberty. The same period of life, however, is also the one that will affect the subsequent course and social behavior of man. School bullying and its new form - that of electronic bullying - are among the main expositors of violence at this age.

1.1.3.1 Definition of school education (Bullying). The definitions of school bullying are many. In 1989, Besag (11) defined school intimidation as the repeated assault: physical, psychological, social or verbal - by individuals with power to individuals unable to resist aiming at their own profit or reward. In 1994 Olweus expressed the view that school bullying is characterized by aggressive behavior or the purpose of negative behavior - repeated many times and at different times - in an interpersonal relationship between people of different strength. **1.1.3.2 History of school education (Bullying).** Intimidation as a phenomenon has existed since ancient times. However, incidents have been recorded since the 18th century, but these have not been described as bullying. Thus, perhaps the first paper

description of an incident of violence is made in the book "Tom Brown's Schooldays", first published in 1857. An episode was described in which a classmate, on the initiative of another classmate, attacked students. Many researchers, from various sciences - sociology, psychology, genetics, and pedagogy - are involved in the phenomenon, and the literature is full of studies.

1.1.4 Theoretical Approach – Cyberbullying. Since Olweus (25) has paved the way for recording and scientific study of school bullying, more than thirty-five years have passed, during which many researchers have dealt with the subject and many studies have been recorded in the international literature. The researchers come from various disciplines such as psychiatry and psychology, pedagogy and sociology, genetics and forensics. However, the interpretation of the phenomenon has not been shared. There are several theoretical models that attempt to explain the relationship between the victim and the victim and its timelessness. Each model has a different proposal to justify the existence of the phenomenon in human society over time. Different theories may exist because the complexity of human relations cannot be put into a single context, perhaps because people's societies are in constant change and the conclusions do not prevent them from following these changes and perhaps because different perspectives give it another view of the same phenomenon.

1.1.4.1 Definition of Cyberbullying. Cyberbullying has been a concern for the international scientific community over the last decades, and studies that deal with it are constantly increasing. The definitions that have been used are many as the precise definition of electronic bullying is a complex process. It seems that the definition of cyberbullying is not an easy task and the boundaries or situations that need to exist to identify an incident can change under different circumstances even for the same individual. At international level, this is strongly impressed by the fact that different terms and words are used to describe the phenomenon in every language and, depending on the culture and culture of the country, to set the limits of violation of human dignity and freedom.

1.2 Peculiarities of Cyberbullying in school

1.2.1 Peculiarities with no boundaries of the phenomenon of Cyberbullying. Researchers dealing with the subject have made studies in which they give a definition, emphasizing at the same time another aspect of the phenomenon - or the result of the act to the victim, sometimes the characteristics of the act and sometimes the characteristics of the perpetrator. The fact that there is no international consensus on the definition of electronic intimidation is an obstacle to the assessment of the phenomenon (68, 75). However, in spite of all the differences, according to most definitions, a key feature, which should be an episode to be described as electronic bullying, is to use an electronic medium - something that is internationally accepted.

1.2.2 Sexting: Implications for Schools Definition. The National Center for Missing and Exploited Children (2009) defines sexting as “youth writing sexually explicit messages, taking sexually explicit photos of themselves or others in their peer group, and transmitting those photos and/or messages to their peers.” Although this behavior may not be criminal in intent, it can be construed as such under current laws.

1.2.3 What Schools Need to Consider. Schools should have a policy in place to address sexting. Current policies may already cover sexting behavior (e.g., using cell phones improperly, taking pictures of other students, bullying, and harassment). They should be aware of the consequences to a student's current school standing and future prospects. Before any sexting incident occurs, it is advisable that school boards consult with the attorney general's office to determine how to handle sexting cases that come to the attention of school personnel.

1.3. Types of Cyberbullying. In electronic bullying we could distinguish between two types, one relating to real life and one that is played in the online world. Of course, the distinction between them

is difficult, as it would be difficult to distinguish between the person's living personality and his "avatars" internet personality.

1.3.1. Electronic embroidering forms. Electronic bullying can be done through pictures or photos on the mobile, abusive messages on the mobile, e-mail, internet, chat rooms, MSN messenger, and anonymous phone calls. There are several kinds of electronic bullying, described summarily below (Greenfield, Marks, 2009; Hase, 2012; Hendry, 1996)). Harassment- a situation where many perpetrators target a victim and repeatedly send out malicious messages, videos and photos. Pretense - creating a social network account with the victim's name and creating a profile of sexual, racist and other negative data. Using photos - taking pictures and videos from the victim's personal moments without his approval. Creating websites, polls and blogs - the creation of a website or blog with information that is degrading or offensive to the victim or for the publication of personal information that the victim entrusted to someone. "Happy Slapping" - taking pictures or videos of people in difficulty randomly or after a pre-planned situation and making them publicly available by electronic means. It usually refers to moments when the victim is abused by kicks, puns, or other violent behavior.

1.3.2 Close in the internet evolution . Most, who are engaged in the internet, are involved in electronic intimidation. The roles they may have are six: 1. The perpetrator is the one who feels superior to the others and feels he can exploit, terrorize and threaten others, especially when they have a peculiarity. 2. The victim is a person either selected by the perpetrators, because they have a particular characteristic or is considered inferior or weaker. 3. The avenger or the victim-perpetrator is the one who has been intimidated in the past and now finds on the internet the opportunity and the ability to react in the same way. 4. The victim of the avenger or the victim-victim is the one who has intimidated some people and is now also intimidating. 5. The viewer, who is part of the problem. The person knows about the episode who has not been actively involved but can either urge the perpetrator or watch without reacting. 6. Present, who is part of the solution to the problem. It is that person who knows about the episode and is looking for a way to stop intimidation, protests against him and tries to help the victim, he stands and encourages him ((Hendry 1996; Hinduja, Patchin, 2010; Hinduja, Patchin, 2008).

1.3.3 Explanatory approach. Intimidation as a phenomenon has already been described as having its roots deep in time. Its causes, as mentioned above, are many and their multidimensional approach. However, electronic intimidation in addition to the above causes seems to have some extra. "Anonymity" offered by the internet is a basic feature of this form of intimidation. Also the large spread of the message makes the victim even more defenseless and the damage is greater. But this intrigues people who want to cause discomfort to others (Greenfield EA, Marks NF(2009). Still, spontaneity, which distinguishes teenagers, strengthens this form of intimidation. Impulse does not leave them much room to think about the effect of their actions on others.

Chapter two: Prevention of Cyberbullying at school

The extent of school bullying combined with their criticality its consequences make it imperative to deal with it immediately. The circumstances call for immediate intervention. On the other hand, it is a common place finding that prevention is more effective than cure. In the case of school bullying and cyber bullying, interference and prevention are interrelated. These factors need to be taken into account when designing each intervention against school bullying as possible impediments to success implementing it.

2.1 Intervention at school. The overriding importance of school life demands that they be secured the best possible conditions for doing so and taking all the necessary measures to redress the points where school is lagging behind. The aim is not only to eliminate school bullying and cyber-bullying, but also to promote respect and pre-social elements in the relationships between all peers and classmates.

2.1.1 Interventions focused on perpetrators. The first person to whom intervention should reasonably be expected is no more than the abuser. It is very important for the perpetrators to have consequences for their direct and long-term behavior (Macklem, 2003). Direct sanctions are of great practical use, because without them the offender initially has no incentive to stop practicing the established his intimidating tactics and change behavior.

2.1.2. Victim-centered interventions. The first step in the field of victim-centered intervention is the appropriate support to report the incident to the teacher. Then interventions in this area need to include the helping victims to establish friendly relationships, encouraging them to develop their talents and especially participate in sports activities that will strengthen their self-confidence and reduce their body-related insecurities, their training in social skills, such as assertiveness and self-regulation.

2.1.3. Prevention at school and school level. The school as it works today, with continuous assessment and graduation of pupils and students cultivates competition between them. Often the high performance of an excellent student used as a benchmark for the performance of balances, with the latter being underestimated. Cyber bullying has now become part of the pupils' culture; so teachers are required to collaborate with students and students to achieve the desired change (Sharp, Smith, 1994). One method for developing a positive classroom climate is to apply cooperative learning strategies that favor the establishment of a spirit of collaboration between peer and classmates.

2.1.4. Reversal of notions The school is a socializing body that promotes, supports, reproduces the current view of how it should, and how it should not behave the two sexes, builds male and female identities (Deligianni-Kouimtzi, Sakka, 2005). That is why perceptions of violence and violence aggression prevailing in the school space and expressed by students and students are very important. In addition, the attitudes of the student population towards intimidation and generally aggression play an important role in the attainment of this important purpose.

2.1.5 Training of intimidates against school bullying. Most interventions, for example counseling and conflict management, focus on the victim and perpetrator, not including those who are eyewitnesses of intimidating incidents, although the role of the latter is very important (Flannery, Singer & Wester, 2004). Since the attendees play such an important role, it will be beneficial some interventions against school bullying and cyber bullying have as their primary objective those who are more easily targeted in relation to offenders, as they are more pliable and receptive to intervention. Indeed, in relation to the perpetrators, it is easier to be trained by the concepts of accountability and justice and to learn the management skills of shameful feelings, which, as mentioned above, are positively related to the campaign against intimidation and cyberbullying (Ahmed, 2005).

2.1.6 Prevention at family level. The primary environment where the child lives and develops consists of his family and is controlled by his parents. Thus, although responsibility for the eradication of school bullying is primarily a burden on school, parents can also contribute to the problem (Olweus, 1993); of course, they work in harmony with the teaching staff (Minton & O 'Moore, 2006).

2.1.7 The role of the parents of the victims. It has been found that the families of the victims - and especially the boys - do not provide them with the necessary warmth, use violence, and fail to control their extracurricular activities (Olweus, 1993). Therefore, at the level of prevention of all forms of aggressive behavior, parents need to raise them with love from the early years of their lives, to put them in clear terms as to which behaviors are acceptable and who do not and do not use violent means (Olweus, 1993). Additionally, when the child enters adolescence, parents need to supervise all their activities, inside and outside school. Most unwanted behaviors, including antisocial, criminal and school bullying and cyberbullying, take place when parents are unaware of what their child does and when adults are absent (Olweus, 1993).

2.1.8 Training of cyber bullying attendants. Most interventions, for example counseling and conflict management, focus on the victim and the perpetrator, not including those who become "silent" witnesses of intimidating incidents, although their role is very important (Flannery, Singer & Wester, 2004). The way responders react during cyberbullying affects the turn and their possible repetition. Since the attendees play such an important role, it will be beneficial some interventions against school bullying have as their primary objective those who are more easily targeted in relation to perpetrators, as they are more palatable and receptive to intervention.

2.1.9 The Role of Victims' Parents. Once they suspect that their child suffers cyberbullying; parents are urged to communicate with their teachers so they can act together. In order to improve their child's position at school, parents it is recommended that they encourage it in particular to create friendly contacts and that even the victims of cyber bullying are anything but charismatic to engage in friendly relationships, to support it in every step.

2.1.10 Community-level prevention. School is a key player in socialization, as in school environment, children spend most of their day, among their peers, exposed to a wealth of experiences - both native and negative - that contribute significantly to shaping their social behavior (Flannery, Singer & Wester, 2004). However, this body is not a self-sufficient unit; it is understood in relation to the wider community that surrounds it. Eliminating cyberbullying from school ideally requires the elimination of any abusive relationship by the community so that the relationships that students maintain in the community are a healthy, positive model for their relationships within the school context.

2.1.11. The Example of Two Intervention Models. For a school policy to be effective bullying and cyber bullying requires formal educational programs for pupils, parents, educational staff, and the management of school units. Moreover, according to the international data (Olweus, 1997, O'Moore, 2000), these programs would be ideal to organize themselves nationwide to benefit all schools in the country.

2.1.11.1 The proposal of Olweus. The one who proposed the most comprehensive action plan to suppress it school bullying and cyberbullying is not - as expected - by Olweus (Hunt, 2006). Since 1993, Olweus has begun to establish the "School Bullying Prevention Program / Cyberbullying Program" between pupils and pupils aged 5 to 15 (known as the "Olweus Bullying Intervention Program"), a long-term plan to change the school community school unit, classroom and individual level. This program aims to improve relationships between schoolchildren and to make school a safer and more positive environment for pupils' education and development.

2.1.11.2 The approach of Minton and O'Moore. Minton & O 'Moore (2006) suggests an approach that does not blame the perpetrator, but makes it clear how and to what extent his behavior affected the victim, gives him the opportunity to reflect on the consequences of his behavior on the others involved and suggests alternative ways of behaving for similar circumstances.

2.1.12 The Victim Circle. Floyd (1985) and Greenbaum (1988) have flagged intimidation as one Intergenerational problem. In other words, school bullies are usually victims of domestic violence. (Floyd, 1985; Greenbaum, 1988; Horne And Socherman, 1996). Moreover, the above researchers suggest that there is a victim and victim circle, which is quite common in cases of social violence. Perry et al. (1988), studied the relationship between victimization and aggression, claiming that these two elements have a direct correlation. That is, some of the victims of the extreme intimidation are also offenders characterized by extreme aggression.

2.2 Effects of cyberbullying on the victim and perpetrator. The effects of cyberbullying have been predominantly explored in the area of adolescents' mental health concerns. In general, researchers have examined the relationship between involvement with cyberbullying and adolescents' tendency to

internalize issues (for example, the development of negative affective disorders, loneliness, anxiety, depression, suicidal ideation, and somatic symptoms). This relationship has been explored among European and American youth, as well as Australian youth, Canadian, and Chinese youth. Although not as prolific, work has also examined the impact of cyberbullying on adolescents' tendency to externalize issues (through substance use, delinquency).

2.2.1 Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. Adolescents in European culture are moving from using the Internet as an “extra” in everyday communication (cyber utilization) to using it as a “primary and necessary” mode of communication (cyber immersion). In fact, 95% of adolescents are connected to the Internet. This shift from face-to-face communication to online communication has created a unique and potentially harmful dynamic for social relationships – a dynamic that has recently been explored in the literature as cyberbullying and Internet harassment. The purpose of the current review is to explore the impact of cyberbullying on adolescent health across multiple studies worldwide. It is anticipated that this information can be used to increase the knowledge of practitioners, health care providers, educators, and scholars, and subsequently better inform prevention and intervention efforts related to reducing cyberbullying and its associated harm.

2.2.2 Cyberbullying victimization and internalizing issues. Past work has revealed a significant relationship between one's involvement in cyberbullying and affective disorders. Results indicate that there is a significant relationship between cyber victimization and depression among adolescents, and among college students. Specifically, results showed that higher levels of cyberbullying victimization were related to higher levels of depressive affect.

2.2.3 Cyberbullying and suicidal behavior. Several researchers have examined the association between involvement with cyberbullying and adolescent suicidal behavior. Has is documented the positive relationship between adolescents' involvement in cyberbullying and suicidal behavior. That is, the more adolescents are involved in cyberbullying, the more likely they are to engage in suicidal behavior. The relationship was stronger for targets than for perpetrators of cyberbullying.

2.2.4 Somatic problems in cyberbullying participants. There have been relatively few studies examining the effect of cyberbullying on adolescents' physical health. Of those studies that have been conducted, a significant relationship between cyberbullying and psychosomatic difficulties has been established. Results of those several studies showed that cyber victims and cyber bully/victims were more likely to experience somatic problems, including difficulty sleeping, headaches, and stomachaches, as compared to their unaffected peers.

2.2.5 Cyberbullying victimization and externalizing issues. Although not as well documented, the effects of cyberbullying victimization are also related to adolescent externalizing problems. A study of youth living in the United States proves that those adolescents who have been bullied online are more likely to use alcohol, drugs and carry weapons to school. (Ybarra et al, 2012) Cyberbullying victimization is also associated with increased levels of traditional bullying (physical aggression, theft) demonstrated among adolescents living in Hong Kong.

2.2.6 Influence of gender in relation to cyberbullying. Thus far, the literature is inconsistent with respect to sex-related effects and the prevalence rates for cyber victimization. Some studies have found no sex differences, while other studies have found sex effects documenting higher prevalence rates for females.

2.2.7 Cyberbullying perpetration and problem behaviors. Studies that have examined the impact of cyberbullying perpetration on adolescent health have shown that those adolescent perpetrators of cyberbullying were more likely to engage in problem behaviors including higher levels of proactive and reactive aggression, property damage, illegal acts, substance use, delinquency, and suicidal behavior.

Cyberbullying perpetration has been positively associated with hyperactivity, relational aggression, conduct problems, smoking, and drunkenness. On the other hand, cyberbullying perpetration has been related to adolescents' decreased levels of self-esteem, self-efficacy, prosocial behavior, perceived sense of belonging, and safety at school. Cyberbullying perpetration has also been associated with adolescents' negative emotions such as anger, sadness, frustration, fear, and embarrassment. Disruptions in relationships have also been associated with cyberbullying perpetration among youth, including lower levels of empathy, increased levels of depression, and weaker emotional bonds with caregivers, lower parental monitoring, and increased use of punitive discipline.

2.2.8 Role synchrony in cyberbullying. Notably, of researchers who have compared all three roles in cyberbullying, those adolescents who were both perpetrators and targets (i.e., bully/victims) experienced the most adverse health outcomes, including decreased psychological and physical health. Specifically, these adolescents reported increased levels of depression, substance use, and conduct problems compared to their peers who were either only targets or perpetrators.

2.2.9. Impact of developmental changes in risk factors on subsequent cyberbullying. Recently, researchers have begun to examine how developmental changes in adolescent risk factors affect subsequent involvement in cyberbullying behavior. Results from these studies suggest that health care professionals and educators should carefully examine the trajectory of students' sense of self, as well as problem behaviors (physical aggression and substance use) during adolescence in an effort to reduce subsequent involvement with cyberbullying.

2.2.10. Potential Mediating and Modeling Processes that may moderate the effects of Cyberbullying on Adolescent Health. Reactions to stressors vary from person to person. This also applies to adolescents and their activity in a cyberbullying situation. Their behavior depends on the personality of the adolescent, the context and the nature of the cyberbullying itself. The organized process of analysis and training of young people in its recognition and a form of "response" that does not harm their dignity is the subject of scientific interpretations and research. The two processes of mediation with relatives and friends and modeling effective strategies for dealing with bullying are a prerequisite for reducing its negative health consequences, both for the victim and the bully. That being said little is currently known about how experience and acquired skills may interact to overcome the negative phenomenon.

2.2.11. Coping strategies. Strategy effectiveness is an important construct to study because it is meaningful to identify those strategies that help reduce the negative effects of cyberbullying. Results from a recent longitudinal study conducted in the Netherlands by Völlink demonstrate that adolescents' use of emotion-focused coping strategies positively affects their subsequent psychological (possible depression) and physical health (chest tightness, headaches). This shows that a well-chosen strategy to deal with cyberbullying can mitigate or reduce its negative impact on health. Such a relationship needs detailed analysis.

2.2.12. Influence of gender on the health effects of cyberbullying. Although there are studies on the influence of gender effects on the prevalence of cyberbullying, relatively little is known about it. Either the victim or the abuser can be of either gender. It is logical to assume that gender will influence the extent to which role justification is experienced. However, it is not the only one, and therefore future studies are needed to clarify the potential role of gender in moderating the relationship between cyberbullying involvement and adolescent health outcomes.

2.2.13 Social support. Research suggests that different forms of support may mitigate the effects of traditional forms of victimization on psychological well-being. There are very few studies that have examined how different forms of social support might mitigate the impact of cyberbullying on

adolescent health. An exception to this is a recent study conducted by Machmutow K., S. Perren, F. Sticca, F. D. Alsaker (2012) who examined the moderating effects of different coping strategies on the relationship between cyber victimization and depressive symptoms using a longitudinal design. Results from their study showed that adolescents' social support and feelings of helplessness predicted their depressive symptomology over time. Specifically, close feelings of social support mitigated the negative impact of cyberbullying on depressive symptomology, whereas feelings of helplessness increased depressive symptomology.

Chapter III. Research construct and results

3.1. Scientific purpose of the conducted research. Today, new technology has brought to light a new form of communication, the internet and created a new reality, the virtual reality. Intimidation has found a new way of expression and electronic bullying has been created. Punishment and insult can now be done through a computer or mobile phone and spread across the globe via the internet.

In this context, the idea of developing this dissertation on electronic bullying was born. My study aimed to investigate the phenomenon of electronic bullying in terms of its dispersion and its impact on teenage high school students. Having in mind that in most of them 13-16 year olds schoolchildren have been victims of cyberbullying at least once, I was worried and should raise awareness among all those involved in education and health care of young people. Indeed, given that this group of people is the future citizens of our society and those who will lead them in the future, their mental abuse must not leave anyone indifferent.

3.2. Research tasks. The main goal of a study conducted among students is to reveal the extent of cyberbullying in the school environment and its effects on the lives of young people. In line with this goal, we also inspired the organizational and research tasks. Among the first were the in-depth acquaintance with the literature on cyberbullying. His research as a social phenomenon is directly related to this behavior, which the abuser and the victim demonstrate at school. That is why we turned to students who are willing to participate in the study. As the study is conducted in a school environment, we received the consent of parents and school principals.

3.3. Research hypotheses

The set goal and tasks for conducting psychological research makes it possible to raise several hypotheses:

Main hypothesis: During adolescence, the behavior of cyber victims of bullying at school is associated with attitudes towards themselves, the situation and the cyberbully.

First hypothesis: The student, a victim of cyberbullying, does not accept this role and this determines his attitude towards the abuser

Second hypothesis: The behavior of the student, subject to cyberbullying, is influenced by gender as a variable

Hypothesis three: Age is not a predictor of adolescent behavior in a bullying situation

3.4. Psychological methods used to obtain scientific data

The study used a non-adapted to Greek conditions: the Cyberbullying Coping Questionnaire (CWCBQ). Authors of the questionnaire are Fabio Sticca, Katja Machmutow, Ariane Stauber, Sonja Perren, Palladino Benedetta, Annalaura Nocentini, Ersilia Menesini, Lucie Corcoran, Conor Guckin (2015). The idea of the questionnaire is to measure the respondents' self-assessment of their attitudes about what they would do in the presence of cyberbullying. Sometimes the internet and mobile phones are used to harass other people. It is possible that you have received unpleasant and even threatening text messages, it is possible that uncomfortable photos, videos or information have been distributed online. There are 38 types of reactions to cyberbullying. Each self-report response has a 5-point response scale: 1 = Definitely NOT; 2 = Probably NOT; 3 = Probably YES; 4 = Definitely YES; 5 = I can't judge, I don't have an answer, this could never happen to me (give this answer only as a last resort) The questionnaire measures seven scales:

I-scale "Digital Advice - DA" with items numbered 2, 7, 17, 23, 32;
 II - "Close Support" scale (Close Support - CS) with points 8, 11, 14, 27 and 35;
 III - scale "Revenge" (Revenge - RE) with points numbered 5, 18, 26, 29, 33;
 IV-scale "Assertiveness" (Assertiveness - AS), including points from points 9, 16, 22, 25, 34;
 V - scale "Active Ignoring" (Active Ignoring - AI) with points 6, 10, 13, 19, 30;
 VI - scale "Helplessness / Self-blame (HS)" with points 4, 12, 15, 20, 21 and
 VII scale "Technical Coping (TC)" with items 1, 3, 24, 28, 31, 36. The idea of the thesis is to measure the expressiveness of the scales for the Greek adolescent population.

On the basis of the general analysis of the proposed scales, we propose two directions of the analysis of the results, which we believe give a more adequate idea of the attitude of the investigated persons to the situation of cyberbullying. We modify the questionnaire by combining the scales in two directions: emotional experiences and behavioral activity. We proceed from the fact that the content of the experiences and their assessment make it possible to identify the situation as cyberbullying with its characteristic features (multiplicity in the activity of the cyberbully, which strengthens the effect of negative experiences in the victim, anonymity of the source, multifunctionality in the dissemination of information and her reactions). The type of experiences determine her evaluation and influence subsequent activity, both by the victim and by the cyberbully. Behavioral activity refers to actions the victim takes to overcome or "deal with" the situation. In school violence, the response is influenced by the presence of teachers and management, as it is clear, visible. This is not the case with cyberbullying. Our understanding is that it is a social form of negative indirect communication, realized in a situation of immediate operation with a technical tool. If the latter is absent, bullying remains at the level of interpersonal communication. Therefore, the behavior of both the victim and the abuser are of particular importance to him. This gave rise to the idea of modifying the questionnaire for the purposes of the study. The modified version focuses on two points: the personal actions of the victim in the case of cyberbullying (Table 2) and an assessment of the thoughts and feelings experienced by the respondents in the case of online bullying (Table 3). This composition is the innovative approach to scientific research.

The scale "Personal actions in case of cyberbullying" refers to the judgments: "In case of cyberbullying, I will inform the owner of the website"; "I'll turn myself in or go to the police"; "I will change my contact details (phone number, email address, name in chat..)"; "I will seek advice from a site on the platform"; "I will seek professional advice from a specialist (psychologist, computer specialist)"; "I will block the abuser from contacting me again"; "I will avoid further contact with the abuser"; "I will keep the messages as evidence"; "I will write or tell the abuser to stop harassing me"; "I will avoid places where the abuser goes"; "I will talk to my parents"; "I will talk to my friends about what is happening to me"; "I will write to the harasser that what he is doing is not nice"; "I will talk to a teacher I can trust or the principal"; "I will ignore the bully"; "I will write to the bully that what he is doing is not funny and fun"; "I will also give the bully something intimidating to drink"; "I will pay attention to who I give access to my own information"; "I will write to the abuser that his behavior offends me"; "I'll go to someone open-minded who accepts me as I am"; "I will spend more time with my friends so that I don't think about what is happening"; "I will give less information about myself on the Internet"; "I'll ask the bully why he's doing this; I'll go to someone I can trust." The internal consistency of the scales was measured using the Cronbach's coefficient (Cronbach's alpha) and has a high value $\alpha=0.73$, which is evidence of high reliability of the internal consistency of the scales (items)

The scale "Assessment of thoughts and feelings experienced in case of harassment" includes the judgments: "In cyberbullying, I think that I am responsible for what happens to me and that I caused it"; "I'll pretend I don't care about the situation at all"; "I will accept the situation as it is because there is nothing I can do to stop the bullying"; "I will isolate myself and avoid group gatherings"; "I will try to answer why this is happening to me"; "I will fall into a difficult situation and lose faith in myself"; "I will look for a way to take revenge on him"; "I will feel shame, fear and rejection"; "I'll try not to think

about it." Internal consistency through Cronbach's alpha also shows high values ($\alpha=0.82$). The subjects evaluated the importance of each judgment also on a five-point scale: 1 = Definitely NOT; 2 = Probably NOT; 3 = Probably YES; 4 = Definitely YES; 5 = Can't judge. The results are summed by arithmetic calculations and determine the significance of each judgment for the sample.

3.5. Persons participating in the research. The study to assess behavior and feelings during cyberbullying involved girls and boys aged 12 to 16. The total number of the sample is 520 people. Of these, 252 are boys and 268 are girls. Their distribution by level of education is included in the study as a variable. This also applies to the gender factor. All results are oriented in the direction of proving their expressiveness for the whole sample.

The questionnaire was offered to students from 15 schools in Thessaloniki and Kastoria. The questionnaire was anonymous and was completed during the computer lesson in the presence of me and a teacher. Each time the assent of the Head of School, the Teachers' Association, and written consent of the guardian of each child to participate in the survey was preceded. Those who did not have the consent or did not wish to participate were not given a questionnaire. Before completing it and within the framework of the special lesson, students were informed about school bullying and electronic bullying in particular. Of course, it is worth noting that the students were already informed as well as the relevant campaign from the Ministry of Education.

Victims were then asked for incident information. In particular, if the incident was through the mobile phone (including messages, calls, photographs and the internet). Finally, the participants were asked if they were dealing with them or informed someone else and who they were - parents, peers, friends, older or professors.

The fourth part included questions about the possible disturbances caused by the cyber bullying incident. We all know the difference of a healthy child than a child that is afraid. This hypothesis is the real-life recordings experienced by young people using the Internet for communication and entertainment too. They were also asked to respond if their behavior and their mood for school, play, companionship, and walks were affected if their interpersonal relationships with their friends, with the other sex or with their parents were affected, if they were more nervous and if they wanted to hurt others or themselves. They were also asked if they see more TV now and if they are less involved in the internet.

Modern technology is showing momentous growth in our days. The most typical example of this course is the new way of communicating and disseminating information. The mobile phone, the portable computer, the iPad have made communication straightforward in any space and with any man, from anywhere on earth to every corner of the planet. All this is achieved with the help of a common umbrella that covers the whole planet and is called internet.

3.6. Methods for processing the obtained results. All data were analyzed using descriptive statistics. Quantitative variables used in the study are presented as mean $\pm$ standard deviation. Qualitative variables are expressed as absolute (N) and relative frequency (%) in each category of the variable. A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables. If p-value is less than 0.05 ($p < 0.05$) the zero hypothesis is rejected, resulting in a statistically significant relationship between the two variables. All statistic tests were two-tailed, with significance set at $p < 0.05$. All statistical analyses were performed with SPSS 25.0 for Windows (SPSS; Chicago, IL, USA).

Chapter IV. Results of the conducted scientific research

4.1.Results for the whole sample. The basic demographic characteristics for the collected sample are presented in Table 1. As we can see, most of the participants were females N=268 (51.5%) while N=252 (48.5%) were males with a mean age of 13.5 years. Moreover as we can see from Table 1 most of the participants were in C junior high school (N=336, 64.5%), followed by those who were in A junior high school (N=94, 18%) and B junior high school (N=91, 17.5%).(Figure 1, Figure 2)

Table 1. Demographic characteristics of participants (N=520)

Gender	N	%
<i>Boy</i>	252	48.5
<i>Girl</i>	268	51.5
Class		
<i>A junior high school</i>	94	18.0
<i>B junior high school</i>	91	17.5
<i>C junior high school</i>	336	64.5
Age		
<i>Mean (SD)</i>	13.5 (0.82)	
<i>Min-Max</i>	12-16	

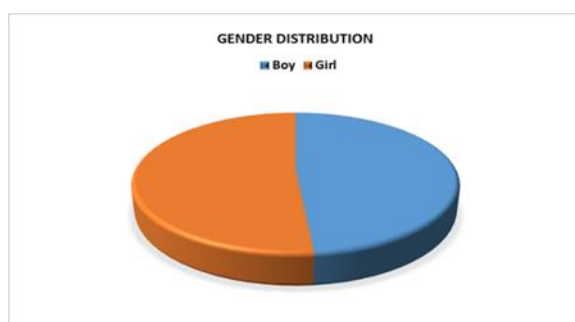

Figure 1. Distribution by sex

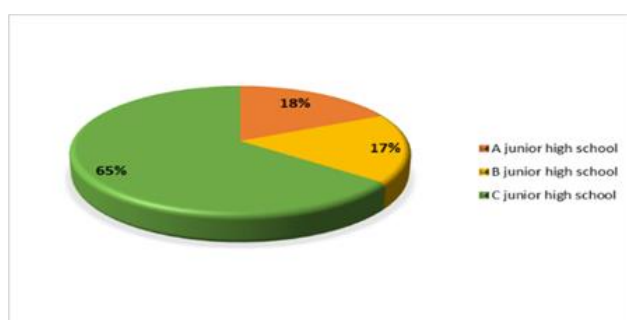

Figure 2. Distribution by type of school

The study found that under the first axis, Personal Actions in the Case of Cyberbullying, 34.2% of the students claimed that they would report the incident of being harassed to the owner company and with a probability of 36.1% that they would turn to either the Police or the Cyber-crime Prosecution Service. Although 30.1% of these students would absolutely change their contact information (phone number, email address, username, social network profile), 39.2% would under no circumstances seek advice from some website concerning electronic bullying nor would they call a special hotline (e.g. International 112, 11611-National Child Hotline, 11188 hotline) for criminal prosecution (22.8% Definitely no, 29.8% Probably not), whereas they would block the perpetrator from contacting them again (74.5%) and would avoid any further contact (68.9%). Out of the total number of students

questioned 61.4% would keep the messages / photos as evidence whereas only 27.4% would ask the perpetrator to stop harassing them and 44.0% would ensure avoiding places where the perpetrator frequents. It was observed that 66.2% of the students would talk to their parents while 41.8% would discuss the incident with friends and only 30.5% would turn to a teacher or a headmaster they entrusted. Moreover, 32.4% would inform the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone, 33.0% would ignore the perpetrators actions and 27.4% would tell the perpetrator that his actions are not a funny matter. Additionally, 37.4% would on no account threaten the perpetrator but would be careful where they gave access to their personal data (72.0%). 20.0% of the students would punctuate to the perpetrator that his/her behaviour not only offends them but also humiliates them as individuals. The students supported the idea that they would communicate with those who accepted them as they were (49.3%) and would spend more time with their friends in order not to think their unpleasant predicament (41.7%). 52.4% claimed that they would no longer share their personal information online and would only talk to someone they could trust (67.2%). Finally, they would not ask the perpetrator to justify his/her reason for behaving in such a manner (24.2%) and would not respond the same way on the internet (50.7%) while a mere 25.5% would seek help from an expert e.g. psychologist (Table 2). In the logical sequence of answers, in accordance with the obtained results, the activity of the researched persons is expressed in:

1. Blocking the possibility of the abuser contacting the victim again -74.5%;
- 2- Attention to whom the victim gives access to data about himself -72%;
- 3- Avoiding further contact with the abuser- 68.9%;
- 4- Meeting with a person whom the victim can trust - 67.2%;
- 5- Keeping the message/photos as evidence – 61.4%;
- 6- The possibility of seeking advice from an online platform is rejected - 65.7% and calling a hotline – 57.9%;

Low expression (less than 50 percent)

- 1- Seeking professional help from a professional - psychologist - 25.5%
- 2- Talking to the cyber bully, asking why he does this - 30.1%
- 3- Change of contacts by the victim (phone number, email address, chat name, profile on sites - 30.1%
- 4- Informing a teacher or director – 30.5%.

In general, behavioral reactions are directed in three directions: 1- changing the victim's attitude towards the cyber bully, 2- self-reflection of the situation and 3- sharing what is happening with close friends. (Figure 3)

With the strongest expression, as types of reactions, the respondents indicate "blocking" the abuser, avoiding repeated contact with him (74.5% with "yes"), as well as a more responsible attitude towards the distribution of personal data (72%) and avoid further contact with him (68.9%). The next percentage is "keep the message as evidence" (61.4%). Having a high presence also means talking to a trusted person (67.2%) and then sharing with parents (66.2%).

Table 2. Descriptive statistics of actions taken or to be investigated, in case of electronic bullying (for the whole sample)

		N	%
I will report the incident to the owner company through which the harassment took place (e.g facebook)	<i>Definitely no</i>	92	17.7
	<i>Probably not</i>	135	25.9
	<i>Probably yes</i>	178	34.2
	<i>Definitely yes</i>	81	15.5
	<i>I do not know I do not answer</i>	35	6.7
I will turn to the Police or the Cyber crime Prosecution Service	<i>Definitely no</i>	64	12.3
	<i>Probably not</i>	90	17.3
	<i>Probably yes</i>	188	36.1
	<i>Definitely yes</i>	155	29.8
	<i>I do not know I do not answer</i>	24	4.6
I will change my contact information (phone number, email address, username, my social network profile)	<i>Definitely no</i>	78	15.0
	<i>Probably not</i>	102	19.6
	<i>Probably yes</i>	151	29.0
	<i>Definitely yes</i>	157	30.1
	<i>I do not know I do not answer</i>	33	6.3
I will seek advice from some website	<i>Definitely no</i>	204	39.2
	<i>Probably not</i>	138	26.5
	<i>Probably yes</i>	93	17.9
	<i>Definitely yes</i>	40	7.7
	<i>I do not know I do not answer</i>	46	8.8
I will call a special hotline (eg International 112, 11611- National Child Hotline, 11155 hotline for criminal prosecution)	<i>Definitely no</i>	119	22.8
	<i>Probably not</i>	155	29.8
	<i>Probably yes</i>	141	27.1
	<i>Definitely yes</i>	60	11.5
	<i>I do not know I do not answer</i>	46	8.8
I will block the perpetrator from contacting me again	<i>Definitely no</i>	21	4.0
	<i>Probably not</i>	21	4.0
	<i>Probably yes</i>	78	15.0
	<i>Definitely yes</i>	388	74.5
	<i>I do not know I do not answer</i>	13	2.5
I will avoid any further contact with the perpetrator	<i>Definitely no</i>	24	4.6
	<i>Probably not</i>	33	6.3
	<i>Probably yes</i>	84	16.1
	<i>Definitely yes</i>	359	68.9
	<i>I do not know I do not answer</i>	21	4.0
I'll keep the messages / photos as evidence (eg I'll copy them or take a screenshot)	<i>Definitely no</i>	24	4.6
	<i>Probably not</i>	31	6.0
	<i>Probably yes</i>	128	24.6
	<i>Definitely yes</i>	320	61.4
	<i>I do not know I do not answer</i>	18	3.5
I will tell or write to the perpetrator to stop harassing me	<i>Definitely no</i>	75	14.4
	<i>Probably not</i>	79	15.2
	<i>Probably yes</i>	167	32.1
	<i>Definitely yes</i>	143	27.4
	<i>I do not know I do not answer</i>	57	10.9
I will make sure to avoid the places where the perpetrator frequents	<i>Definitely no</i>	63	12.1
	<i>Probably not</i>	53	10.2
	<i>Probably yes</i>	126	24.2
	<i>Definitely yes</i>	229	44.0

	I do not know I do not answer	50	9.6
I'll talk to my parents	Definitely no	31	6.0
	Probably not	39	7.5
	Probably yes	88	16.9
	Definitely yes	345	66.2
	I do not know I do not answer	18	3.5
I'll talk to my friends about what is happening to me	Definitely no	39	7.5
	Probably not	66	12.7
	Probably yes	164	31.5
	Definitely yes	218	41.8
	I do not know I do not answer	34	6.5
I will tell the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone	Definitely no	98	18.8
	Probably not	119	22.8
	Probably yes	169	32.4
	Definitely yes	83	15.9
	I do not know I do not answer	52	10.0
I will talk to a teacher I can trust or the headmaster	Definitely no	113	21.7
	Probably not	105	20.2
	Probably yes	159	30.5
	Definitely yes	107	20.5
	I do not know I do not answer	37	7.1
I will ignore the perpetrator so that he / she would stop dealing with me	Definitely no	107	20.5
	Probably not	95	18.2
	Probably yes	172	33.0
	Definitely yes	96	18.4
	I do not know I do not answer	51	9.8
I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren't funny at all	Definitely no	115	22.1
	Probably not	99	19.0
	Probably yes	143	27.4
	Definitely yes	115	22.1
	I do not know I do not answer	49	9.4
I will threaten the perpetrator who harasses me	Definitely no	195	37.4
	Probably not	104	20.0
	Probably yes	83	15.9
	Definitely yes	103	19.8
	I do not know I do not answer	36	6.9
I will be careful where I give access to my personal data	Definitely no	40	7.7
	Probably not	32	6.1
	Probably yes	53	10.2
	Definitely yes	375	72.0
	I do not know I do not answer	21	4.0
I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person	Definitely no	114	21.9
	Probably not	116	22.3
	Probably yes	134	25.7
	Definitely yes	104	20.0
	I do not know I do not answer	53	10.2
I will only communicate with those who accept me as I am	Definitely no	45	8.6
	Probably not	44	8.4
	Probably yes	119	22.8
	Definitely yes	257	49.3
	I do not know I do not answer	56	10.7
I will spend more time with my friends so i won't think all the time about this unpleasant situation	Definitely no	48	9.2
	Probably not	46	8.8
	Probably yes	217	41.7

	Definitely yes	166	31.9
	I do not know I do not answer	44	8.4
I will no longer share my personal information online	Definitely no	61	11.7
	Probably not	49	9.4
	Probably yes	95	18.2
	Definitely yes	273	52.4
	I do not know I do not answer	43	8.3
I will seek for help to experts e.g. psychologist	Definitely no	124	23.8
	Probably not	119	22.8
	Probably yes	133	25.5
	Definitely yes	73	14.0
	I do not know I do not answer	72	13.8
I will respond the same way on the internet	Definitely no	264	50.7
	Probably not	91	17.5
	Probably yes	56	10.7
	Definitely yes	52	10.0
	I do not know I do not answer	58	11.1
I'll ask the perpetrator the reason of this behavior	Definitely no	126	24.2
	Probably not	116	22.3
	Probably yes	157	30.1
	Definitely yes	88	16.9
	I do not know I do not answer	34	6.5
I'm going to talk to someone I can trust	Definitely no	20	3.8
	Probably not	35	6.7
	Probably yes	93	17.9
	Definitely yes	350	67.2
	I do not know I do not answer	23	4.4

The least popular reactions are: seeking advice on social networks (7.7%), meeting the abuser to explain the immorality of his actions (15.9%), completely ignoring what is happening (18.2%) and responding in the same way on the Internet (10.2%).

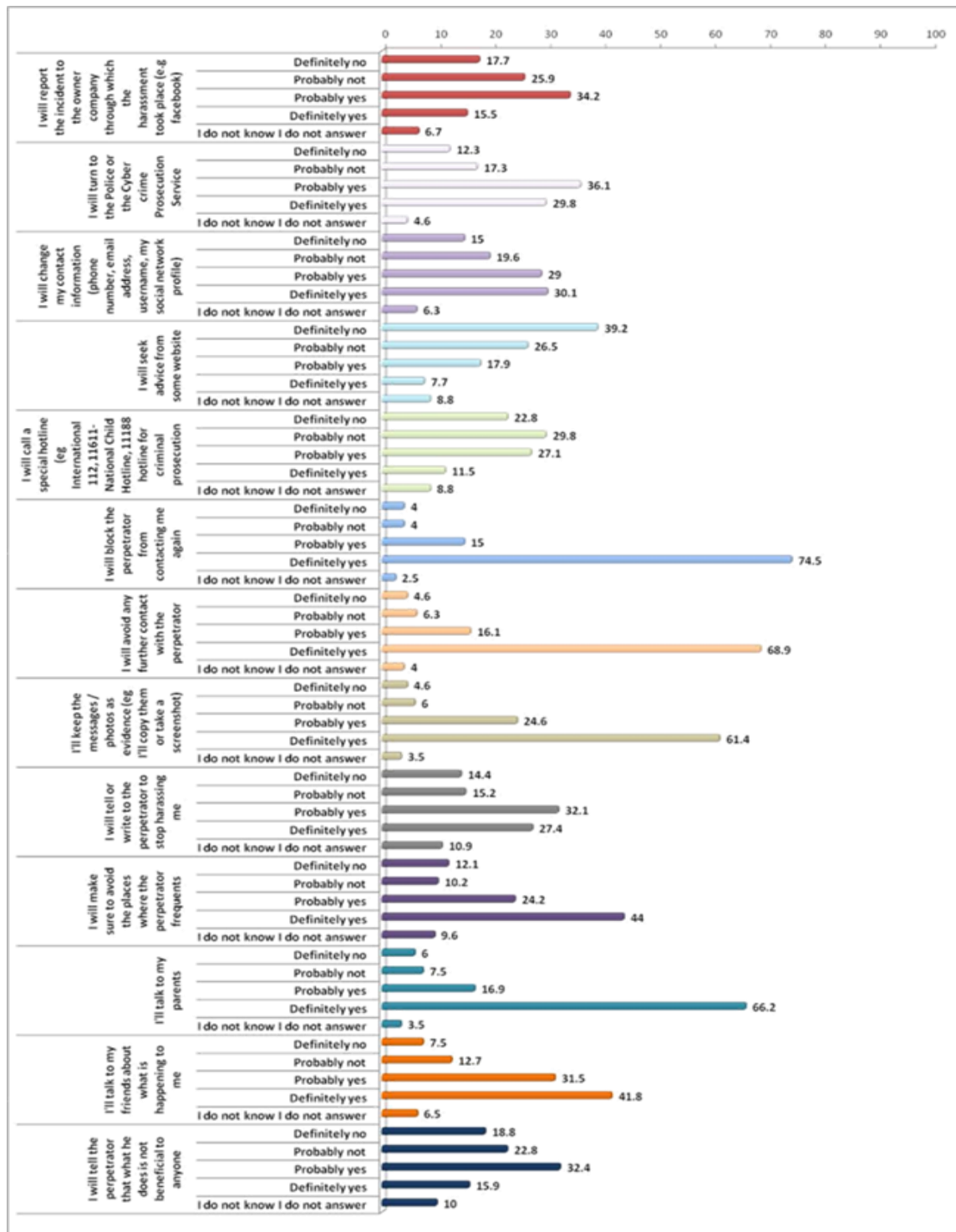

Figure 3. Frequency of participants' actions taken or to be investigated, in case of electronic bullying (for the whole sample)

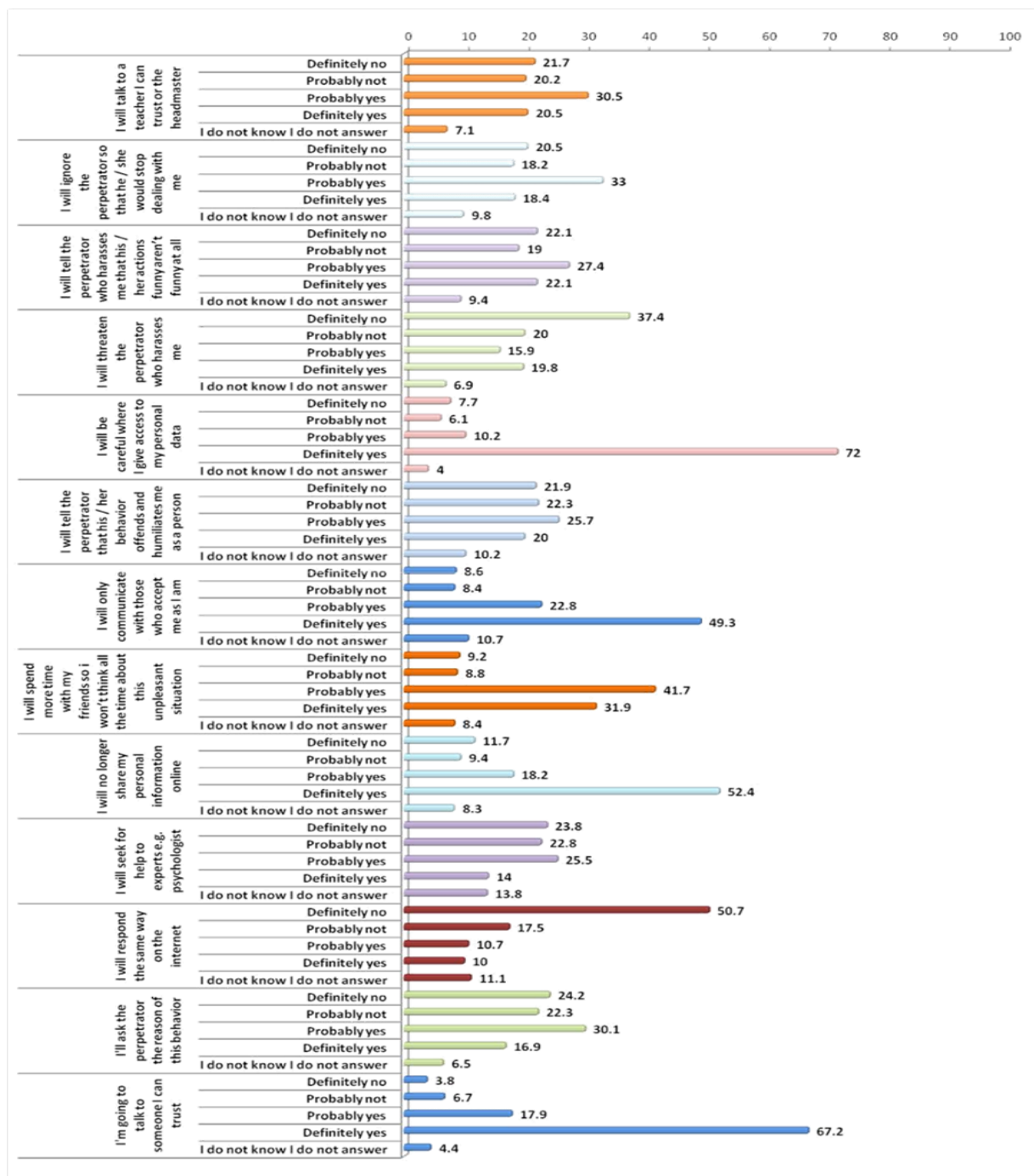

Figure 4. Frequency of participants' actions taken or to be investigated, in case of electronic bullying (for the whole sample)

The rational attitude towards the situation of cyberbullying is complemented by the respondents' experiences related to it. The results of the second axis "Evaluation of thoughts and feelings experienced in case of bullying" show that 35.3% of the surveyed students think about why this happens to them. Analyzing the situation of unexpected cyberbullying, 41.7% believe that they are not responsible for the incident and did not cause it. For them, the role of victim is unexpected. This explains the high percentage of those who rejected isolation (64.3% of respondents would never avoid group activities). Additionally, 38.4% would not feel any shame, fear or rejection. Unlike those who would try not to think about it) 33.6%, a close percentage of 35.3% would not pretend that the situation did not affect them, nor would they fall into the difficult position of a victim. The share of respondents who would

not accept the situation as such is very high (62.6%). They felt they could do nothing to stop the bullying, with half of them at 34.0% saying they would not retaliate against the bully (Table 3, Figure 5).

Analyzing what is happening, the young man tries to gain self-control. The highest relative share has the answers regarding rejection, non-acceptance of the situation and the fact that nothing can be done to stop harassment (62.6%). The respondents do not give up their daily activities related to communication with other people (group activities - 64.3%). It is unproductive for them to lose the positive attitude towards themselves (4.4%), to isolate themselves (6, 9%), to blame themselves for cyberbullying (8%), to accept the situation as it is (8.1%) and even to pretend that nothing happened (18%).

The results for the whole sample show that the respondents do not want to accept the role of a victim of cyberbullying and show a willingness to resolve the situation, perceiving it as problematic rather than insurmountable.(Figure 5)

Table 3. Descriptive statistics of the thoughts and bullying (for the whole sample)feelings experienced by individuals in case of online

		N	%
I will think that I am responsible for what is happening to me and that I have caused it	Definitely no	217	41.7
	Probably not	126	24.2
	Probably yes	86	16.5
	Definitely yes	31	6
	I do not know I do not answer	61	11.7
I will pretend that the situation does not concern me at all	Definitely no	184	35.3
	Probably not	137	26.3
	Probably yes	94	18
	Definitely yes	51	9.8
	I do not know I do not answer	55	10.6
I will accept the situation as it is because there is nothing I can do to stop the harassment	Definitely no	326	62.6
	Probably not	79	15.2
	Probably yes	42	8.1
	Definitely yes	25	4.8
	I do not know I do not answer	49	9.4
I will isolate myself and avoid group activities	Definitely no	335	64.3
	Probably not	105	20.2
	Probably yes	36	6.9
	Definitely yes	18	3.5
	I do not know I do not answer	27	5.2
I'll try to answer why this is happening to me	Definitely no	78	15
	Probably not	97	18.6
	Probably yes	184	35.3
	Definitely yes	73	14
	I do not know I do not answer	89	17.1
I will come to a difficult position, and I will lose my interest	Definitely no	223	42.8
	Probably not	110	21.1
	Probably yes	75	14.4
	Definitely yes	23	4.4
	I do not know I do not answer	90	17.3
I'll take revenge on him	Definitely no	177	34
	Probably not	107	20.5

	Probably yes	78	15
	Definitely yes	104	20
	I do not know I do not answer	55	10.6
I will feel shame, fear and rejection	Definitely no	200	38.4
	Probably not	103	19.8
	Probably yes	128	24.6
	Definitely yes	52	10
	I do not know I do not answer	38	7.3
I'll try not to think about it	Definitely no	59	11.3
	Probably not	63	12.1
	Probably yes	175	33.6
	Definitely yes	173	33.2
	I do not know I do not answer	51	9.8

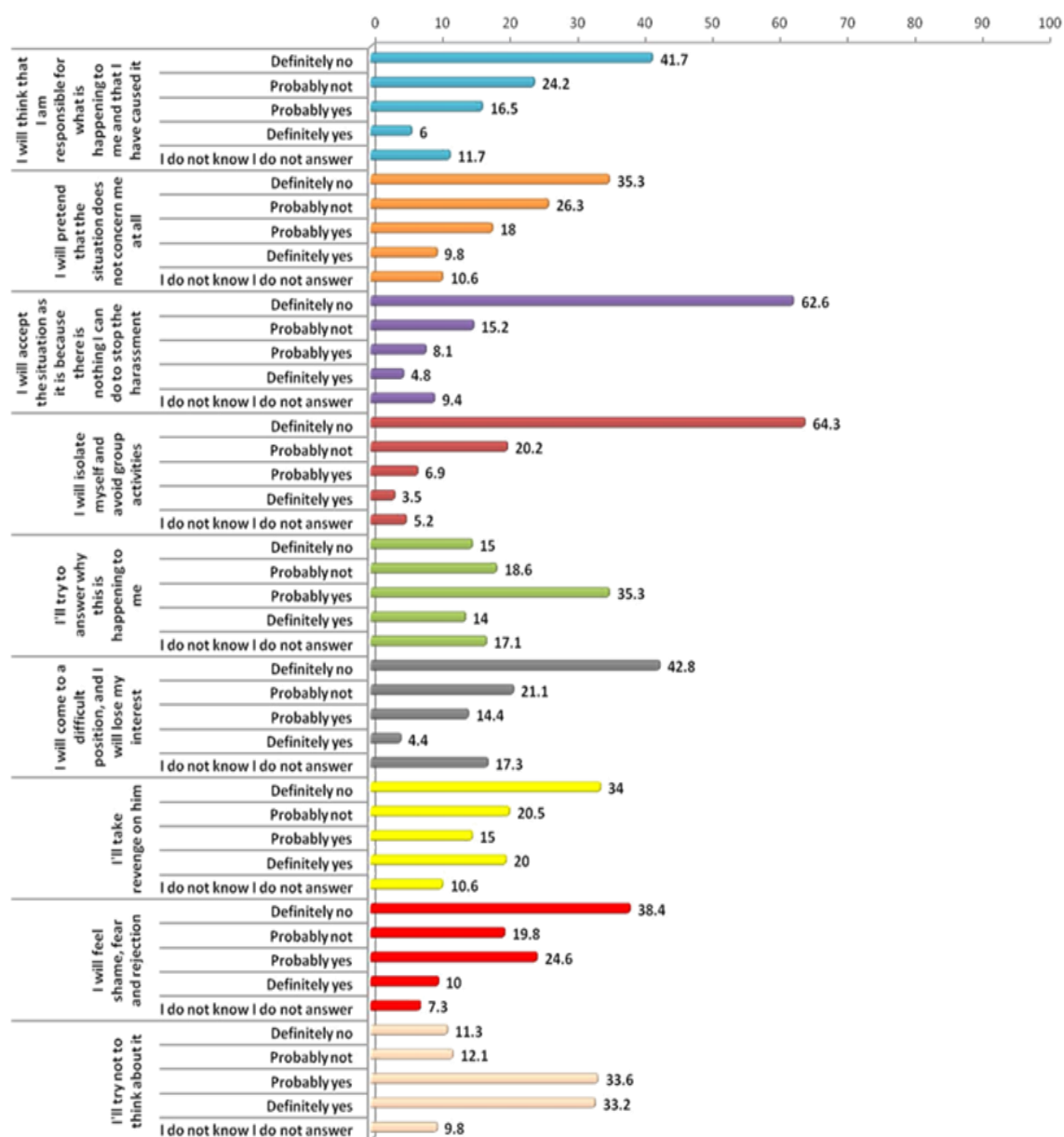

Figure 5. Frequency of participants' thoughts and feelings experienced in case of online bullying (for the whole sample)

4.2. Gender results

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will make sure to avoid the places where the perpetrator frequents” between boys and girls. *Considering the findings illustrated in Table 4, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (for $X^2=5,209$ and $p=0.267$)*

Table 4. Chi square test for the evaluation of the relationship between the gender and the question "I will make sure to avoid the places where the perpetrator frequents"

		Gender		X ² value	p-value
		Boy	Girl		
		(N=252)	(N=268)		
I will make sure to avoid the places where the perpetrator frequents	Definitely no	32(12.7%)	31 (11.6%)	5.209	0.267
	Probably not	27(10.7%)	25(9.3%)		
	Probably yes	65(25.8%)	61(22.8%)		
	Definitely yes	99(39.3%)	130(48.5%)		
	I do not know I do not answer	29(11.5%)	21(7.8%)		

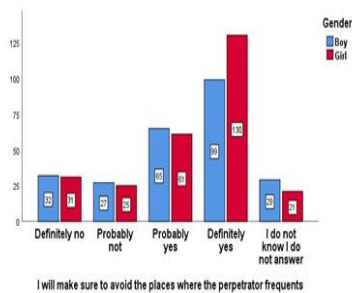
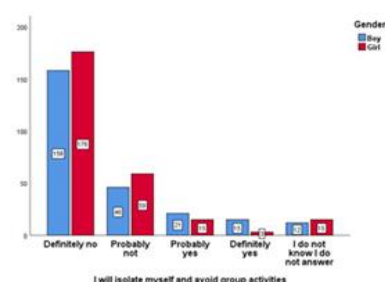

Figure 6. Presentation of participants' responses to the question "I will make sure to avoid the places where the perpetrator frequents" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will isolate myself and avoid group activities” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 5, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference ($p\text{-value}=0.022$). Specifically, most girls responded that they would not isolate themselves and avoid group activities compared to boys (65.7% vs. 62.7%). In contrast to girls, boys responded to a greater extent that they were more likely to be isolated as a reaction to their cyberbullying (6% vs. 1.1%).

Figure 7. Presentation of participants' responses to the question "I will isolate myself and avoid group activities" according to gender

According to the p-value of Chi-square test (for $X^2=15,245$ and $p= 0,004<0,005$) we conclude that there is a statistically significant difference between boys' and girls' responses in question "I will try to answer why this is happening to me". Most boys would definitely not try to answer why it happened to them (19.8% vs. 10.4%), while more girls answered that they would probably wonder why cyberbullying happened to them (36.9% vs. 33.3%).

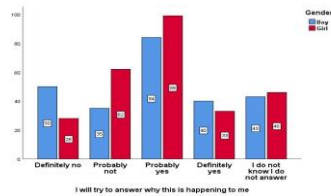

Figure 8. Presentation of participants' responses to the question "I will try to answer why this is happening to me" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will come to a difficult position, and I will lose my interest" and gender. Considering the findings illustrated in Table 7, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference among the two variables (for $X^2=17,019$ and $p=0.002<0,005$). Specifically, 50.8% of the boys in the study answered "definitely no", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 35.4%. In addition, 17.9% of the girls answered "probably yes", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 10.7%. So, it is noticed that girls would be more likely to come to a difficult position and lose interest.

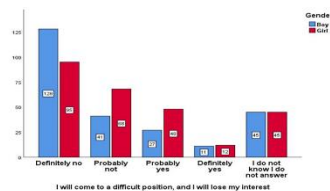

Figure 9. Presentation of participants' responses to the question "I will come to a difficult position, and I will lose my interest" according to gender

Chi-square test was used to examine the association between gender and question "I will only communicate with those who accept me as I am". Considering the findings illustrated in Table 8, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference among two variables. Specifically, 13.3% of the boys in the study answered "definitely no", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was only 4.5%. In addition, 26.5% of the girls answered "probably yes", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 19.0%.

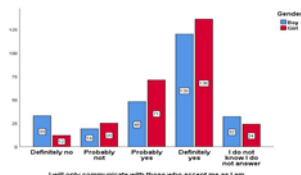
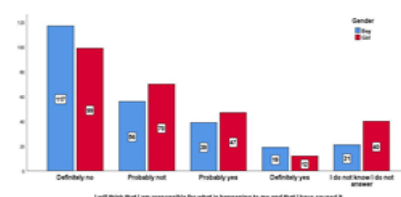

Figure 10. Presentation of participants' responses to the question "I will only communicate with those who accept me as I am" according

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will think that I am responsible for what is happening to me and what has caused it" and gender. Considering the findings illustrated in Table 9, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference among the two variables (for $X^2=10,816$ and $p=0.028>0,005$). Specifically, 46.4% of the boys in the study answered "definitely no" and 7.5% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 36.9% and 4.5%, respectively. In addition, 26.1% of the girls answered "probably not" and 17.5% answered "probably yes", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 22.2% and 15.5%, respectively.

Figure 11. Presentation of participants' responses to the question "I will think that I am responsible for what is happening to me and what has caused it" according to gen

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables “I will pretend that the situation does not concern me at all” and gender. Considering the findings illustrated in Table 10, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (for $X^2= 3,678$ and $p=0.453$)

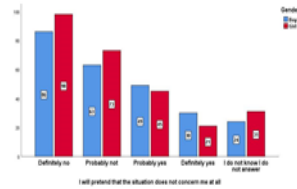

Figure 12. Presentation of participants' responses to the question "I will pretend that the situation does not concern me at all" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables “I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person” and gender. Considering the findings illustrated in Table 11, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (for $X^2= 0,458$ and $p=0.978$).

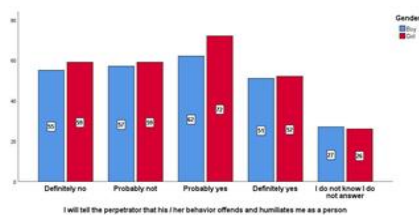

Figure 13 .Presentation of participants' responses to the question "I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables “I will spend more time with my friends so I won’t think all the time about this unpleasant situation” and gender. Considering the findings illustrated in Table 12, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (for $X^2= 9,111$ and $p=0.058$).

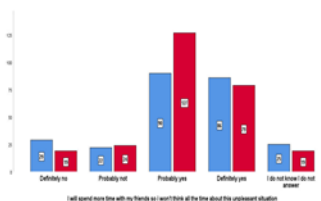
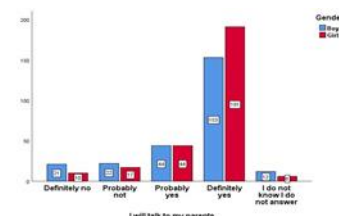

Figure 14. Presentation of participants' responses to the question "I will spend more time with my friends so I won’t think all the time about this unpleasant situation" according to gender

According to the p-value of Chi-square test (for $X^2=9,162$ and $p=0.057$) we conclude that *there is no statistically significant association between the variables “I’ll try not to think about it” and gender.*

Figure 15. Presentation of participants' responses to the question "I'll try not to think about it " according to gen

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will turn to the Police or the Cybercrime Prosecution Service” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 14, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (for $X^2=7,745$ and $p=0.101>0,005$).

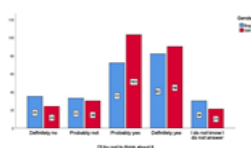

Figure 16. Presentation of participants' responses to the question “I will turn to the Police or the Cybercrime Prosecution Service” according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will seek advice from some website” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 15, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (for $X^2= 9,489$ and $p=0.050>0,005$).

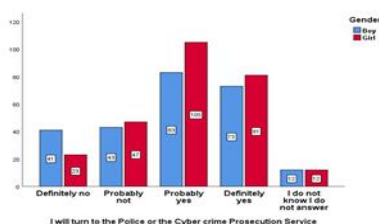

Figure 17. Presentation of participants' responses to the question “I will seek advice from some website” according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will call a special hotline (e.g. International 112, 11611- National Child Hotline, 11188 hotline for criminal prosecution)” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 16, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (for $X^2= 2,801$ and $p=0,592 >0,005$).

will

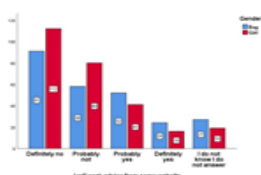

Figure 18. Presentation of participants' responses to the question “I call a special hotline” according to gender

Regarding the relationship of the question “I will talk to my parents” and gender, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences between the above variables. The chi-square test indicates that there is a statistically significant difference between those variables (for $X^2= 10,259$ and $p=0,0036$). Concerning the participants’ responses, 8.3% of the boys in the study answered “definitely no” and 8.7% answered “probably not”, while the corresponding percentages of girls were 3.7% and 6.3%, respectively. Furthermore, 71.3% of the girls answered “definitely yes”, while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 60.7% (Table 17).

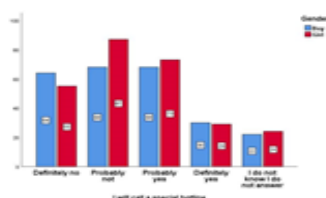

Figure 19. Presentation of participants' responses to the question “I will talk to my parents” according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables “I will talk to my friends about what is happening to me” and gender. Considering the findings illustrated in Table 18, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference among the two variables ($p\text{-value}=0.044$). Specifically, 9.9% of the boys in the study answered “definitely no”, while the corresponding percentage of the answers the girls

gave was 5.2%. In addition, 45.9% of the girls answered “definitely yes”, while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 37.3%.

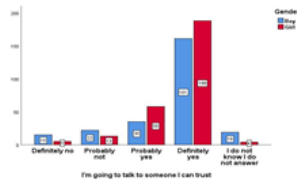

Figure 20. *Presentation of participants' responses to the question “I will talk to my friends about what is happening to me according to gender*

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will talk to a teacher I can trust or the headmaster” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 19, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference (for $X^2=11,946$ and $p=0.018$). Specifically, 26.2% of the boys in the study answered “definitely no”, while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 17.5%. Furthermore, 25.0% of the girls answered “probably not” and 31.3% answered “probably yes”, while the corresponding percentages of boys were 15.1% and 29.8%, respectively.

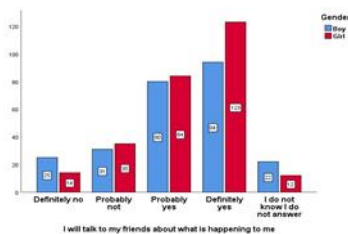

Figure 21. *Presentation of participants' responses to the question “I will talk to a teacher I can trust or the headmaster” according to gender*

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will seek for help to experts. e.g. psychologist” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 20, the Chi-square test indicates that there is statistically significant difference ($p=0.005$). Specifically, 31.0% of the boys in the study answered “definitely no”, while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 17.2%. Furthermore, 26.9% of the girls answered “probably yes” and 16.8% answered “definitely yes”, while the corresponding percentages of boys were 23.8% and 11.1%, respectively.

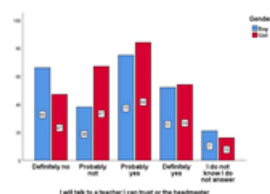

Figure 22. *Presentation of participants' responses to the question “I will seek for help to experts. e.g. psychologist according to gender*

Regarding the relationship of the question “I will ask the perpetrator the reason of this behavior” and gender, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences between the above variables. The chi-square test indicates *that there is a statistically significant difference between those variables* ($p<0.001$). Concerning the participants’ responses, 6.0% of the boys in the study answered “definitely no” and 8.7% answered “probably not”, while the corresponding percentages of girls were 1.9% and 4.9%, respectively. Furthermore, 21.6% of the girls answered “probably yes” and 70.1% answered “definitely yes”, while the corresponding percentages of boys were 13.9% and 63.9%, respectively (Table 21, Figure 23)

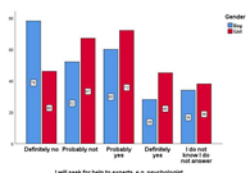

Figure 23. *Presentation of participants' responses to the question “I will ask the perpetrator the reason of this behavior” according to gender*

4.3. Learning class results

Chi-square test was also used to examine the association between the class and the question “I will report the incident to the owner company through which the harassment took place(e.g. facebook)”. Considering the findings illustrated in Table 22, the Chi-square test *indicates that there is a statistically significant difference in the frequency of answers to the question “I will report the incident to the owner company through which the harassment took place (e.g. facebook)” as compared to the class* (p-value=0.010). Specifically, 41.8% of B junior high school students answered “probably yes”, while the corresponding percentages of A and C junior high school students were 36.2% and 31.5%, respectively. In addition, 29.8% of C junior high school students answered “probably not”, while the corresponding percentages of B and A junior high school students were 23.1% and 14.9%, respectively.

Table 22. Chi square test for the evaluation of the relationship between the class and the question "I will report the incident to the owner company through which the harassment took place (e.g. facebook)"

		A junior high school (N=94) N(%)	B junior high school (N=91) N(%)	C junior high school (N=336) N(%)	X ² value	p-value
I will report the incident to the owner company through which the harassment took place (e.g. facebook)	Definitely no	26(27.7%)	12(13.2%)	54(16.1%)	19.975	0.010
	Probably not	14(14.9%)	21(23.1%)	100(29.8%)		
	Probably yes	34(36.2%)	38(41.8%)	106(31.5%)		
	Definitely yes	17(18.1%)	11(12.1%)	53(15.8%)		
	I do not know					
	I do not answer	3(3.2%)	9(9.9%)	23(6.8%)		

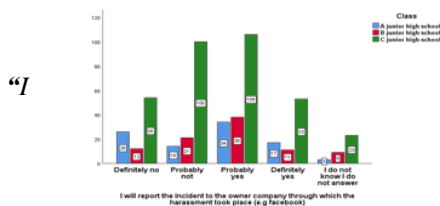

Figure 24. Presentation of participants' responses to the question "I will report the incident to the owner company through which the harassment took place (e.g. facebook)" according(to class)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will change my contact information (phone number, email address, username, my social network profile)” according to the class. Considering the findings illustrated in Table 23, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the classes (p-value=0.08, $X^2 = 13.483$)

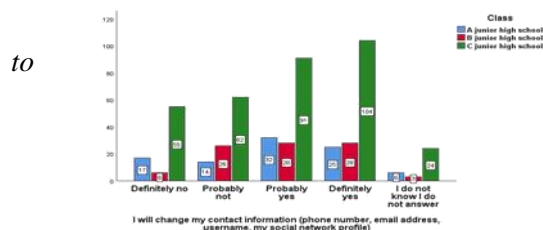

Figure 25. Presentation of participants' responses the question “I will change my contact information (phone number, email address, username, my social network profile)” according (to class)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will block the perpetrator from contacting me again” according to the class. Considering the findings illustrated in Table 24, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the classes (p-value=0.233).

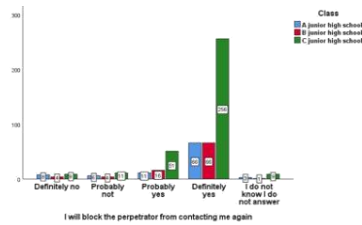

Figure 26. Presentation of participants' responses to the question “I will block the perpetrator from contacting me again” according (to class)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will ignore the perpetrator so that he / she would stop dealing with me” according to the class. Considering the findings illustrated in Table 25, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the classes (p-value=0.355).

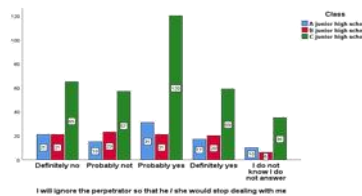

Figure 27. Presentation of participants' responses to the question “I will ignore the Perpetrator so that he / she would stop dealing with me” according (to class)

Regarding the relationship of the variables “I will avoid any further contact with the perpetrator” and class, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences. The Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the two variables (p-value=0.238) (Table 26)

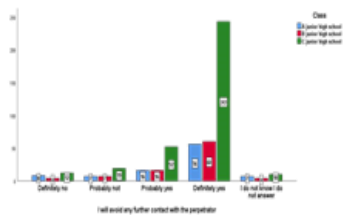

Figure 28. Presentation of participants' responses to the question "I will avoid any further contact with the perpetrator" according (to class)

Regarding the relationship of the variables “I’ll keep the messages / photos as evidence (e.g. I’ll copy them or take a screenshot)” and class, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences. The Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the two variables (p-value=0.174) (Table 27).

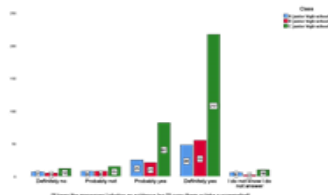

Figure 29. Presentation of participants' responses to the question "I'll keep the messages / photos as evidence (e.g. I'll copy them or take a screenshot)" according (to class)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables “I will tell or write to the perpetrator to stop harassing me” and class. Considering the findings illustrated in Table 29, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (p-value=0.159).

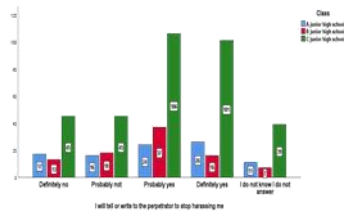

Figure 30. Presentation of participants' responses to the question "I will tell or write to the perpetrator to stop harassing me" according (to class)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will accept the situation as it is because there is nothing, I can do to stop the harassment" and class. Considering the findings illustrated in Table 30, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (p-value=0.150).

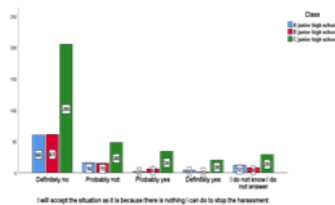

Figure 31.. Presentation of participants' responses to the question "I will accept the situation as it is because there is nothing, I can do to stop the harassment" according (to class)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will tell the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone" and class. Considering the findings illustrated in Table 31, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (p-value=0.956).

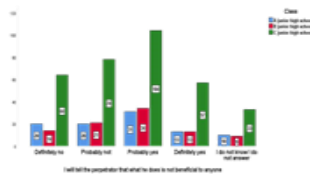

Figure 32. Presentation of participants' responses to the question "I will tell the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone" according (to class)

Chi-square test was also used to examine the association between the class and the question "I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren't funny at all". Considering the findings illustrated in Table 33, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference in the frequency of answers to the question "I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren't funny at all" as compared to the class (p-value = 0.017). Specifically, 30.4% of C junior high school students answered "probably yes", while the corresponding percentages of A junior high school students was 19.1%. In addition, 18.2% of C junior high school students answered "definitely no", while the corresponding percentages of A junior high school students was 30.9%.

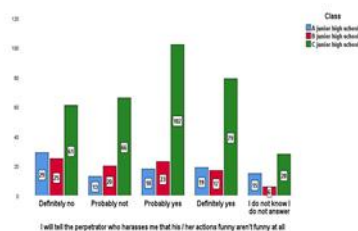

Figure 33. Presentation of participants' responses to the question "I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren't funny at all" according to class

Chi-square test was also used to examine the association between the class and the question "I will be careful where I give access to my personal data". Considering the findings illustrated in Table 34, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference in the frequency of answers to the question "I will be careful where I give access to my personal data" as compared to the class (p-value = 0.275).

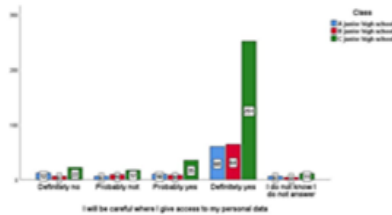
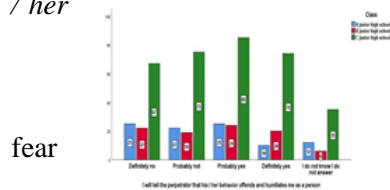

Figure 34. Presentation of participants' responses to the question "I will be careful where I give access to my personal data" according to class

Regarding the relationship of the variables "I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person" and class, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences. The Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the two variables (p-value=0.365) (Table 35).

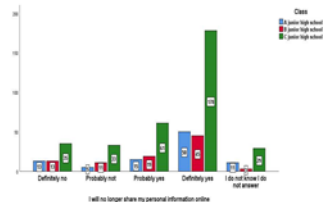
Figure 35. Presentation of participants' responses to the question "I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person" according to class

Regarding the relationship of the variables "I will feel shame, and rejection" and class, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences. The Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between the two variables (p-value=0.894) (Table 36)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will no longer share my personal information online" and class. Considering the findings illustrated in Table 35, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two variables (p-value=0.367).

Figure 36. Presentation of participants' responses to the question "I will no longer share my personal information online" according to class

variables (p-value=0.727).

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I'll ask the perpetrator the reason of this behavior" and class. Considering the findings illustrated in Table 36, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference among the two

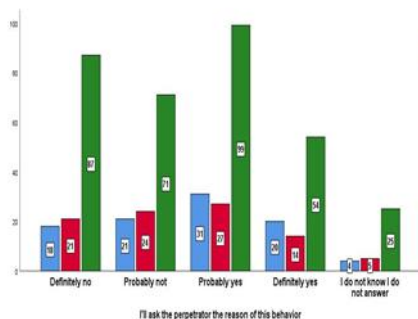
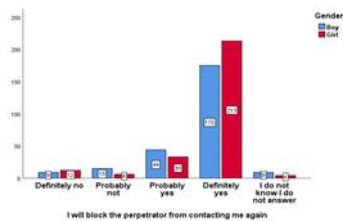

Figure 37. Presentation of participants' responses to the question "I'll ask the perpetrator the reason of this behavior" according to class

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will block the perpetrator from contacting me again" and gender. Considering the findings illustrated in Table 37, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables (p-value=0.026). Specifically, 4.5% of the girls in the study answered "definitely no" and 79.5% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 3.6% and 69.4%, respectively. In addition, 2.2% of the girls answered "probably not" and 12.3% answered "probably yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 6% and 17.5%, respectively.

Figure 38. Presentation of participants' responses to the question “I will block the perpetrator from contacting me again” according (to gender)

Regarding the relationship of the question “I will avoid any further contact with the perpetrator” and gender, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences between the above variables. The chi-square test indicates that there is a statistically significant difference between those variables (p-value=0.008). Concerning the participants’ responses, 9.1% of the boys in the study answered “probably not” and 18.7% answered “probably yes”, while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 3.7% and 13.8%, respectively. Furthermore, 4.9% of the girls answered “definitely no” and 75% answered “definitely yes”, while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 4.4% and 62.3%, respectively (Table 38).

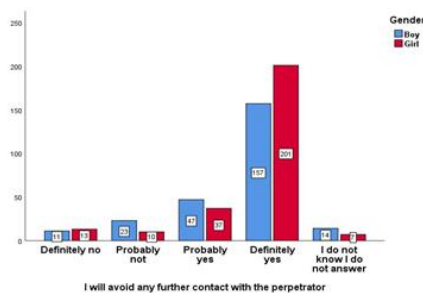
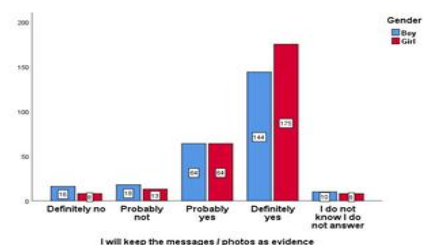

Figure 39. Presentation of participants' responses to the question “I will avoid any further contact with the perpetrator” according (to gender)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will keep the messages/ photos as evidence (e.g. I’ll copy them or take a screenshot)” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 39, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p-value=0.183)

Figure 40. Presentation of participants' responses to the question “I will keep the messages/ photos as evidence (e.g. I’ll copy them or take a screenshot)” according (to gender)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will tell or write to the perpetrator to stop harassing me” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 40, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p-value=0.890).

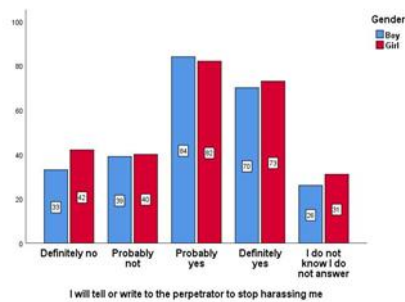

Figure 41. Presentation of participants' responses to the question "I will tell or write to the perpetrator to stop harassing me" according (to gender)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question "I will accept the situation as it is because there is nothing, I can do to stop the harassment" between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 41, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p-value=0.059).

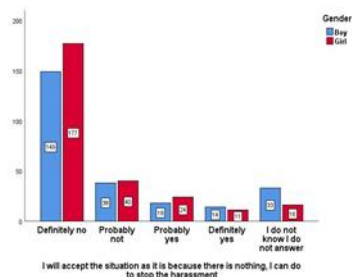

Figure 42. Presentation of participants' responses to the question "I will accept the situation as it is because there is nothing, I can do to stop the harassment" according (to gender)

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will tell the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone" and gender. Considering the findings illustrated in Table 42, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables (p-value=0.006). Specifically, 24.6% of the girls in the study answered "probably not" and 34.7% answered "probably yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 21% and 29.8%, respectively. In addition, 17.5% of the girls answered "definitely no" and 10.8% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 20.2% and 21.4%, respectively.

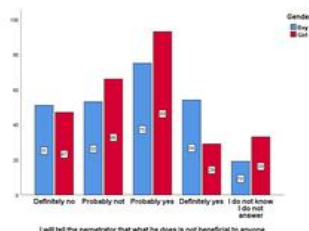

Figure 43. Presentation of participants' responses to the question "I will tell the perpetrator that what he does is not beneficial to anyone" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question "I will ignore the perpetrator so that he / she would stop dealing with me" between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 43, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p-value=0.269).

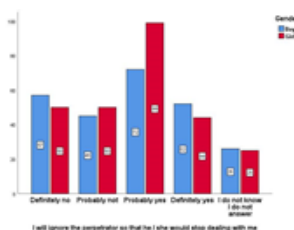

Figure 44. Presentation of participants' responses to the question "I will ignore the perpetrator so that he / she would stop dealing with me" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren’t funny at all” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 44, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p-value=0.356).

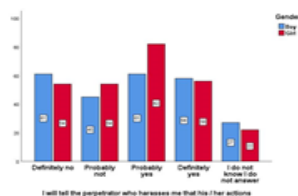

Figure 45. Presentation of participants' responses to the question “I will tell the perpetrator who harasses me that his / her actions funny aren’t funny at all” according to gender

Regarding the relationship of the question “I will be careful where I give access to my personal data” and gender, a Pearson chi-square test was performed to assess possible differences between the above variables. The chi-square test indicates that there is a statistically significant difference between those variables (p=0.001). Concerning the participants’ responses, 11.5% of the boys in the study answered “definitely no”, 7.1% answered “probably not” and 12.3% answered “probably yes”, while the corresponding percentages of girls were 4.1%, 5.2% and 8.2%, respectively. Furthermore, 79.9% of the girls answered “definitely yes”, while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 63.5% (Table 45).

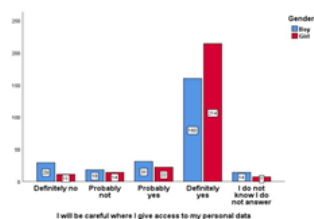

Figure 46. Presentation of participants' responses to the question “I will be careful where I give access to my personal data” according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question “I will tell the perpetrator that his / her behavior offends and humiliates me as a person” between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 46, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p-value=0.977).

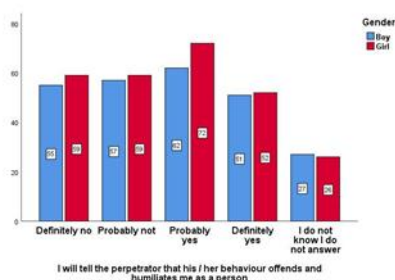

Figure 47. Presentation of participants' responses to the question “I will tell the perpetrator that his / her behavior

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables “I will feel shame, fear and rejection” and gender. Considering the findings illustrated in Table 47, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables (p-value<0.001). Specifically, 32.5% of the girls in the study answered “probably yes” and 12.7% answered “definitely yes”, while the corresponding percentages of boys were 16.3% and 7.1%, respectively. In addition, 45.6% of the boys answered “definitely no” and 21.4% answered “probably not”, while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 31.3% and 18.3%, respectively.

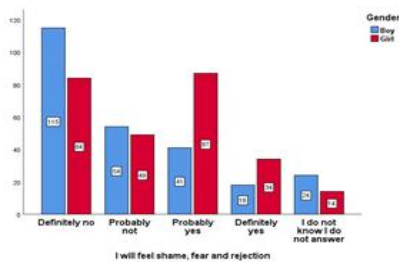

Figure 48. Presentation of participants' responses to the question "I will feel shame, fear and rejection" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will no longer share my personal information online" and gender.

Considering the findings illustrated in Table 48, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables (p -value<0.001). Specifically, 18.7% of the girls in the study answered "probably yes" and 60.1% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 17.9% and 44%, respectively. In addition, 15.5% of the boys answered "definitely no" and 13.1% answered "probably not", while the corresponding percentage of the answers the girls gave was 8.2% and 6%, respectively.

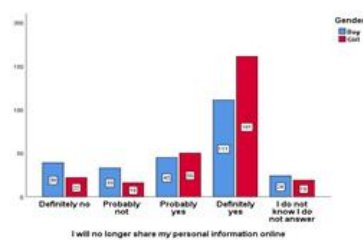

Figure 49. Presentation of participants' responses to the question "I will no longer share my personal information online"

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in question "I will ask the perpetrator the reason of this behavior" between boys and girls. Considering the findings illustrated in Table 49, the Chi-square test indicates that there is no statistically significant difference between boys and girls (p -value=0.219).

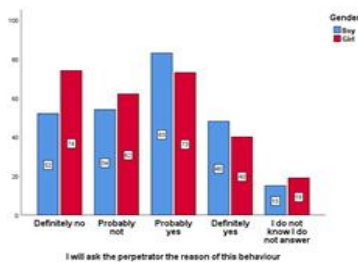

Figure 50. Presentation of participants' responses to the question "I will ask the perpetrator the reason of this behavior" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will threaten the perpetrator who harasses me" and gender. Considering the findings illustrated in Table 50, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables (p -value<0.001). Specifically, 46.6% of the girls in the study answered "definitely no" and 20.1% answered "probably not", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 27.8% and 19.4%, respectively. In addition, 12.3% of the girls answered "probably yes" and 14.6% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 19.8% and 25.4%, respectively.

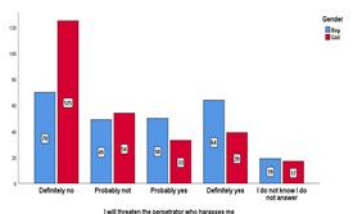

Figure 51. Presentation of participants' responses to the question "I will threaten the perpetrator who harasses me" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I'll take revenge on him" and gender. Considering the findings illustrated in Table 51, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables (p -value<0.001). Specifically, 40.7% of the girls in the study answered "definitely no" and 22% answered "probably not", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 27% and 19%, respectively. In addition, 11.2% of the girls answered "probably yes" and 14.2% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 18.7% and 26.2%, respectively.

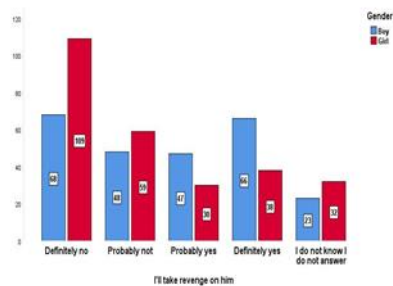

Figure 52. Presentation of participants' responses to the question "I'll take revenge on him" according to gender

A Pearson chi-square test was performed to assess possible differences that may exist in two categorical variables "I will respond the same way on the internet" and gender. Considering the findings illustrated in Table 52, the Chi-square test indicates that there is a statistically significant difference among the two variables ($p\text{-value}=0.013$). Specifically, 57.1% of the girls in the

study answered "definitely no", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 43.7%, respectively. In addition, 8.2% of the girls answered "probably yes" and 7.5% answered "definitely yes", while the corresponding percentage of the answers the boys gave was 13.5% and 12.7%, respectively.

Figure 53. Presentation of participants' responses to the question "I will respond the same way on the internet" according to gender

4.4. Summary of results

School bullying is a worldwide phenomenon known from the old age. The use of new technology has led to the emergence of a new form of intimidation, electronic. Electronic bullying is for some a development of the oldest form with the only basic difference the medium used, while for some other researchers it is a completely new phenomenon. A quite comprehensive definition is given by an anti-bullying organization and states that cyberbullying is when a teen or pre-pubertal child is tortured, threatened, harassed, humiliated, embarrassed or targeted by another child, adolescence, or adolescent preproduction, internet, interactive and digital technologies or mobile phones. It has five basic characteristics: power inequality, intention, repetition of the phenomenon, anonymity and disclosure of the episode.

The purpose of this study was to investigate the presence of electronic bullying in teenagers aged 13-16 years in Greece. The age group was chosen because in this period of life almost all children have contact with the internet and moreover coincides with the transition from childhood and primary education to adolescence and secondary education. One of the objectives of the study was to study the effects of the phenomenon on the health of adolescents. Finally, the aim was to study how to deal with the phenomenon and its effects.

Our study aimed to examine the phenomenon of electronic bullying in terms of its prevalence and its impact on high school teenagers. Cyberbullying is a negative phenomenon that is a challenge for students and teachers in every school. The study shows that during puberty and early adolescence (mean age of IL = 13.5 years), including junior high and high school, this phenomenon is a real part of students' lives. Their attitude towards it is largely determined by whether they are participants or have witnessed cyberbullying within the school environment.

The reactions of the students, subjects, in a situation of cyberbullying include three aspects: 1-change of attitude towards the cyber abuser, 2-self-reflection and 3-sharing about what is happening with parents and relatives.

Their behavior is aimed at limiting contact with the abuser, control over their own behavior and analysis of what is happening. The second module deals with experiences as a consequence of the victim's position in cyberbullying. This role is not accepted by the respondents and therefore they strive to rationalize the situation, to look for the reason for it, as well as the effects on their own behavior. They do not give up the real school situation and their participation in it, do not feel ashamed or afraid of rejection from others, do not seek forms of revenge. They have the confidence to deal with the problem.

Proving the hypothesis of **the influence of gender**, the respondents, on the assessment of cyberbullying in the school environment includes several key points.

1. There is no statistically significant difference in gender regarding the attitude towards the abuser from the point of view of interpersonal communication. Both boys and girls avoid places where they may meet him ($X^2 = 5,209$ with $p \text{ value} = 0,267 > 0,05$) pretending that the situation does not affect them at all ($X^2 = 3,678$ with $p \text{ value} = 0,453 > 0,05$), and at a meeting they are ready to express dissatisfaction with his behavior ($X^2 = 0,458$ with $p \text{ value} = 0,978 > 0,05$). They prefer to spend more time with their friends so as not to think about this unpleasant situation ($X^2 = 9,111$ with $p \text{ value} = 0,058 > 0,05$). Both girls and boys prefer to deal with their problem on their own, without the intervention of the police or the prosecutor's office ($X^2 = 7,745$ with $p \text{ value} = 0,101 > 0,05$) or employees of the Hotline for Children and Adolescents ($X^2 = 2,801$ with $p \text{ value} = 0,592 > 0,05$).

2. Girls lose more interest in themselves than boys ($X^2 = 17,019$ and $p = 0,002 < 0,005$), who are more introverted. Boys were more isolated ($X^2 = 11,431$ and $p = 0,022 < 0,005$), in contrast to girls. The latter are more inclined to communicate, in contrast to boys, who adhere to the choice of people who accept them openly, even in a similar situation ($X^2 = 16,730$ and $p = 0,02 < 0,005$).

3. Girls experience the situation of cyberbullying more deeply, they ask more questions about what caused it ($X^2 = 15,245$ and $p = 0,004 < 0,005$) than boys. They think they are more responsible for what is happening than boys ($X^2 = 10,816$ and $p = 0,028 > 0,005$).

4. Measuring the relationship between the questions asked for the assessment of cyberbullying and the affiliation of the subjects to different classes of education (marked by age as class A, class B and class C) proves that there is no statistically significant one. For all measurements, the coefficient of the x-square procedure $p \text{ is} > 0,005$. The only difference is in the answers to the question "I will tell the perpetrator who is harassing me that his / her actions are not funny at all" ($X^2 = 18,595$ and $p = 0,02 < 0,017$). dissatisfaction with the harassment imposed also increases (IL 18: 23: 102). The percentage ratio is 19.1%: 25.3%: 30.4%.

Conclusion

School bullying is a global phenomenon known for more than 20 years. The use of modern technologies and forms of communication on the Internet has led to the emergence of a new form of aggression in the electronic environment, as a continuation of the disrupted communication in the school community. Electronic harassment is the new narrative form of verbal aggression. A very comprehensive definition is given by an anti-bullying organization and states that cyberbullying is when a teenager or child before puberty is tortured, threatened, harassed, humiliated, disturbed or directed by another child. It is realized through the Internet, through digital technologies or mobile phones. Its characteristics are: inequality of power, intention, repetition of the phenomenon, anonymity and disclosure of the episode.

The aim of the study was to investigate the presence of electronic bullying in teenagers aged 13-16 in Greece. The age group was chosen due to the fact that in this period of life almost all children have contact with the Internet and also coincides with the transition from childhood (primary education) to adolescence (secondary education). The main goal is to study how the subjects cope with the phenomenon of cyberbullying and its effects.

The responses revealed that most of them had been victims of cyberbullying at least once. The existence of the phenomenon in the real school conditions is a proof of the need to study in the future, to raise awareness among all those involved in the education of young people. In fact, given that this group of people are the tomorrow's citizens of our society and those who will lead it in the future, their mental health should not remain unknown.

The second conclusion, highlighted by the teenagers' responses, was their refusal to share the event with someone older, especially their family. This observation should act as a wake-up call for parents and teachers to approach students.

Another finding that contains an optimistic message is that the majority of respondents say that they have the attitude and readiness to deal with the problem of cyberbullying. Roads and approaches largely depend on gender. Girls are more likely to experience the role of a victim, but are also more likely to maintain communication with others. What predetermines their willingness to do so is their desire to escape negative thoughts and feelings as a result of cyberbullying. The study proved that regardless of the age of the student, he does not accept the role of victim, it is difficult to understand the motives and behavior of the aggressor. This includes the categoricalness of ignoring, limiting contact with the cyberbully. From the point of view of age needs, communication with relatives and friends is an important element in the development of the young person. Depriving the abuser, limiting contact with him, defines cyber victimhood as a form of punishment. This is also the way to strengthen self-confidence. As the age increases, the willingness of the respondents, regardless of gender, to express

their own negative attitude towards cyberbullying as a behavior increases. This moral sensitivity intensifies the search for a way out of the role of victim. The respondents emphasize the sharing of their negative assessment with the abuser himself, which is an element of their desire to influence the change of the abuser. This raises the question of the prevention of cyberbullying in the upper school age. The results of the study direct the preventive activity in several directions: 1- increase the communication processes of students by positiveizing the personal characteristics of each student;

2- training for the formation of social skills for overcoming interpersonal conflicts between students;

3- raising students' awareness of the negative effects of cyberbullying on both the victim and the cyberbully;

4- increasing personal sensitivity to the phenomenon of cyberbullying in the school environment;

5- strengthening the culture of communication at school and reducing tolerance to cyberbullying.

In conclusion, it is important to mention that the use of the Internet for various purposes (including educational) is extremely common in adolescence in the Hellenic Republic. The dangers of cyberbullying are many, but they can be foreseen and even overcome. Numerous studies in different countries show that the frequency of intimidation among teenagers is high, but the extent of cyberbullying depends on the social environment and people's tolerance for its spread.

Contributing scientific moments in the dissertation

1. The conducted research complements developments related to the analysis of cyberbullying among young people in the Republic of Greece
2. The study confirms the results obtained for other countries regarding the extent of cyberbullying as a social phenomenon and its negative impact on personality
3. Research shows that cyberbullying victim behavior is influenced by their gender
4. The obtained results give reason to claim that the behavior of the adolescent - cyber victim is identical in the range of 13-16 years.
5. Research shows that in early adolescence cyber victims do not accept this role and rationalize their behavior towards the bully
6. The obtained results can be used by both specialists - school and age psychologists, as well as children's pediatricians.

Articles on the topic of the dissertation

1. Hatzizisis Evangelos (2018) Bullying in school, *YEARBOOK OF PSYCHOLOGY VOL 9, NUMBER 9, ISSUE 2*, pp.144-150
2. Hatzizisis Evangelos, (2020) Rise of cyberbullying, *FINE Journal*, vol.2 pp.12-19,
3. Hatzizisis Evangelos (2020) Students and Cyber-bullying, *FINE Journal*, vol.2, pp38-45

